

Ivar Aasen

**Prøver af
Landsmaalet i Norge**

Christiania 1853

Føreord (1997)

Innhald

Fortale

Elektronisk utgåve
Det Norske Samlaget
Oslo 1997

Prover

af

Landsmaalet i Norge.

af

J. Aasen.

Christiania.

Trokt hos Carl C. Werner & Comp.

1853.

Føreord (1997)

Prøver af Landsmaalet kom i ny utgåve med latinsk skrift i 1899, og det kom eit fotografisk opptrykk av denne i 1985. Fyrste-utgåva frå 1853 ligg til grunn for denne elektroniske utgåva. Ver merksam på at sidedelinga og sidenumeringa følgjer 1853-utgåva, ikkje dei seinare utgåvene.

Elles er nokre klare prentefeil er retta opp, og nokre av målføreprøvene er kontrollerte opp mot Aasens originalmanuskript på Universitetsbiblioteket i Oslo av Magne Myhren.

1853-utgåva manglar innhaldsliste. Det er difor laga ei detaljert innhaldslista som er plassert fremst i denne utgåva. Aasens **Ordning af Indholdet** lengst bak i boka er ei inndeling av stykka etter emne.

Oslo, januar 1997

Oddmund Løkensgard Hoel

Innhald.

FORTALE. I

PRØVER AF ENKELTE BYGDEMAAL. 1

A. NORDLAND. 1

I. LOFOTEN 1

1. *Borgaren paa Utrøst.* 1

II. HELGELAND 3

2. *Trums-Karen.* 3

3. *Troll'e i Skjerven.* 5

B. TRONDHJEMS STIFT. 7

III. INDERØEN. 7

4. *Runekallen aa Drengjen hans.* 7

IV. STJØRDALEN. 10

5. *Værnæs-Kjerka.* 10

V. ØRKEDALEN. 12

6. *Han Moss Mossbrunna.* 12

7. *Gamle Voggeviso.* 14

VI. NORDMØR. 15

8. *Gjentaan paa Stemma.* 15

C. BERGENS STIFT. 18

VII. SØNDMØR. 18

9. *Fruaa paa Aam.* 18

10. *Um Helsing.* 20

VIII. SØNDFJORD. 23

11. *Øyaslit'e.* 23

IX. SOGN. 25

12. *Gjenta i Lyklahaugen.* 25

13. *Julaskrei'i.* 27

14. *Gygrasteinen.* 29

X. NORDHORDLAND. 30

15. *Jularei'æ.* 30

16. *Han Nils Prest.* 31

XI. VOSS. 34

17. *Jøtel-Drengjen.* 34

18. *Vangs-Kyrkjo.* 36

XII. HARDANGER. 38

19. *Søffjoren.* 38

20. *Steinen paa Tveit.* 40

XIII. SØNDHORDLAND. 41

21. *Kjøkemeister-Tale.* 41

D. KRISTIANSANDS STIFT. 47

XIV. JÆDEREN. 47

22. *Resen paa Li-Fjedle.* 47

XV. SÆTERSDALEN. 49

23. *Skyttaren paa Heio.* 49

24. *Ho Tore paa Nut'æ.* 51

XVI. TELLEMARKEN. 53

25. *Argehovden.* 53

26. *Guro Eilivskjønn.* 56

E. AGERSHUS STIFT. 59

XVII. HALLINGDAL. 59

27. *Slag'e paa Ustedalsfekjo.* 59

28. *Buføringj'e.* 60

XVIII. VALDERS. 62

29. *Trøll'e paa Stalltræve.* 62

30. *Han Langbein Rese.* 64

XIX. GULDBRANDSDALEN. 65

31. *Bjønn aa Ræven.* 65

XX. ØSTERDALEN. 68

32. *Ulvedansen.* 68

PRØVER AF ET ALMINDELIGT LANDSMAAL. 72

A. MINDESTYKKER. 74

- 33. Myntmeisteren. 74*
- 34. Hermingar. 82*
- 35. Stev. 84*
- 36. Regla. 85*
- 37. Gaator. 87*
- 38. Ordtøke. 88*

B. NYE STYKKER. 91

- 39. Eit Innstig. 91*
- 40. Um Dikting. 97*
- 41. Um Storlæte. 102*

C. OVERSATTE STYKKER. 106

- 42. Døming um Forfederne. 106*
- 43. Framgangen i Engelland. 109*
- 44. Varmen i Vesterholva. 110*
- 45. Gagnet av Heimssogo. 112*
- 46. Friaren under Glaset. 114*
- 47. Hus-Livet. 115*
- 48. Barne-Minne. 117*

ORDNING AF INDHOLDET. 119

TILLÆG 120

Fortale.

Hoved-Indholdet af denne Bog er en Samling af korte Læsestykker i forskjellige Bygdemaal med enkelte Anmærkninger og Forklaringer. De Bygdemaal, som her ere behandlede, ere ialt tyve, hvoraf sex fra det Nordenfjeldske, otte fra det Vestenfjeldske og sex fra det Søndenfjeldske. Den største Deel af de hertil hørende Læsestykker bestaaer af Fortællinger eller Folkesagn, som ere optegnede efter mundlig Meddelelse; kun nogle faa Stykker ere Beskrivelser eller Skildringer af Naturen og Folkelivet. — Foruden disse Prøver paa Dialekterne indeholder Bogen ogsaa nogle Prøver af et mere almindeligt Folkesprog eller, om man saa vil, af en ubestemt norsk Dialekt med enkelte Tillæmpninger efter det gamle Sprog. I denne Afdeling er Indholdet mere afvekslende og deler sig, med Hensyn til Oprindelsen, i tre Partier, nemlig først nogle "Mindestykker" (eller traditionelle Stykker) i den simpleste Stile-Art, dernæst nogle nye eller originale Stykker med lidt mere kuestig Stil, og endelig nogle oversatte Stykker til Forsøg i de mere vanskelige Stile-Arter.

Allerede fra den første Tid, da jeg begyndte med Undersøgelsen af Folkesproget, tænkte jeg paa at forberede en Samling af Prøver paa de mærkeligste Bygdemaal, og det var ogsaa paatænkt, at en saadan Samling skulde indføres i Folkesprogets Grammatik eller udgjøre et Tillæg til denne. Imidlertid syntes dette Forsøg ikke at ville have nogen rigtig Fremgang. Det blev efterhaanden mere og mere vanskeligt at faae noget tilstrækkeligt Forraad af passende Stykker og at faae dem saa nøie gjennem-

seede og prøvede af kyndige Folk, at de kunde udgives som paalidelige. Da nu ogsaa nogle af de først optegnede Prøver havde saadanne fejl i Stilen og Indholdet, at de burde forandres, saa blev Samlingen indtil videre anseet uskikket til Udgivelse og kom saaledes til at henligge ufuldendt. Imidlertid har der senere tilbudt sig en og anden Leilighed til at faae et tvivlsomt Stykke prøvet og rettet, eller til at faae nye Stykker istedetfor de ældre; og saaledes vover jeg endelig nu at lade denne Samling komme for Lyset, endskjønt det vistnok er at frygte, at der endnu vil findes Mangler og Feiltagelser paa adskillige Steder.

Enhver, som har lagt Mærke til Bygdemaalenes indbyrdes Forhold, vil let kunne indsee, at man meget vel kan kjende Maalets grammatikalske Hovedregler og dog ikke kunne tale eller skrive det rigtigt. Der gives nemlig mangfoldige smaa Egenheder, som kun de Indfødte vide nøie Besked om, og som en Fremmed ikke lettelig mærker eller tilegner sig. To Bygdemaal kunne være meget lige i alt væsentligt og dog være meget ulige i adskillige Smaating, saasom i enkelte Overgangsformer eller Ord-Forbindelser; f. Ex. daa og da; som, so og saa; me henne, mæ ho, mæ'a, o. s. v. Alt dette er ubetydelige Ting; men det gjør dog altid saa meget, at en Prøve, som indeholder en Feiltagelse heri, vil gjerne blive anseet som upaalidelig i det Hele.

Paa Grund heraf vil det altid blive yderst vanskeligt at skrive rigtigt i det Bygdemaal, som man ikke er indviet i fra Opdragelsen; og af denne grund vilde jeg ogsaa ønske at have flere Stykker, som vare skrevne af Indfødte. Af saadanne Stykker ere her kun faa i denne Samling, nemlig et fra Stjørdalen, et fra Hallingdal og et fra Valders, foruden de to Stykker fra Søndmør, hvortil jeg ikke behøvede nogen hjælp. Med endeel andre Stykker (især de fra Hardanger, Søndhordland, Jæderen, Tellemarken og Guldbrandsdalen) har jeg imidlertid havt saa god Hjælp, at de vistnok kunne betragtes som skrevne af Indfødte,

dersom ikke en eller anden Skrivfeil skulde være indløben. Et Par andre Stykker ere optagne af trykte Skrifter, nemlig et fra Valdars og et fra Østerdalen. Af de øvrige Stykker ere de fleste rigtignok opskrevne i selve Distrikterne og efter mundtlig Fortælling, men nogle af dem (især de fra Inderøen, Ørkedalen, Nordhordland og Voss) ere neppe prøvede med den nødvendige Strenghed, og det er altsaa at frygte, at de have adskillige Feil.

I saadanne Prøver kan imidlertid mangt ansees for at være Feil, som ikke egentlig er det; da der nemlig kan være megen Forskjel i Opfatningen af Lydene saavel som i Skrivemaaden; og man kan ogsaa seet Exempler paa, at eet og samme Stykke kan skrives paa meget forskjellige Maader. Paa den ene Side ville Nogle gjøre Udtalens Betegning til sit eneste Formaal og derfor søge at forestille hver eneste særegen Lyd paa en særegen Maade uden Hensyn til Ordenes almindelige Form. Paa den anden Side ville Nogle betragte Udtalen med et Slags Ligegyldighed og kun see paa Formernes Lighed med en vis antagen Grundform. Men det første fører lettelig til en Skrivemaade, som er meget besværlig for Læseren og alligevel ikke forslaaer til at betegne den særegne Udtale. Det andet fører derimod lettelig til betydelige Afvigelser fra Talesproget og giver altsaa ikke det rette Begreb om Tingen. Jeg troer derfor, at man helst maa holde en Middelvei imellem disse to Retninger.

Jeg antager altsaa, at man, saalænge man har med en bestemt Dialekt at gjøre, maa tage et fortrinligt Hensyn til Udtalen, men tillige ogsaa have Ordenes oprindelige Form for Øie. De Egenheder, som lettelig kunne betegnes ved bekjendte Bokstaver, maa altsaa vise sig i Skriften; men de Egenheder, hvis Betegning vilde blive vanskelig og maaskee forvildende for Læseren, maa hellere overlades til den mundtlige Meddelelse og kun antydes anmærkningsviis. Hvor Ordets fulde Form kan beholdes uden at støde an imod Udtalen, der maa den ogsaa

indføres; f. Ex. hjaa (for jaa), gjæte (for jæte). Hvor Udtalen er uvis eller staaer paa et Mellem-Trin, maa man ogsaa helst beholde den oprindelige Form: f. Ex. hellere **bera** end “bæra,” hellere **Mold** enn “Moll.” Hvor derimod Udtalen har en bestemt og tydelig Afvigelse fra den oprindelige Form, der maa Udtalen følges; f. Ex. go (god), hære (herda), Kjønn (Tjørn). Thi dersom man skal udfylde alle saadanne Former i en Dialekt, da berøver man denne sit særegne Præg og ophøier den til et Slags Normalsprog; og da nu Dialekterne ere mange, saa blive de paa denne Maade kun til et Slags Mellemtung, som ikke ere skikkede til videre Fremgang.

En anden Sag er det, naar Sproget ikke angives som nogen bestemt Dialekt, men kun som et slags almindeligt Landssprog i en fri Bearbejdelse efter en Vis vedtagen Plan. Da er man ikke bunden til Talebrugen paa et enkelt Sted, og man har altsaa Frihed til at optage fuldkomnere Former fra forskjellige Sider, saavidt man anseer dem nødvendige. Men i dette Tilfælde behøver man dog et Grundlag, og dette burde ikke tages efter et Slumpetræf af den første Dialekt, som man tilfældigvis var bleven bekendt med. Hellere burde der da gjøres en Sammenligning og et Udvalg af de bedste; og isaafald troer jeg, at især det Hardangerske, Vossiske og Sognske vilde komme i en fortrinlig Betragtning. Ved at tage disse Maal for sig og tildeels læmpe dem lidt efter de øvrige Bygdemaal, især ved at optage en og anden fuldkomnere Form og derimod udelade enkelte overflødige Former, kunde man vistnok anlægge en ganske bekvem Sprogform, som vilde nærme sig i det Væsentlige til det gamle Sprog og forøvrigt harmonere saaledes med Bygdemaalene, at disse kunde betragtes som et Slags Forgørelser deraf; og dette er jo egentlig den Opgave, som man her maatte have at løse.

Til en Prøve paa en saadan Sprogform, saaledes som jeg har forestillet mig den, har jeg i Slutningen af denne Bog til-

føiet nogle Læsestykker i de forskjellige Stile-Arter. Mange ville vistnok sige, at et saadant Forsøg gjerne kunde være ugjort; men alligevel troer jeg, at det ikke var saa ganske unødvendigt. Det forekom mig, at man ved en Samling af bare Dialekt-Prøver ikke har givet nogen tilstrækkelig Prøve paa Folkesproget. Man har viist en Række af Former og Overgange; men man har viist kun lidet af Sprogets væsentlige Egenskaber, af dets Kraft og Dannelighed eller Brugbarhed i en høiere Betydning. Ved at skrive i et Bygdemaal har man saa meget at bestille med Former og Bogstaver, at man ikke faaer Leilighed til at tænke paa noget vigtigere. Tankens Frihed er saa indsnøret og lammet af Ængstelighed for at støde an imod Formerne, at man aldrig kan udtale sig med nogen Fynd. Det er allerede bemærket, at kun en Indfødt kan skrive rigtigt i et Bygdemaal, og da nu Bygdemaalene ere mange, saa kan der ikke komme noget synderligt ud af endog de bedste Forsøg i denne Vei. Og heraf maa da ganske naturlig det Ønske opstaae, at der maatte findes en Mønsterform, hvormed man let kunde blive fortrolig, og hvori man kunde udtale sin Tanke med Frihed og uden Ængstelse for at støde an imod en vis Bygdeskik.

Imidlertid var det ogsaa min Hensigt at give en omtrentlig Prøve paa den Form, hvori jeg agtede at skrive en Samling af Norske Ordsprog, som jeg har tænkt at udgive. En saadan Samling hører nemlig til de ting, hvortil et Slags Normalsprog er mest nødvendigt. At fordele Ordsprogene paa flere Bygdemaal vilde være ubekvemt; at overføre dem til et enkelt Bygdemaal vilde være bedre, men da der altid vil findes noget, som ikke passede til de antagne Maal og altsaa maatte læmpes eller forandres, saa vilde denne Plan komme ud paa omtrent det samme som Antagelsen af et Normalsprog.

Af de tilføiede Anmærkninger vil man ellers kunne see, at adskillig Tvivl og Uvished har fundet Sted i visse Punkter, og

at altsaa enkelte Forandringer vistnok kunde gjøres. Men det maa dog erindres, at det egentlig kun er uvæsentlige Punkter, hvorom saadan Uvished finder Sted, medens derimod det væsentlige grundlag, som Sproget af sig selv tilbyder, maa ansees som temmelig fast og sikkert.

Hvad jeg ellers i den hele Exempelsamling har havt mest for Øie, er netop Stilen og Udtryksmaaden. Jeg havde foresat mig at undgaae alle fremmede Udtryk og derimod betegne endog de vanskeligste Begreber med Ord af norsk Rod, om endog disse tildeels maatte være sjeldne eller ubekjendte. I de vanskeligere Forsøg kræver denne Plan rigtignok megen Tænkning og Møie; men den giver dog ogsaa megen Fornøielse, idet man just ved saadanne Forsøg drives til at trænge ind i Modersmaalets Dybder og derved opdager flere Skatte og Hjælpemidler, end man egentlig havde ventet.

Prøver af enkelte Bygdemaal.

A. Nordland.

I. Lofoten

Mærker: Femininum faaer i den bestemte Form Endelsen **a**; i Fleertal deler det sig i to Slags, saaledes at det første (eller stærke) faaer **e**, bst. **inn**; det andet (eller svage) faaer **a**, bst. **ann**. Neutrum faaer i Fleertal bst. **an**. Dativ bruges ikke.

1. Borgaren paa Utrøst.¹

Naar ein ser Lofoten synnante, saa ser han ut som ei lang Ra mæ Tinda aa Odda,² mest liksom Tenn' paa ei Sag; saa bratte aa kvasse æ Fjellan te sjaa te. D' æ ein stor Fjor paa søre Sia, saa di kalla³ Vestfjoren; han æ vikjent før dæ, at der bi⁴ fiska ei otruli Mengd mæ Tosk om Vinteren; men hellest æ dæ ein stygg Fjor te aa færas paa, før der æ stor Sjøbor⁵ aa tung Sjø i han, aa naar Ver'e staar inn ta Hav'e, saa æ der slikt eit Brem aa Brot⁶ inn mæ Lann'e, at dæ staar som ein Foss upp ett' alle Bergan mæ bærre Skum aa Dræv. Va ikje dæ, at der æ saa mang Vaaga aa Kjeila⁷ te laup' inn i, saa hadde Lofoten vorre reint eit obørt⁸ Lann før sjøfarand Folk. Yste Øyann ligg saa langt ifraa kverann'er, at ein ser di bærre som

smaa Skjer ut i Hav'e; aa den Øy'a, saa ligg aller yst, d' æ den, saa di kalla Røst. Men Gamle-Karann hadd'ei Tru om dæ', at der va eit Lann, saa laag endaa lenger ut, aa dæ kalla di Ut-Røst; men den Øy'a va osynli, aa dæ va bærrer Tuftefolk,⁹ saa budde der. D' æ ikje leng sia, dæ va ein Mann, som sa', at han ha vorre der, aa dæ va trøysamt¹⁰ aa hør', naar han tok te fortel', kor dæ gjekk te. Den Tia, daa æg va ung, sa' han, daa foor æg mang Gang ut paa Hav'e paa ein liten Kjeks¹¹ aa sku fisk', sumti' mæ Garn aa sumti' mæ Lin' ell Juksong ell aenn Børnskap.¹² Eingaang hente dæ sæg, at æg va langt unna¹³ Lann, aa han blees upp ein Vinn ta Hav'e; daa snudd æg heim aa vatt upp Segl'e aa styrte beinast aat Lann. Men best som detta va, saa visst' æg ikje ta, før Sjøen vart still, aa Baaten sto fast; aa daa æg sku sjaa ette, saa sto Baaten paa Lann midt i ein Rugaaker. Æg sto upp aa gjekk paa Lann aa sku sjaa kring om mæg, aa daa saag æg ei stor Sjøbu¹⁴ aa ei Laan¹⁵ mæ Krambu aa alt saa te hørte. Saa vent' æg att aa skuva Baaten utu Aakren, aa rodde saa upp aat Bryggja aa la' aat. Daa kom der ut ein Mann, saa saag ut te væra ein Borgar ell Kjøpmann, aa han kom ne te mæg aa helsa aa næmte mæg mæ Namn. "Aa saa æ du ute aa færas i Dag," sa han. "Æg æ saa, ja," svart' æg, "men æg undras paa, at i sku kjenn'mæg; æg trur aller, at æg kjenne ør;¹⁶ æg tyks aller ha set ør før." "Ja saa daa," svart'an, aa saa sport'an ette, om æg ha Fisk. Æg sa', som sant va, at æg ha bærr'ei Kveit;¹⁷ aenn Fisk ha æg ikje faatt. Saa fekk han sjaa Kveita, aa saa vild' an endele'kjøp'o,¹⁸ aa bau mæg saa mykkje før'o, at æg laut lat' an faa ho; aa æg tok imot Pengann, aa han

tok Kveita i Toknann¹⁹ aa drog ho uppaa Bryggja. Men saa snart saa Fisker va utu²⁰ Baaten, saa va dæ borte alt ihop, baa Lann'e aa Garen aa Mannen, nett²¹ saa dæ va ne-sokkje; æg saag aller²² att ein Grann, anna ville Hav'e paa alle Sia. Aa Børen blees, aa æg sat i Baaten aa segla beint aat Lann, lik eins som før.

Forklaringer. ¹ Borgar: Handelsmand. ² en Rad af Spidser og Toppe. ³ som man kalder. ⁴ bliver. ⁵ for Sjoarburd: Søgang. ⁶ Brim og Brot: Brændinger og Bølgebrud. ⁷ *pl.* af Kjeila: Sund eller smalt Indløb. ⁸ for obyrgt, af ubyrg, d.v.s. som man ikke kan bjerge sig i. ⁹ Vætter, Underjordiske. ¹⁰ morsomt. ¹¹ liden Baad (= Færing). ¹² Line eller Haandsnøre eller andre Redskaber. Juksong hedder ellers Djupsogn. ¹³ for undan, d.v.s. borte fra. ¹⁴ Søbod, Pakbod. ¹⁵ Hovedbygning. ¹⁶ Eder, Dem. (G. N. yxr). ¹⁷ Kveita: Helleflyndre. ¹⁸ for ho, eller hon, d.v.s. hende (hun), den, nemlig Kveiten. ¹⁹ Gjællerne. ²⁰ for ut ur (or): ud af. ²¹ ganske, akkurat. ²² aldrig.

Det dobbelte l og n har den særegne nordenfjeldske Udtale (næsten som lj, nj eller lgj); denne Lyd træder oftest ogsaa istedet for ld og nd (f. Ex. aldr, Land, Vind).

II. Helgeland

Vefsens Maal. Første Feminin faaer i den bestemte Form: **æ**; det andet Feminin faaer **o**; i Fleertal faaer det første: **e**, bst. **inn**; det andet faaer: **aar**, bst. **aan**. Dativ bruges tildeels i Enkelttal. — De øvrige Dialekter paa Helgeland have en simplere Formbygning, omtrent som i Lofoten.

2. Trums-Karen.

Da va ein Mann, so gjekk igjøno ein Skog, aa daa han kom aat Endo paa Skogj'æ,¹ so sat dar eit Troll

paa ein Hau aa saag ne i Bygd'æ. Dar va so skaft,² at dar laag ein stor Gar i ein Bakke, aa aavofør va da Berg aa Skog, men neofør va da slett aa flatlendt, aa midt paa Sletten laag da ein stor Aaker; dar heldt Folkj'e paa pløie,³ aa dar va ikje minn'er ell tolv Kara mæ kvar sin Hest paa Aakr'æ. Sit du her du, sa Mann'te Troll'e. Ja, sa Troll'e. Kva æ da, du sir⁴ paa, sa Mann'. E sir paa di Karann, so pløie; da sku vore løile⁵ te gjort di ei Pretta,⁶ sa Troll'e. Kva Pretta sku da va',⁷ sa Mann'. Da sku va te forvill'di all ihop, so di hadde pløigt paa tvart ut aaver heile Aakren, sa Troll'e. Aa so tok Troll'e te stara aa einstara⁸ ne paa Aakren, aa so tok Karann te pløie paa tvart, somme upp-ette aa somme ne-ette, so da va 'kje meir ell ein, so pløigde rette For'æ.⁹ No ska du sjaa, sa Troll'e. Ja e sir da, sa Mann'; men kor kjem da se, at d' æ ein, so pløie rett, naar all di ann'er pløie rangt.¹⁰ Da kjem se so, sa Troll'e, at da æ ingjen Trollskap, so har Magt mæ haano; før' d' æ Trums¹¹ Hest, so dræg Plogjen, aa Trums Kar, so pløie, aa Flogrogn¹² i Plogj'æ.

¹ De stærke Maskuliner have Dativ paa æ, de svage paa o. ² for skapt, el. skapat, d.v.s. beskaffent, skikket. ³ egentlig pløigje, for pløgja; deraf Imperf. pløigde, for pløgde. ⁴ siir (nogle Steder sjer): seer. ⁵ for løjjelegt: løierligt, morsomt. ⁶ Puds, Skalkestreg. ⁷ for vara, d.v.s. være. ⁸ stirre uafladelig, nemlig paa en eneste Ting. ⁹ den rette Fure. ¹⁰ galt, fejl. ¹¹ Dette Ord bliver i Nordland udledet af Landsnavnet Trums (d.v.s. Tromsøe); men dette kan neppe være rigtigt. Ordet maa betragtes som en Forvending af "Frum," der bruges i de sydlige Egne og betyder Førstefødte eller først avlede Afkom. Efter Nogles Forklaring

skal en fuldkommen Frums-Unge være Frums i tredie Led paa Fædrene- og Mødrenesiden; dens Forældre skulle altsaa begge være Frums, og disses Forældre skulle ogsaa være det. En saadan har fuldkommen Magt over al Trolddom. ¹² Flogrogn (Floggraagn, Flouraagn) er ogsaa bekjendt i de sydlige Egne; det betyder et Rønnetræ, som er voxet paa et andet Træ, og altsaa er fremspiret af et Bær, som er blevet liggende i en Kløft eller Revne paa Træet.

Dette Sagn er formodentlig kun en Stump af et Æventyr, hvis øvrige Indhold er glemt.

3. Troll'e i Skjerven.

Naar ein gaar upp-ette fraa Prestgar'æ i Vefsn, so kjem ein aat ei Olv,¹ so di kalla Skjervo; ho æ fælt stor, naar d'æ Flauma,² men ann'er Tie æ ho 'kje størr', ell ein væ³ ho i Strokj'an⁴ kvar ein vil. Da va eingang ein Kvell seint, at Folkj'e i Prestgar'æ haure⁵ eit, so snakka upp i Olven, aa da sa' di Or'an: Ti'æ æ komen, men Mann' æ inkje komen.⁶ Ei Stunn dar ette kom dar ein Mann riand, so vild aaver Olv'æ. Daa gjekk Presten ut aa ba han gang inn aa inkje ri⁷ ut paa Olv'æ i myrkre; men Mann' ha slik ei Hast paa se, at'an vild inkje heftast. Presten telt'an ifraa⁸ da, best han kunna, aa tok i Beisl'e aa vild hall Hesten; men endaa va Mann' so treisk⁹ paa da, at han reist' sin Veg. Men daa han kom i Olv'æ, vart han borte, aa da va ingjen, so saag han att sia.

¹ Olv, for Elv. ² *pl.* af Flaum: Vandflod, Vandets Opstigning. ³ for væd: vader. ⁴ *bst. pl.* af Strok, *n. d.v.s.* Strømning eller grundt Sted i en Aa. ⁵ for haurde: hørte. ⁶ Efter Opgivende gjøres der Forskjel paa komen, *femin.* (om Tiden) og kominn, *masc.* (om Manden), hvilket dog synes tvivlsomt; det

første skulde ellers her hedde komæ. ⁷ for ride. ⁸ telt, for telde eller talde; “telja fraa” er at fraraade. ⁹ stivsindet, ubøielig.

Et lignende Sagn er ogsaa lokaliseret eller hjemfæstet til Hvideseid Prestegaard i Tellemarken. (Fayes norske Sagn, andet Opl. S. 51). Desuden findes det ogsaa i Skotland og maaskee i flere Lande; Walter Scott fortæller det, ganske overensstemmende med det her anførte, i “*The heart of Mid-Lothian*” eller Fængslet i Edinburg, 4de Cap.

*

Af bekendte Dialekt-Stykker, Viser og deslige, har man kun lidet fra Nordland. Fra Senjen haves en liden Prøve paa Maalet i en Ordsamling, som er skreven af Præsten Steen i Karlsøe, og i sin Tid indsendt til Redaktionen af “Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie”. Da denne Prøve er meget kort, kan den her tilføies:

“Æg rei igjena Gaaren din, sa Troll’e (te Bonden). Vegen laag saa fram, sa Bonden. Kaana di laag i Barseng, sa Troll’e. D’ lakka saa Tia te, sa Bonden. Ho ha faatt Tvillinga, sa Tr. Dessmeir aukas Vær’a, sa B. Dæ eine æ dødt, sa Tr. Dæ tryt ikje Brø’, sa B. Dem æ begge dø’, sa Tr. Saa slepp dæ eine aa sørje for dæ ann’er, sa B. Kaana di æ aa dø’, sa Tr. Maken i Sta’en, sa B. Øks’a di æ skaftlaus, sa Tr. Aa du æ hauelaus, sa B. Gji du va paa Hav’e, sa Tr. Skjep under, sa B. Hol i, sa Tr. Tapp i, sa Bonden.”*

Fra Lofoten har man en Vise, som begynder med de Ord “Æg kann saa mang ein vakker Saang,” og er trykt i Moe’s

* Jeg har her tilladt mig nogle smaa Forandringer og saaledes sat:aukas for “forøkes;” sørje for sørge; Tapp for “Trop”, som maaskee kunde være en Skrivfeil.

Samling af Folkeviser og Stev (Første Udgave). — Fra Salten har man, saavidt jeg veed, intet Stykke i Landsmaalet. Fra Helgeland, har man en lang Vise, kaldet Tyvevisen, som skal have været trykt, men hvoraf jeg kun har seet en Afskrift. Sproget i denne er en Blanding af Landsmaal og Skriftsprog med mange pudseerlige Udtryk. Den handler om et Tyve-Selskab i Ranen og fortæller Tyvenes Samtaler, Skjenderier og øvrige Bedrifter med en gruelig Vidtløftighed. Imidlertid ere enkelte Vers meget kvikke, deriblandt det 38te, som lyder saaledes:

“Var deg, du vaaga som Kraaka. Skund deg aa hør kor di staaka. Kaana gaar i Fjøs’e mæ ljøs’e. Hanen gjæl og gnell, Hunden gjøyr aa gjell, Døra brest aa smell. Skund deg; vil du ha dæ, saa ta’ dæ. Glas’e faar mest ligg’ der vi la’ dæ.”

*

B. Trondhjems Stift.

III. Inderøen.

Maskulinum har i Dativ: **a**. Første Feminin har i den bestemte Form: **a**, Dativ **en**, Fleertal **e**, bst. **inn**. Andet Fem. i bestemt Form **a**, Dativ **aan**, Fl. **aa**, bst. **aan**.

4. Runekallen aa Drengjen hans.¹

Dæ va mang’ Segne før, om kor Folk kunn’ skaapaa² sæg om i all’ Skikkels, baa te Kryttyr aa Fogla aa Tre aa alt som te æ.³ No i disse Tiom bli dæ gløymt alt slikt, aa int æ dæ no nokkaa viar te kaamaa i hau heller; før d’ æ no godt aa vaattaa,⁴ at dæ kan itt vaaraa⁵ sant slikt. Dem hi fortælt om en Mann, som vild haa’⁶ Saan sin te aa lær’ et Handværk; føst

skul' han set' an i Skræddarlæra, aa ga Meistera to hunn'er Dale før dæ han skul lær'an opp; men saa va dæ bærre naaen Daagaa,⁷ saa kom Guten heim att aa ha'ingjen Ting lært. Saa skul han lær' sæg te Skomakar, aa dæ gjekk paa saammaa Maatin. Far'en maatt' gje to hunn'er Dale kvar Gaang aa vart narra før Pengann sine, aa dæ va nok saammaa Meistern, som sto før dæ all' Gaangann. Men ei Kunst ha daa Guten lært taa⁸ Meistera, aa dæ va te aa kunn skaapaa sæg om i anna Skikkels. No va dæ engang han ba Far sin gaa te By'n mæ en stor Galte; men han skul int' sel'an,⁹ minders han fekk to hunn'er Dale, aa saa skul han kaammaa væl ihau aa faa att¹⁰ Bann'e, som va kring om halsen paa Galta. En annan Gaang skul han te Byn mæ en okse aa sel han paa saammaa Maatin, aa saa skul han ta' Klaavaan¹¹ taa Oksa aa haavaa heimatt mæ sæg. Tree Gaangjen skul han te Byn mæ en Hest aa sel han før saammaa Prisen, aa saa skul han int' gløym' aa ta Beisl'e heimatt mæ sæg. All dessa Kryttra va saa store aa feite, at dæ va ingjin, som ha set slikt, aa dem vart seld all tre, aa Mann' fekk sine to hunn'er Dale kvar Gaang; men hellest va dæ no int' anna, dæ va Guten, som ha skaapaa sæg om te Kryttyr, aa den Mann som kjøfte¹² dem, dæ va Meistern hans. Men siste Gaangjen gjekk dæ daa gale lel;¹³ før' Mann' fekk int' att Beisl'e, som va paa Hest'a, aa saa vart Hesten staa'and i Stall'a mæ Beisl'e paa, aa daa ha'en itt Magt te aa skaapaa sæg om att. Saa va dæ en dag, daa Drengjen kom inn i Stallen mæ Høy aat Hestom, daa snakka denne Hesten te han aa ba'an¹⁴ leie sæg aat Bekkj'a aa taka taa sæg Beisl'e, saa han kunn faa drikk'.

Sa slapp Hesten aat Bekkj'a aa fekk Beisl'e taa sæg, aa daa skaft'an¹⁵ sæg om te ei Duv,¹⁶ aa flaug saa bort i en Telltopp¹⁷ aa sett' sæg. Daa va Meistern utkomin aa saag denne Duva, aa saa skaft'an sæg om te en Hauk aa flaug saa ette Duvaan aa vild draappaa henn'.¹⁸ No va der en Kungsgaar tjett attmæ; der sto dæ oppe et taa Salsglasom, aa Kungsdøttra sto attmæ Glas'e aa saag ut i Gaar'n.¹⁹ Der flaug Duva inn aa sett'sæg paa Glaskarmen, aa saa skaft'u²⁰ sæg om te en Gullring. Daa Kungsdøttra saag dæ, saa tok hu Ringj'en aa sette paa Fingr'e sitt, aa saa gjekk hu mæ Ringj'a i lang Ti. Saa kom Meistern te Kungsgaara aa ga sæg ut før en Spelmann, aa spelt saa fint aa fagert, at dem vart reint forgaapaa, naar dem fekk hør'an. No vild Kungsdøttra haa'an te spaalaa²¹ aat sæg; men han sest itt vil' dæ, ²² minders han fekk Gullringjen, som hu ha' paa sæg, aa saa maatt hu laavaa'n²³ Ringjen, før hu fekk han te aa spaalaa. Daa snakka Ringjen te henn' aa ba om dæ, at hu skul slepp' an ne paa Golv'e, før hu ga'an bort. Aa sa gjøre hu aa;²⁴ mæ saammaa hu skul gje Spelmann'a Ringjen, saa laagaa²⁵ hu dæ saa, at'an datt ne paa Golv'e, aa daa skafte Ringjen sæg om te ei Bogn'.²⁶ Saa vart Spelmann' sint aa skaft sæg om te ei Mus aa vild aattaa²⁷ upp Bogna. Men daa gjekk dæ gale lel mæ Musen; før daa skafte Bogna sæg om te en Katt aa beit saa ihæl Mus'a før hu fekk Ti'a te skaapaa sæg om att. Aa saales vart dæ daa Slutten lel, at Drengjen gjekk aaver Meistern sin.

¹ Runekall: Hexemester. Fortællingen kaldes sædvanlig: "Drengjen aa Meistern". ² for skapa. ³ alt som er til, alt muligt. ⁴ for vita: vide. itt: ikke. ⁵ for vera: være. ⁶ for haavaa: have.

⁷ kun nogle Dage. ⁸ for utaav: af, udaf. ⁹ sælge ham (den). ¹⁰ atter: tilbage. ¹¹ for Klaven. ¹² kjøbte. ¹³ alligevel. ¹⁴ bad ham. ¹⁵ for: skapte han (den). ¹⁶ for Duva el. Duve: en Due. ¹⁷ Telle-topp: Grantop. ¹⁸ dræbe hende (den). draapaa for drepa. ¹⁹ for Gar'en (Garden). Ordet udtales her omtrent som "Gaal," med det saakaldte tykke l. ²⁰ for skapte hu. ²¹ for spela: spille. ²² han sagde at han ikke vilde det; egentlig: sagde sig ikke ville det. "sest" skulde her egentlig hedde saest (for sagdest). ²³ for: lova han. ²⁴ for: og, d.v.s. ogsaa. ²⁵ for laga (egentlig lagade). ²⁶ Bogna: Bønne (et slags Ærter). ²⁷ for eta: æde. — Ordet "før" betyder dels førend, dels: for, fordi, thi; hvilket vil sees af Sammenhængen. — Dette Æventyr, som ogsaa findes i trykte Samlinger, kunde fortælles langt mere udførlig, end her er skeet, og vilde da være mere underholdende.

IV. Stjørdalen.

Første Feminin i Fleertal **i**, bst. **inn**. Andet Fem. i Fl. **aa**, bst. **aan**. Dativ som i det Inderøiske.

5. Værnæs-Kjerka.¹

D' e ikkj mangstas' norafils² saa stor e Slett som Stjørdalshælsen.³ D' e mæst saa flatt aa jamt som e⁴ Stugugølv heile Vei'n inant⁵ fraa Storelvin aa alt ut aat Kvitlabakka. D' e vakkert Lannskap⁶ aa sjaa te, men fale⁷ skrint aa snaudt; d' e bære tøre Sann-Moann me naa⁸ smaatt Røslyng aa Skrekling⁹ aa naaen Furui; aa naar de ikkj' e rettele' Vaataar, saa skjinn e aav¹⁰ ne paa der om Saamaarn. D'e inpaa Flataan¹¹ der, at Haukjerka¹² staar; d'e naa te Hus de,¹³ saa stort aa høgt aa sjaa te; det kvite paa Taarn'e¹⁴ alt ut te Rauberg, to Mil utfør Byn; der sjer en'a¹⁵ liksom e lite Sægel inpaa Fjor'a. D' e no ingen som veit, kor gammel Kjerka e, men saa mykkjy kan en no alti vaattaa,¹⁶

at a hi staat i mangel Dag aa kann gjern' staa i tusen Aar enno. Dem hi sakt'alti veri rædd, at a skol reis; før'Grunn'¹⁷ e laus, aa Elv'a kjæm nemar Aar før'Aar. Den her Sjødalselva e no e Troll te Elv de, saa stor aa stygg, aa vissa¹⁸ om Haustann, naar d' e stor' Vassflooi.¹⁹ Mæst allstas fram-me Elvin er'e bratte høge Sann-Melann,²⁰ aa der hæll e no paa aa ry me engaang,²¹ aa somti dætt e ne store Stykkja aa. Før i Ti'n hi a ellest havt mang Væga, aa enno vises e tydele', at a hi kommi ne me Moksnes aa saa gaatt bortover tjett fram me Præstgaarn. Hit-te hi e veri bære vaate Øvja²² der, men no hi a da alti tørkas saapass lel, at dem hæll paa aa dørke op naa lit'taa'en.²³ De ska væl vaaraa en tri-fir honner Aar no, sea Elv'a gjekk der, aa da hi a gaatt i en stor Krok omkring Kjerka; krokaatt e a no, men hu va no værr da lel. Dem hi fortæld, at a to'²⁴ ut saa mykkjy Jor oppi Brækkbakka at de naadd ti Kjerkgarn, saa dem konn sjaa ti e Lik-kist ni Elvmel'a. Da vart Følkj'e rædd, aa saa samla heile Menigheita sæ aa holl tri Beedaagaa²⁵ før Kjerka Skyld; da treda Da'n saa fall e ne saa oveli²⁶ mykkjy Jor aa Stein opp me Bjørdalen, at de slo att Elv'a,²⁷ saa a fekk ikkj rinn, aa saa braut a sæ en ny Væg, saa no gaar a bære paa den ein'Sia aat Kjerkaan aa litevætt længer fraa hell før. Ellest veit ingen aa sei taa naa anna Oløkk paa Værnæskjerka, enn at Taarn'e bles ne engaang, saa heile Treværkje laag bort over Kjerkgarn; men Stupuln²⁸ sto no att lel, aa han staar enno, som en hi staatt heile Ti'a.

¹ Dette Stykke er skriftlig meddeelt af en indfødt Stjørdaling. ² El. nolafills: nordenfjells. ³ Stjørdalshalsen. ⁴ et (eit). ⁵ innantil. ⁶ om Landets Udseende. ⁷ overmaade. Jfr.

G. N. *ferlega*, gyseligt. ⁸ noget. ⁹ smaat Lyng (Krækling). ¹⁰ det skinner af; Aarsvæxten svider bort. ¹¹ Dativ af Flata. ¹² Hovedkirken. ¹³ det er et mærkeligt Huus. Egentlig: det er noget til Hus. ¹⁴ “det hvider paa Taarnet”, d.v.s. man seer Taarnet som en hvid Figur. ¹⁵ seer man den (nemlig Kirken). ¹⁶ vide. ¹⁷ Eller Gro’inn (Grunden). ¹⁸ fornemmelig. ¹⁹ store Vandflomme. ²⁰ Mæl: Bakke som er dannet ved Jordfald. ²¹ styrter og falder uafledelig. ²² Evja: Dynd, Muddergrund. ²³ lidt af den (nemlig Evjen). ²⁴ to for tok. ²⁵ Bededage. ²⁶ overmaade. ²⁷ slog Elven til, stoppede den. ²⁸ Muren under Taarnet.

V. Ørkedalen.

Første Feminin har i Dativ **en**; Fleertal **e**, bst. **in** (inn). Andet Fem. har i Dativ **un**; Fl. **o**, bst. **un** (unn).

6. Han Moss Mossbrunna.¹

Der æ et gammelt Snakk om ei Trætt’, so va en gang millom Meddalingom aa Surndalingom; men dæ hi veri² fortalt paa so mang Maata, at d’ æ ikj godt aa vaattaa³ kva so rettast æ. Dæ va han moss Mossbrunn’a i Meddala,⁴ aa han Romund Romundsto’om⁵ i Surndala, so førte Trætta; aa dæ va et Mærkje⁶ i Marken millom Dalom, so dem stridd’ om. Dæ vart avgjort, at dem sku gang i Mark’a en Dag baee to,⁷ den eine fraa Meddala aa den and’er fraa Surndala; dem sku sta upp, naar Hanin gol om Morgon, aa so sku dem ga te dem møttes, aa der sku Mærkje bi sett. No va Meddalingen so slug, at han gjekk aat Marken om Kvelden firiaat⁸ aa tok mæ se Hanin sin; daa han so ha’ gaatt te han va trøytt, so la’n⁹ se ne aa kvilt se; men naar Hanin tok te gaalaa¹⁰ i Lysingen, so sto’en upp att aa gjekk; aa saales fekk han slik en Føre-

maan,¹¹ at'en ha itt langt igjen te Romundsta, daa Surndalingen kom te Møtes mæ'en. Dertaa kjæm dæ, at Meddalingen eig so langt ned i Surndalen; før Mærkje æ langt ne paa den Siun, so veite¹² aat Romundstoom. Dem hi fortalt, at'en Romund vart so sint før dæ at Meddalingen ha narra'n, at'en tynte han paa Flekk'a;¹³ men so æ dæ and'er¹⁴ so fortel dæ sosson,¹⁵ at han reist aat Meddala engaang etteaat,¹⁶ aa daa møtt'en han Moss Mosbrunna i Skog'a, aa der tok'en aa slo ihæl 'en.¹⁷ Der sku han Moss bi ne-græven i en Haug, aa den Haugen vart so vaale(g) før Kryttyrom sea;¹⁸ før naar dem kom paa dæ Rom'e¹⁹ aa dem aat taa Gras'e paa Haug'a, so vart dem sjuk aa gjekk før²⁰ taa di. Der æ et Fjell imillom Bygdom, so dem kalla Haanaakamben; dæ ska ha Namn'e sitt taa den Hana, so Meddalingen ha mæ se; før i gamle Daagaa²¹ sa' dem "Haanaa", i Staen før Hane, aa d' æ mang, so sie²² dæ endaa.

¹ Mossbrunn'a er Gaardsnavnet i Dativform. ² har været. ³ for vita. ⁴ Dativ af Meddalen, d.v.s. Meldalen (fordum *Meðaldalr*). Heraf Meddaling. ⁵ Dativ *pl.* af Romundsstad, altsaa for Romundsstodom. ⁶ Markeskjel, Grændseskjel. ⁷ begge to. ⁸ forud, i Forveien. ⁹ lagde han. ¹⁰ gale. ¹¹ Forspring, Fordelen af at være først paafærde. ¹² vender. ¹³ gjorde af med ham, dræbte ham paa Stedet. ¹⁴ ogs. ann'er, d.v.s. andre ¹⁵ saaledes. ¹⁶ derefter, senere. ¹⁷ slog ham ihjel. ¹⁸ blev siden saa farlig for Kreaturene. ¹⁹ Sted, Plads. ²⁰ kreperede, døde af det. ²¹ for Dagar. ²² for sigje (segja).

7. Gamle Voggeviso.¹

a.

Upp i Kaapaardala²
 der æ godt aa gjæte,
 der æ inga Væte,
 der veks Lauken,
 der gjæl Gauken,
 der byggje Svulunn³
 høgt upp i Furunn,⁴
 der leika Duva
 mæ si Gullhuva,⁵
 der sit Kallann
 aa rulla Gullballann,⁶
 der sit Kjæringann
 aa rekna Gullskjelingann,
 der sit Smaagutann
 aa blæs i Gullstutann,⁷
 der sit Smaamøyinn
 aa væv paa Gullbløyunn.⁸

b.

Sya lulla Ban'e!
 Gryta heng paa jarne
 mæ Rømegraut aat Barne.⁹
 Faren staar aa truska Konn,
 Mora blæs i fagert Honn,
 Systra sit paa Vollom
 plukka Gull aat Bonnom,¹⁰
 Broren gaar i Fjellom
 jaagaa Gjeitinn tu Bergjom.
 Æ ho kvit, so kjør 'o hit,¹¹
 æ ho graa, saa lat 'o gaa,
 æ ho svart paa Spæl'a,¹²
 so lat 'o gaa i Mæl'a,¹³
 æ ho bron millom Bogom,
 so lat 'o tull i Skogom.

¹ Viso, Fleertal, for Visor. ² Kaapaar for Kopar (Kobber). ³ Flertal af Svulu: Svale. ⁴ Dativ i Eental. ⁵ Huva (af Huv', *f.*) er læmpet efter Rimet. I Prosa vilde det hedde: "mæ Gullhuvun sin" (Dativ). ⁶ Fl. af Ball: Bold, Kugle. ⁷ Stut: Rør, Pibe; et Slags trompet. ⁸ Fl. af Bløye: Tæppe. ⁹ Barn'e, sættes for Rimets Skyld, da det ellers udtales som Bann'e eller Ban'e, med Lyden af det nordenfjeldske dobbelte n. Derimod udtales "Jarn" med tydeligt rn. ¹⁰ Dativ i Fleertal af Bann eller Barn; altsaa for Bornom. ¹¹ kjør hende hid, d.v.s. jag den hid. ¹² Dativ af Spæl: Hale. ¹³ D. af Mæl (Mel): Sandbakke. — bron, for brun. tull for tulle: tumle, svæve omkring.

VI. Nordmør.

Maskul. og Neutrum har i Dativ **a**. Andet femin. har i Dativ **aan**,
Fleertal **aa**, bst. **aan**. Fleertallets dativ ender paa **aa**.

8. Gjentaan paa Stemma.

Der æ ein Gar, so eite Stemm'e;¹ han ligg yst ut mæ Hav'e, tett attmæ dæ Fjell'e, so dem kalla Stemhesten. Der va dæ tvo Tause² eingang, so skuld ro ut paa ein Holm aa mjølk³ nokkore Kyr, so dem ha gangand der. Da blees dæ upp eit Oveer, mæ dem va paa Holma; aa naar dem skuld ro heimatt, so var Stormen alt so stri, at dem rak⁴ aav fraa Lanne aa dreiv te Hav; dem vann ikje meir ell aa hald Baaten rett paa Sjønaa,⁵ aa sia laut han ga so han vild. Aa soleis laag dem aa dreiv paa Hava baade Da'inn aa Natt'a aa nokkore daga te; inkje stiltest han⁶ mæ Storm'a, aa inkje saag dem Lann paa nokkaa Si', før aattand Da'inn ette dem foor taa Holma. Da fekk dem sjaa Lann aa kom se te Lands au,⁷ aa dæ va i Skotland; so langt ha dem vist alder tenkt aa reis'. Der va dem so lykkele', at dem kom te snildt Folk aa fekk alt dæ dem trengt',⁸ so dem lei ingja Nø, anna dem bærre lengtest heimatt. Men dæ va ingja Raa te slepp heimatt, færr Vaaren kom; da skuld dæ ga eit farty te Norri,⁹ aa der skuld dem faa vara mæ.¹⁰ So va dæ ein Dreng i dæ sommaa Husa,¹¹ han vild au vara mæ aa sjaa te, at dem kom væl fram, sa'n; men rette Aarsakj'a va no den, at han ha faatt Hau¹² te den eine taa Vækjaa¹³, so han vild ikje vara annersta'¹⁴ ell der so ho va. Aa naar Vaaren kom da, so la'dem ut paa Langereis'a aa kom væl fram au; da kann ein veta, at Folkj'e deras vart

gla, naar dem kom heimatt; fær dæ va no so oventand, at dæ va ingjen, so ha trudd dæ. Denne Kar'en, so va mæ dem fraa Skotland, han ga se te¹⁵ paa Normør, fær han vild ikje skyljast fraa Vækjaan,¹⁶ aa sia vart dem gift aa budd paa ein Gar der i Bygden; der ha Ettekomarann deras budd au, aa d'æ mykje gildt Folk, so æ kome taa den Slægten.

¹ egentlig Stim (med aabent i), men udtales her omtrent som Stæm. Stimhesten er et meget anseeligt Fjeld yderst ved Havet og derfor meget bekjendt iblandt de Søfarende. ² Fl. af Taus: Pige (i den vestenfjeldske Bemærkelse). ³ malke. Hedder ogsaa: mjøk. ⁴ drev. Imperf. af reka. ⁵ Hedder ogs. Sjø'naa. Dativ af Sjø. (G. N. *á sjónum*), ⁶ *han* svarer til "det." Han stiltest: det stillede. ⁷ au, for og, d.v.s. ogsaa. ⁸ for trengde: behøvede. ⁹ Egentlig Norig (aab. o). ¹⁰ være med. ¹¹ i det samme Huus. "sama" gaer over deels til saamaa, deels endog til summaa. ¹² ha faatt Hau te, d.v.s. havde forelsket sig i. (Hau, for Hug). Andre Steder hedder det: huglagt. ¹³ Dativ Fl. af Vækje: Pige. ¹⁴ andensteds. ¹⁵ for: gav seg til, d.v.s. slog sig til Ro. ¹⁶ Dativ i Eentallet; altsaa: Pigen (ikke Pigerne).

Fortællingen grunder sig paa en virkelig Tildragelse, som skal have fundet Sted for nogle faa Menneskealdre siden.

*

Af forhen bekjendte Stykker i Bygdemaalene fra Thronhjems Stift har man kun saare lidet. Fra Namdalen og Inderøen har man, saa vidt jeg veed, ikke noget paa Prent. En Vise fra Ytterøen omtales i Anmærkningerne til Nyerup og Rahbeks Samling af gamle Viser (4, 357): det er imidlertid den samme som siden er trykt i Klüvers "Norske Mindesmærker" efter en Optegnelse fra Opdal (Kongsvold) og derfra indført i de nyere Visebøger, nemlig den bekjendte morsomme Vise "Han Lagje aa han Jo". — En Fortælling i Stjørdalens Maal findes indført i Tidsskriftet Folkevennen (1852). — En Krigssang "for de trond-

hjemiske Soldater paa deres Marsch i Februar 1809” forefindes; den synes at være forfattet i den fosenke Dialekt eller i det Maal, som bruges i Bygderne ved den ydre Del af Trondhjemsfjorden. Dens første Vers begynder saaledes:

Rundt om paa Have i Sør aa Nor
ha Engelsen forri mæ Brand Mor
aa røva aa plyndra aa gjort sæ stor;
saa foor han i Danmark som sjøl Gammel-Tor.
Va int dæ fali dæ, va int dæ gali dæ,
va int dæ skrøpeli dæ?

Et Par Viser, som findes i de nyere Visebøger, synes at være komne fra Egnene søndenfor Trondhjem. Den ene er den bekjendte: “Ifjor gjætt’ e Gjeitinn i jupaste Dalom;” den anden er Visen om “Han Truls mæ Bogom”. De kunne nærmest henføres til Ørkedalen; dog bliver deres Hjemsted altid noget uvist. — Foruden den ovennævnte Vise fra Opdal, omtaler Klüver ogsaa en gammel Vise om Orm Lyrgja og Lundesolen, som ellers synes at være tabt og glemt. (Norske Mindesmærker p. 107).

I det nordmørske (eller maaskee romsdalske) Maal haves nogle Viser, som skal være digtede af en Embedsmand, der i sin sidste Tid boede paa Søndmør. En af dem handler om de søndmørske Fiskere, og forefindes trykt. Den begynder saaledes:

Naar Sønøren vil te aa bryggje te Jul
aa korkje he Malt elle Humle te full’,
so dræg’an te Handlaren aa tæk dæ paa Borg
aa lova han alting, før’an letta hass Sorg.

C. Bergens Stift.

VII. Søndmør.

Voldens Maal. — Maskul. og Neutrum har i Dativ **a**. Første Feminin har i den bestemte Form **a**, Dativ **inne**, Fl. **e** (el. aabent i), bst. **inne**. Andet Fem. har i den bestemte form **aa**, og forøvrigt samme Former som det første.

9. Fruaa paa Aam.

Der æ ei gomol Seiande-Sogn¹ um Høgebru'naa i Ørst'inne, so e skulda fortalt; men daa lyt' e fyst fortelje, kurr² Land'e æ skikka der paa Grensaa;³ so dæ kunna vere eit lite Rettelse⁴ fyre dei, so inkje ha vore der sjøle. Naar ein ser fram igjønnaa Ørst'a nida fra Sjønaa, so ser ein fyst ei stor'e fin'e Bygd mæ ei stor' Elv i Midt'a; der æ dæ jamn'e slett'e Mark, aa Garanne ligg'e Bø i Bø⁵ paa begge Side aat Elv'inne. Men naa⁶ dæ ber'e framitte sopass so ei hal' Mil, daa vert'e dæ brattare Mark aa lenger myllaa Garaa;⁷ der ser du ein stor'e Gar, so ligg'e so lettbaert⁸ i ein Bakkje midt i Dal'a; den Garin eite Aam, aa d' æ ein ta støste Garaa baade i Ørst aa Vold.⁹ Der ligg'e Kungsvei'in fram yve Bø'n tett nidunde Aakerreinaa, aa ein litin Mole heimafyre¹⁰ gjeng'e Vei'in aaver ei stor'e Elv, so dei kalle Folstaddals-Elva, aa der æ dæ Høgebru'naa æ. Der æ so skaft,¹¹ at Elv'a renn'e ti ei djup'e Sloke¹² i Bergja, aa naa dæ daa æ Vassfløde, so strøyme der til so mykje Vatn, ate dæ lyte vere ei høg'e Bru, naar inkje Elva ska ta'nne.¹³ No æ der ei Kolvingsbru¹⁴ ta Stein, men førr va der berre ei smal'e Trebru, aa daa va kje dæ fritt, at dæ va ofjelt aa øgje¹⁵ fyre dei, so va veike i Hauda; fyre dæ va slik ei Høgd,

at ein maatte øre i Haud'e,¹⁶ naar ein skulde gløse n'i Elva.¹⁷ Aa digt breidt va der mæ, so dæ laut vere mykje-godt laange¹⁸ Stokka, so skulde naa tortyve;¹⁹ aa derfyre vart dæ slik ei Dissing aa Risting,²⁰ naar ein kjaure²¹ paa Bru'nne, at ein tenkte daa aa daa,²² ho skulde brotne. Men dæ va no dæ, e skulde skipe ta,²³ at dæ va ei Tid, der va ingja Bru, anna berre ein Stokk, so laag tortyve Elv'a, ta dæ eine Bergja aa burt paa hitt.²⁴ I dei Tidaa va dæ ei Fruue, so budde paa Aam, ette so Segn'a gjeng'e. Ho hade ein Gambr,²⁵ so ho reid paa, naa ho skulde heim i Bygd'a; men kva Dyr dæ æ, so dei kalla Gambrin, dæ veit e inkje te gjere Greide paa, fyre d'æ ingjin so veit, kurr han æ skikka. So va dæ ingaang, ho kom ridande paa Gambr'a sinnaa aa vilde aaver Elv'a, der so Stokkjinn laag; daa hade Stokkjinn nyst vore skipla elde rumpla eikorleis,²⁶ so han laag ikje rettele'traust, aa naar so Fruua kom ridande midt ut paa, daa glapp Stokkjinn aa snudde se,²⁷ so Fruua hade so nær fere²⁸ n'i Elva, aa had'o gjort dæ, so hade dæ no snart vore gjort mæ'nne.²⁹ Men so va Gambrin so stærk'e at'an helt se fast'e ti Stokkj'a mæ Klo'naa sinnaa, aa Fruua helt se fast'e ti Gambr'a, aa soleisinne hekk dei punde Stokkj'a begge tvau. So tok Gambrin til aa flytte Føt'inne, den eine fram um hinn,³⁰ aa soleis klivra han se fram itte Stokkj'a, alt te dess at han naadde ti Bergj'e; daa fekk han røyse se upp-atte aa stige paa Land, aa so va Fruua frelst'e den Gaangjin. Men daa lovde ho dæ, at'o skuld' ikje fare den Vei'in oftare, førr der va bygd ei skikkeleg'e Bru, so Folk kunna fare der mæ Fjelde³¹ aa sleppe aa larve mæ slik ein Naudadom aa slik ei Stakarsheit³² lenger. So vart Høgebru'naa bygd'e, aa sida veit ikj' e meir te

seie. Aa den so inkje vil tru dæ, so kan han gjere so han vil. So kan vere, d'æ berre Lygn'a, aa so kann vere, d'æ sant mæ, i Vissinne sumt ta di.³³ Dæ heve maangt hendt framma-igjønnaa Vær'a.³⁴

¹ For: segjande Sogn, d.v.s. Sagn, Tradition. ² ellers: kor, d.v.s. hvor. ³Dativ *pl.* Egn, Omegn. ⁴ Oplysning, Veiledning. ⁵ Eng ved Eng, uden mellemliggende Udmarker. ⁶ naa, for naar; især hvor en Konsonant paafølger. ⁷ Dativ *pl.* kan ogsaa hedde Goraa, aab. o (G. N. *gørðum*). ⁸ frit, aabent, med god Udsigt. ⁹ Navne paa de to Sogne i Præstegjeldet. Begge ere Femininer; altsaa med Dativ-Endelse: i Ørst'inne, i Vold'inne. ¹⁰længere ude eller nede mod Søen. heim, i Modsætning til fram. Mole: Stykke. ¹¹ for skapt: beskaffent. ¹² Rende, Huulning. ¹³ ta'anne, for: take hinne, d.v.s. tage den. ¹⁴ Hvælvingsbro. ¹⁵ uhyggeligt og rædsomt. (ofjælg og øgjen ere ellers vanskelige Ord at oversætte). ¹⁶ svimle. ¹⁷ see ned i Elven. ¹⁸ temmelig lange. ¹⁹ for: tvort yve (tvert over). ²⁰ Gyngen og Rysten. ²¹ kjørte. ²² tidt og ofte, hvert Øieblik. ²³ fortælle om (egentlig af). ²⁴ over paa det andet. ²⁵ Synes fabelagtigt. Jf. G. N. *gambr*, Struds. "Gamberhonn" er et Slags gamle Drikkehorn. ²⁶ rokket eller bragt af Lave paa en eller anden Maade. ²⁷ dreiede sig om. ²⁸ faret. Kan ogsaa skrives firi el. fire aab. i). ²⁹ havde været forbi med hende. ³⁰ forbi den anden. ³¹ Hygge, Magelighed. Egentl. Fjælgde, af fjælg. ³² Uselhed og Lumpenhed. ³³ ialfald noget af det. ³⁴ igjennem de fremfarne Tider.

10. Um Helsing.

D'æ so maangt, so Bonn'a¹ lyte'lære, aa so æ no dæ eitt, at dei ska helse aa takke aa svare dæ so høve, naa Folk snakka te dei. Alt slikt lære dei no allebest, naa dei lyde væl itte² kurr dei seie, dei so æ vitigaste aa snildaste Folkj'e; men so kan dæ vere maangt, so inkje høve Bonnaa so væl, so dæ høve Vaksne-Folkja;

d'æ maange Ynskja aa Ortam'a,³ so gamble Folk pla bruke, aa so æ snilde te høyre ogsaa, men dei æ for mykje ollvorsame fyre Ungdom'a. Naar du kjem' einkvannstad⁴ aa finn'e Folk, so seie du "Gu Dag" elde "Gu Morgaa," elde "Godt Kveld," likso dæ høve til mæ Tid'inne; dæ æ no jamnaste Helsingj'a. Daa svara dei: "Gud signe de," aa slikslag⁵ ska du svare, naa dæ kjem' einkvann aa helsa te de. Aa naa du æ færig'e te gaa, so seie du "Far væl" elde "Liv væl," elde "Go Natt" (naa d'æ seint aa⁶ Kveld); daa svara dei dæ same, so du seie. Naa du møte einkvann paa Vei'a, so seie du "Godt Mot," aa daa svara han ogsaa: Godt Mot; dæ æ som eit Ynskje, ate did sku møtast fyre godaa, aa inkje fyre vundaa.⁷ Naa du naar atte einkvann, so gjeng'e same Vei'in, so seie du "Gakk i frid," aa æ dæ so, han heve stogga⁸ elde sett se nid, so seie du "Statt i Frid," elde "Sit i Frid," elde "Gud signe' Kvile;" daa svara han "Takk fyre dæ, vælkommin til." Naa du gjeng'e ei Ærend einkvannstadin aa du kjem inn i Stovaa,⁹ daa seie du "Guds frid" elde "Gu Dag;" aa æ dæ so, du heve vore der førr aa note¹⁰ der noke godt, so seie du "Takk fyre sist'e;" dæ legg'e du attaat, mæ same du helsa. Æ dæ so ate Folkj'e æ aat aa arbeide elde gjere eitkvartslag,¹¹ so seie du "Gud signe Arbeid'e," aa æ dæ so, dei sitje aa æte, so seie du "Gud signe Matin;" daa takka dei fyre dæ, aa so seie dei ate "du æ hæv'e¹², so heve vunne de so langt," elde "du æ snild'e, so vil lydast um oss,"¹³ eld' eitkvart slikt. So spyr'e du itte, kurr dei live, aa kurr dæ stend'e til mæ dei; aa so svara dei paa dæ aa spyr' itte, kurr Folkj'e ditt live, aa daa lyte du svare, so dæ høve til. So seie du kva Ærenda di æ, aa æ dæ so, at d'æ

eikor¹⁴ Villegheit'a, so du ska bie um,¹⁵ so ska 'kje du kome slumpande mæ di so beint fram, likso du skulda trua dei te gjere dæ; men du ska bie snildt aa fagert, aa seie so fallne Or,¹⁶ at "e skulde høyr' aat mæ dokke,¹⁷ um did vilde gjere so væl," elde "e undra me paa, um dæ kunna svare se so fyre dokke,"¹⁸ eld' eitkvart slikt. Aa æ dæ so, dei byd'e de Mat eld' eitkvart anna godt, so maa du takke aa laate væl aa seie sopass so, at dei skuld' ikje kostvart se¹⁹elde gjort se nokin Omak fyre di Skuld. Dæ æ berre ei lita Ærigheit,²⁰ so Folk ska sjaa, ate du skyna paa dæ, dei gjere væl imot de. Aa slikslag æ dæ i andre Ting ogsaa; likso naa dæ kjem'e ein frammande Mann til oss, daa pla mid seie dæ:²¹ "E æ kje so hæv'e, at e kjenne de;" — dæ æ ogsaa ei lita Ærigheit; va 'kje dæ, so kunna Mannin tru, ate mid brydd' ikj' oss noke um haanaa. Ellest æ dæ no, so sagt æ, at d'æ maange Ortøkja,²² so ein høyre især ta Gamble-Folkja, aa so kann vere mykje grumare²³ elde dissinne, so e no heve rita upp;²⁴ men ein fæ no inkje fare itte di²⁵ helder; dæ høv' ikje Ungdoma te take alle Ting so høgtidele', d'æ tissnok naa ein heve rokje umkring i Vær'inne ein Grand,²⁶ aa røynt noke ta ollaa.²⁷

¹ Børnene. ² høre nøie efter. ³ Mundheld, Udtryk. ⁴ til et eller andet Sted. ⁵ ligesaa. ⁶ paa. ⁷ for noget ondt, til Ulykke. ⁸ standset ⁹ Stove (aab. o), Stue. ¹⁰ note (aab. o), nydt, faaet. ¹¹ noget, et eller andet. ¹² flink, dygtig. ¹³ besøge os. ¹⁴ det samme som "einkvann" (i Hunkjøn). ¹⁵ bie, for bidje: bede. ¹⁶ saa faldne Ord, d.v.s. saa omtrent, i den Tone. ¹⁷ jeg skulde forhøre mig hos Eder. ¹⁸ jeg ønskede at vide om det kunde falde beleiligt for Eder. ¹⁹ uleiligt sig med nogen Beværtning. ²⁰ Artighed, Høflighed. ²¹ pleie vi at sige. ²² Udtryk. (Bestent Form i Fleertal). ²³ mere pyntelige eller siirlige.

²⁴ opregnet. rita, aab i. ²⁵ rette sig derefter. ²⁶ vanket en Smule omkring i Verden. ²⁷ prøvet noget af alt G. N. af öllu

VIII. Søndfjord.

Holmedal. — Første og andet Feminin ere lige og have i den bestemte Form **a**, Dativ **inne**. Fleertal **e** og **inne** (enne). Første Maskul. ender med **e** (halvlyd).

11. Øyaslit'e.

Dalsfjoren æ ein laang'e krokette Fjor'e; dar æ'kje laangt aa fare, før da kjem'e ein Krok'e, mæ eit Nes paa dan eine Sia aa ein stor'e Vaag'e elde Poll'e¹ paa dan are. Yst i Fjor'a æ da flatt Land, aa dar æ da store Gara aa mykje tettgrendt;² men naar ein kjem'e lenger inn, so vert'e da høge Berg aa bratta Strend'e; aa summe Stae æ da so ryse³ bratt, at ein ser høgste Knausanne aa Nipinne⁴ mest beint upp yve sæg. Dar æ da langt imyljaa Garaa, aa da kann vere store laange Stykkja, so ein ser berre snaue Bergj'e aa so endraa ei grøn'e Bot⁵ imylja Hamraa. Da æ so pass so midt inn i Fjor'a, at dar ligg' ei Øy, so dei kalle berre Øy'na (ho he'kje noke anna Namn); ho æ mest like brei'e so Fjoren; før dar æ berre eit lite Sund paa kor Sia.⁶ Dar he' vore ei gammalle Segn, at da va ei Ti, daa dan Øy'na va landfast'e, so da va berre eit laangt Nes burt igjønnaa Fjoren. Men so va da ein Jutel,⁷ so budde inst inn i Fjor'a, han tykst vere so brydd'e taa detta Nesa, fø da laag so midt i Vei'a, at han fekk ikje fare so fort, so han vilde, før da. So va da eingaang han ha' vorte sint'e, daa han kom dar farande; daa bykste⁸ han til aa treiv 'ti Nes'e aa sleit

paa, so da rimna laust fraa Landa. Men so tykte han, da kom so midt i Fjoren, at da laag endaa i Veia; hadde Øy'na vore av-slita paa Midt'a, so hadde da vorte mykje skapl'are.⁹ Aa so tok han sæg eit Tak til aa fekk da so nær at Øy'na slitna tett ne aat Flomaala;¹⁰ men daa glapp Foten hass, so han dreiv att aa Bak,¹¹ aa datt so tungt att i Bergj'e, at da syne ei stor'e Hole fyre Seta hass.¹² Aa so vart han lei'e taa da Slæpa, aa inkje æ da te undrast paa helder; fø da æ berre heilt Berg heile Øy'na aa da æ Ty, so tole Slit da, so han laut ha ei go magt Knokaa,¹³ dan so skulde rive da sundt. Da syne Merkja etter Fingraa hass paa Øy'nne,¹⁴ aa dar so ho slitna, dar æ no eit jupt Skar, so æ mest jamt mæ Sjø'naa, men d'æ 'kje so jupt, at Sjøen flø' yve da helder. Da Skar'e kalla dei Øyaslit'e. Ellest æ dar no godt aa fare paa beggja Sie aat Øy'nne, fø dar æ rømmle' Sund, so æ roande aa siglande¹⁵ baa i Flo aa Fjøre.

¹ Poll: Bugt eller liden Fjord. ² tætbygget. ³ frygtelig. ⁴ fremragende Bjergknoide. ⁵ en og anden grøn Plet. ⁶ paa hver Side. ⁷ Jætte, Jøtun. ⁸ sprang. ⁹ Egentl. skaplegare, d.v.s. mere passeligt og bekvemt. ¹⁰ Flodmaal; hvortil Søen stiger i Flodtiden. ¹¹ bag over; egentl. bag paa Ryggen. (G. N. *aftr á bak*). ¹² efter hans Bagdeel (Sæde). ¹³ Knoglerne, ogs. Næverne. ¹⁴ Egentl. Øyinne (Dativ). ¹⁵ som man kan roe og seile paa. — Ordet "fø" hedder egentlig fy (aabent y) og er en Forkortning af "fyre".

IX. Sogn.

Sogndals Maal. — Første Feminin har i den bestemte Form **i**; andet Femin. har **aa**. Begge i Fleertal **e**, bst **idna** (edna). Dativ bruges ikke (i denne Deel af Sogn). **aa** udtales som ao.

12. Gjenta i Lyklahaugen.

Dar æ ein Haug inn i Leirdal, so dei kadla Lyklahaugen; dar ha da vore fælände mykje Huldafolk¹ i gamle Daga. Da va ei Gjenta, so tente dar i bygdi eingang; ho vart kos-tiki² Julaftaa, aa da va ingen so visste, kor ho va aavkomi;³ da sista dei hadde set ho, da va seint um Kvelden, daa ho gjekk ut mæ ei Lyklahaank⁴ aa skulde leita upp Helga-Ploggi⁵ sine te Juli. So lei da no fram itte eit Bil, aa so va da ein Dag, at Drengen dar paa Garen va i Marki aa skulde hogga Vi,⁶ aa best so han gjekk dar i Skogen aa tutla, so haure han noke so singla⁷ burt-i Haugen, aa daa han saag att-um seg, so kom Gjenta gaangande aa bar sama Lyklahaanki, so ho hadde hatt, daa ho va heima. D'æ da, so Lyklahaugen ha faatt Nabn'e sitt taa. Daa kunde ho fortelja han, at ho va inn-tiki te Huldidna,⁸ aa at ho hadde faatt seg ein fin'e snild'e Mann, aa ho hadde so godt, at ho kunde ikje bere hava. Aa so fortald'o han, kaa Sellskap ho hadde, aa kor maange dei va, aa kaa dei eitte, aa alt slikt; Mann' henna han eitte Brenthodn,⁹ men dei andre Nobni¹⁰ kann eg ikje hugsa. Aa sist paa spurd'o han, um han inkje hadde Hug te sjaa Huldafylgje eingang. Jau, da meint'an, skulde no sagta vore Moro te sjaa. Ja, daa ska du berre bia ei Ri,¹¹ sa ho, so lengje eg æ komi inn att i Haugen, aa mi ha faatt laga oss te; fyre daa vil mi ut aa ria. Daa ska

du leggja deg ni paa Knett'i aa Olbogadne¹² aa liggja so, at du ser att-myllo Føt'na aa burt i Haugen. So gjekk Gjentaa inn-att, aa naar da daa lei so laangt, at dei kunde vera færdige te koma ut, so passa Gutten paa aa lagde seg ni aa stirte ette dei. Daa kom dei ut or Haugen heila Fylgje, aa daa va Gjentaa mæ dei og; ho rei fremst taa dei adle, paa ein aaversle rar'e¹³ Hest mæ Gudlsal aa Gudlbeitl,¹⁴ aa sjøl va ho, so ho sku vore gudsligi¹⁵ adl igjøno, so da lyste taa ho paa adla Sie. Mann'henna rei næst ett'o; han va og so upp-stasa mæ Gudl aa Sylv, at da glaadde i han; man han va sagta inkje so fin'e, so Gjentaa hadde sagt; fyr'an hadde so laang'e Nos,¹⁶ at ho rokk lika ni paa Salsknappen. Aa hellest va da no eit stort Sellskap so fylde ette; men kaa Slag da va, so dei rei paa, da va 'kje godt aa faa Skyn paa; da saag ut, so da sku vera toma Tunne,¹⁷ elde Kagga so inkje va Botn i. — Alt datta fekk Drengen sjaa, aa so vart ikje da meir den Gaangen. Ein a'en Gaang va da og ein, so hadde set Gjentaa i Marki aa snakka mæ ho; aa daa hadd'an spurt'o, um ho inkje va lei'e no aa vilde heim att'e. Men ho svarte¹⁸ da, at ho hadde so godt hjaa Huldidna heila Aar'e umkring, at ho hadde da 'kje slikt i Juli, daa ho va heima. Da va inkje so sto paa dei,¹⁹ aa inkje so dei va rædde fyre, anna berre han Tore Trumbeslagar;²⁰ skulde *han* koma yve dei, so vilde han gjera ei Ulukka paa dei.

¹ Huldr hedder her: Huld. ² borttagen. koos: bort. ³ kommen hen. aav (ao) for av. ⁴ Nøgleknippe. ⁵ Helligdagsklæderne (især Tørklæder). Plogg, Fl. af Plagg. ⁶ Ved, Brænde. Ligesaa: ni (ned), Fri (Fred) o.s.v. Vokalen er nærmere i end e. ⁷ klang, klirrede. ⁸ for Huldinar. ⁹ betyder brændt

Horn. ¹⁰ Nobn er Fl. af Nabn (Navn). ¹¹ Rid: stund. ¹² paa Knærne og Albuerne. ¹³ smuk. ¹⁴ for: Gullsadel og Gullbeitsl. ¹⁵ Ellers: gullslegji (gullsleia): guldbeslagen. ¹⁶ Næse. Aabent o, næsten som Naas. ¹⁷ for Tunnur: Tønder. Hedder her oftere Tønne. ¹⁸ for svarade. Langt a. ¹⁹ plagede dem, var dem til Meen. ²⁰ Herved menes Tordenen.

I dette og de følgende vestenfjeldske Maal er Udtalen saavel som Formerne noget anderledes end i de nordlige Distrikter. **ll** og **nn** udtales enten med reen og simpel Lyd eller ogsaa med en Overgang til dl (ddl) og dn (ddn); — **rn** bliver til **dn**, — **sl** til **tl**, — **vn** (mn) ofte til **bn**, — **fs** og **ft** sædvanligt til **ps** og **pt**. — Infinitiv ender regelmæssig paa **a**; andet Femininum ender paa **a**; derimod faar femininum ikke **a** i den bestemte Form. Sætningsformen (som egentlig er Genitiv) dannes ogsaa for en stor del ved Endelsen **a**, og det Hele har saaledes megen Lighed med det gamle Sprog.

13. Julaskrei'i.

Da so dei kadla Julaskrei'i,¹ da æ eit Fylgje, so fær umkring aa ri'e igjøno Bygdadne i Juli elde tett fyre Juli, aa især Julaftaa ette avdaga.² Da so dei ri paa, da ser ut mest likso da va toma Tunne; men dei fær so fort, at ein kann ikje festa Auga paa dei, aa stundaa æ dei paa Marki aa stundaa i Lukti.³ Naar dei fær igjøno Garadne, so gaar dei inn i Kjellaradne aa ska smaka paa Juladrikka;⁴ difyre pla Folk'e setja ei Vassbytta eld ei Kjørebytta⁵ framfyre Ølbidni,⁶ so inkje Julaskrei'i ska røyva dei.⁷ — Da va ein Mann inn i Uddland⁸ eingaang, so hadde fare burt um Fjoren Julaftaa aa skulde faa seg litevetta te Juli, noke Matastell kaa da va;⁹ aa daa han so skulde heimatte, so gjekk han ni aat Baaten aa lagde Matadont'e¹⁰ sitt inn i, aa skulde te skuva aav aa stiga inn i Baaten. Daa kom Julaskrei'i aa tok han. Da

va ei Uvitigheit, at han sette Maten fraa seg, førr han va komen i Baaten; fyre alt mæ ein¹¹ ha Mat i Haand'i, so æ ein urædd'e fyre Julaskrei'i. So laut mann' vera mæ, aa so reiste dei aav innigjøno Bygdi aa va inn paa adle Kjellara aa saag ette um dar va Drikka. Naar da sto ei Vassbytta framfyre Ølbidni, so berre fya dei¹² aa gjekk sin Veg, aa naar dar sto ei Kjørebytta, so slo dei att'e Dyr'i aa vild' ikke gaa inn eingaang; men dar so inkje va noke slikt i Vegen, dar drakk dei so fælände, at ein tykte, dei kunde ribna. So va da ein Sta',¹³ dei va inne paa ein Kjellar, aa Mann' sto att' ut mæ Stabburs-Troppe; daa kom da ei Kaana ut-or Stabbur'e mæ Mat, aa so saag ho danna Mann' aa tykte ho skulde kjedna han og. "Æ da du," sa'ho, aa so næbnde'o han¹⁴ paa Nabn; men da va knapt han va go te svara. So tok ho i han, aa heldt Matakorgi fram yve Hove hass;¹⁵ daa laut Julaskrei'i sleppa han. Aa si'aa leidd'o han¹⁶ inn i Stovaa, aa ga'an noke te drikka; men han va so skarven aa sjuk'e vorten,¹⁷ at da va knapt so mykje da leet i han,¹⁸ alt te da lei te Midnatt; daa tok han te kraana aa muna,¹⁹ aa vart frisk' att'e.

¹ Egentlig Jula-skreid'i, det samme som Oskerei'eller Oskorrei, som man forklarer ved Aasgard-Reid. Paa Jæderen hedder det: Aalgaarei.

² Hedder ogs. aavdaga og betegner at det siste Glimt af Dagen er forsvundet, at det er fuldkommen Nat (afdaget). ³ Luften. ⁴ Drikka er Neutrum, altsaa "Drikket". ⁵ Tjærespand. ⁶ Ølkarrene, Tønderne. Fl. af Bidne, *n.* ⁷ røre dem. ⁸ Urland (Aurland). Paa Voss hedder det "Audland;" i Hallingdal: "Auland". ⁹ hvad det nu kunde være. ¹⁰ Dont, eller Dunt, *n.* Sager, Tøi, Pakker, o. s. v. ¹¹ medens man. ¹² sagde de fy! ¹³ paa et Sted. ¹⁴ nævnte hun ham. ¹⁵ over

hans Hoved. (Hove, med aabent o). ¹⁶ siden ledte hun ham. ¹⁷ var bleven saa svag og syg. ¹⁸ man kunde neppe høre hans stemme. let, af laata. ¹⁹ komme sig lidt efter lidt.

14. Gygrasteinen.

Da va ei Gygr,¹ so budde i da Fjedl'e, so dei kadla Gjeitatuggaa; ho va so sværande stor'e, at naar ho gjekk paa Fjedl'i, so skriva² ho yve Daladne, utaav dan eine Fjedltoppen aa burt paa dan andre. Ho hadde so maanga Gjeit'e, at da va inkje Tal paa, aa naar dei kom heim-rekkjande³ um Kveldadne, so naadde Ro'i⁴ ei Mil Veg. Da va eingang, ho sat paa Fjedl'e aa yste;⁵ daa hadde ho laga te ein stor'e Ost, aa heldt paa knodd'an,⁶ aa hadde mest faatt han færdig'e. Daa kom han te aa detta utor Haand'i, aa so skuld'o triva ett'an⁷ aa taka han att'e; man daa ribna han aav fyr'o,⁸ aa dan eine Molen⁹ datt aav aa foor nit-i Dalen, aa dar vart han liggjand' aa vart uppi Stein. Dan Stein'¹⁰ ligg'e dar enddaa, aa da syne Grip'i paa han ette Fingradn' aat Gygr'i. — Hellest va da no so maanga Segnidna førr, um adle desse Bergatrodli, at ein kunde mest verta lei'e te lya paa;¹¹ da va kanskje i dei Tiidna, so dei kadla Skarafydlingen,¹² at da va so fullt 'taa dei. D'æ maange Stae da ska liggja Gudl aa Penga ette dei og. Inn i Vindhelleren¹³ va da ei Kista, so va fudl'e mæ Penga aa hekk i ei Gudl-Lekkja laangt inn i Berg'e. Aa ut i Maara-Berg'e sto da ei Gudlkanna i eit Hol, so æ midt i Berg'e; aa kanskje ho staar dar endaa, men dar æ so høgt aa bratt, at d'æ ingen so kann koma dar.

¹ Jættekvinde. Ordet udtales her Jyggr eller Jøgg'er. Nordenfjelds hedder det Gjura (Jure) og i Tellemarken: Gyvr.

² skrævede, steg. ³ gaaende i Følge. ⁴ Raden. Ro, med aabent o. G. N. *röd*. ⁵ lavede Ost. ⁶ æltede den. knodde, af knoa (aab. o). G. N. *knoda*. ⁷ gribe efter den. ⁸ revnede den itu for hende. ⁹ Stykket. Mole, aab. o. ¹⁰ Egentlig: Steinen, men det ene "n" opsluges. ¹¹ kjed af at høre paa. ¹² Skarafyllingen er en Benævnelse paa Tiden forud for den sorte Død, og forklares deraf, at alle Skar eller Bjergkløfter vare dengang fulde af Folk. ¹³ det Bjerg-Pas i Leirdal som ellers er bekjendt under Navn af "Vindhellen." Det sidste synes at være en feilagtig Opfatning af Navnet, da det nemlig i selve Stedets Omegn hedder, som her anført, Vindhelleren. "Heller" betyder en Grotte, en Hule i eller under en Klippe. I Leirdal hedder det Heller, i Sogndal derimod: Hillar, og paa andre Steder Hellar. (G. N. *hellir*).

X. Nordhordland.

Hammers Præstegjeld. — Første Feminin har i den bestemte Form **æ** (e); Andet fem. har **aa**. Begge i Dativ **enne** (inne), Fl. **e**, bst. **enna**. Maskul. og Neutrum i Dativ **æ**.

15. Jularei'æ.

Desse gamla Segnenna um Jularei'æ¹ æ no so maanga, aa so ulika æ dei og, at da æ kje greidt aa vita, kor ein skal faa dei te høva ihop. Da ska vera som ei Frua ell ei Dronning so fær fyre, aa so eit heilt Sellskap, so fyl ette.² Sumle fortelja da, at ho kjøre sæg i ei Kjerra, men sumle seia da, at ho ri'sjølva aa heve ein stor Saa³ paa Kjerrenne; aa naar ho fær te kjøra,⁴ so æ da slik ein Dur aa Dyn, at ein kann høre da paa laang Veg. Ho tæk te fara umkring elleve Daga fyre Jul; da æ dan Ti'æ, so dei kalla Maansmyss. Da va eingaang ho skulde kjøra igjønna ein Gar, aa dar va da so traangt imyllaa Husaa, at Kjerraa

henna vart fast. Daa ropte ho te Folkje, so va i Gar'æ, at dei sku koma aa hjelpa henne, aa da gjore dei og, so mykje Kjerraa vart laus att. Daa vart ho so gla aa feiæ,⁵ at ho kasta eit stort Sylvstaup attum sæg te dei, so løyste henne; da skulde dei hava fyre Hjelp'æ. Da Staup'e heve vore paa dan Gar'æ i laang Ti, aa da ska vera so fint aa grumt, at d'æ reint makalaust. — Dei fortelja da og, at Jularei'æ heve tvo Hunda⁶ mæ sæg, aa naar ho fær igjønnaa Garanne, so læt ho dei ga inn i Hus'æ aa faa sæg Mat, men ho vil slett inkje, at dei ska stela. Da va ein taa dei, so hadde gjengje⁷ inn i ei Stova eingang, daa Folkje va ute, aa dar foor han te aat⁸ nokæ Mjelm, so sto i ei Kodla⁹ i Benkj'æ; men so kom da Folk inn mæ sama, aa so tok dei Hunn' aa slo han. Daa haure Jularei'æ, at han gnall,¹⁰ aa so ropte ho te han. “Kor æ da mæ Votte?” sa ho. “Votte æ fast,” svart'an. (Da va Hunn', so eitte Votte). “Kva heve han gjort te¹¹ daa?” sa ho. “Aa han tok sæg litevetta Mjelm,” sa han. “Aa! Gjør'an da?” sa ho; “ja daa foor da væl at han fekk Stryk; han ska faa noke hjaa mæg og.”

¹ Hedder paa nogle Steder “Jolarei'æ”, ligesom i Hardanger og Voss. I Sogn: Julaskrei'i. ² følger efter. ³ Saa betegner her et stort Kar; Bryggerkar. ⁴ fær te: tager til, giver sig i Færd med. ⁵ Hunkjøn af fegjen (feien): glad, førnøiet. ⁶ Lyden **nd** udtales her som nn, altsaa egentlig: Hunna, Honna. ⁷ gaæet. ⁸ tog han til og aad (begyndte at æde). ⁹ Egentlig Kolla, d.v.s. Mælkekar (= Ringje, Bunke, Ask). ¹⁰ skreg, hvinede. ¹¹ Egentl. gjort til: forbrudt sig.

16. Han Nils Prest.¹

Da va ein Mann aa ei Kaana, so budde paa eit lite Plass inn i Fjellbygdaa paa Voss. Dei hadde hatt

ein stor Motegaang, so da va berre Armo'æ mæ dei; dei aatte' ei Kyr, aa da va heile Buskapen deira. Dei hadde tvaug smaae Bodn,² ein Gut aa ei Taus; Guten eitte Nils, men kva Taus'æ eitte, hev ikj' æg haurt. So va da ein Morgaa um Summarn, at Kaanaa hadde gjengje i Markj'æ aa sku mjelka Kyr'æ si; daa hadde Bodnæ vakna aa rise upp,³ aa so totte dei, da drog so lengje, førr Mor'æ kom heim att, aa so sku dei ga i Markj'æ aa sjaa ette henne. Men so hadde dei gjengje ein raang Veg aa kome inn i ein Skog, so dei visste inkje te fidna Veien⁴ heimatt. No va da ingjen so visste kvar dei va aav-komne; Folkj'e tok te leitte aa fore yve baa' Skog aa Mark, men da va ingjen so va go te fidna dei. Daa hadde da laga sæg so, at da va ein Prest ifraa Haraang, so kom farande⁵ igjønna Dalen, dar so dassa Bodnæ va komne; dar kom han te sjaa dei aa snakka mæ dei, aa daa va dei so svoltne aa mødde, at dei va reint yvegovne;⁶ dei dadde gjengje so lengje i Umarkjenne aa ete Gras aa Røt,⁷ at dei saag ut, so dei vore gravne upp or Moll'enne: No visst' ikje Presten onnor Raa ell te taka dei mæ sæg te Haraang, aa dar vart dei upp-alne hjaa Prest'æ,⁸ aa vart snille aa vitige Ungdoma beggje tvau. Guten vart slik ein Kar te lesa, at da va reint ut-ifraa;⁹ aa slik ein Hug hadd'an paa Bokj'æ, at han vlild' ikje anna gjera; han gjekk so lengje aa drog paa Bøk'ena aat Prest'æ, at dei fekk aldre liggja i Fre inn i Bokaskaap'e. Daa tenkte Presten mæ sæg,¹⁰ at æ han so huga te lesa, so ska han no sagta faa sleppa te; aa so send'an Guten i Prestaskulen aa kosta han te Prest. So va da nokre Aar, so va Guten ut-lærde aa hadde fengje sæg Prestakadl, daa kom han heimatt, aa da fysta han daa gjore,

so foor han te Voss aa sku lyast um¹¹ Foreldræ sine. Dar kom han reisande seint um Kvellen aa leest vera¹² fremmande aa spurde um han kunne faa Hus mæ Natt'æ. Faren svarte da, at dei kunne 'kje taka mot han; "da va 'kje so væl," sa han, "at me kunne hysa so-vore¹³ Folk." "Au jau," sa Fremmande-Karen, "de maa hava ei Raa;¹⁴ æg vilde so gjedna liggja her ei Natt." So tok Faren te skodde paa han,¹⁵ aa so sveiv da han,¹⁶ at da kanskje kunne vera Saan hass. "Da æ no væl inkje han Nils, veit æg," sa'an daa. "Jau, da æ 'kje umaule'¹⁷ da," svarte Fremmande-Karen. Daa vart dei no sakta fegne¹⁸ baa faren aa Mor'æ, so ventande va; aa siaa tok Saan' dei mæ sæg dit so han hadde Kadl'e sitt, aa so æ da no ein Von te da,¹⁹ at dei slapp aa lia nokor nau i Alderdomæ.

¹ Denne Fortælling er ogsaa indført i "Folkevennen," første Aargang (1852), hvor den findes omskrevet paa Søndmørsk, Tellemarkisk og Stjørdalsk. Jeg har hørt den af en gammel Kone i Haus Præstegjeld; men hun fortalte Historien meget mere omstændelig end her er skeet, da nemlig nogle Samtaler og Skildringer ere for Kortheds Skyld udeladte. ² Udtales Boddn, for Born (Børn). ³ staaet op. ⁴ for: Vegjen. ⁵ Efter Udtalen: faranne, da nd (og ld) her er utydeligt. ⁶ Fl. af yvegiven (aab. o), for yvergiven, d.v.s. opgiven, tabt, som ikke kan bjerger sig. ⁷ for Røter. ⁸ opdragne hos Præsten. ⁹ udmærket, uden Lige. ¹⁰ ved sig selv. ¹¹ see til, besøge. ¹² lod som han var. ¹³ saadant. Hedder ogsaa: soere, so're. ¹⁴ finde en Udvei. ¹⁵ saae paa ham. At skoa (aab. o); G. N. *skoða*. ¹⁶ saa faldt det ham ind. ¹⁷ umuligt. ¹⁸ glade. ¹⁹ saa er der Sandsynlighed for, det er at formode.

XI. Voss.

Første Feminin faaer æ, det andet faaer o i den bestemte Form; forøvrigt i Dativ **enne**, Fl. **e**, bst. **enna**. Fleertallets Dativ ender paa **o**. — aa udtales som ao.

17. Jøtel-Drengjen.

Da va ein Jøtel¹ eigaang, so vilde hava ein Tenstedreng, aa sistepaa fekk han sæg ein og, aa da va ein liten Trave,² so inkje va noke Magt i, men han va slik' ein Kar te snakka fyre sæg, at han sto sæg be're han elde dei so va store aa sterkje. So vilde Jøtelen prøva, um da va noke Gagn i'an, aa so ba'an haano³ ga sta bera Vatn, aa flidd'an eit Byttepar te bera i; men Byttenna hans va so stora aa tunga, at Guten va 'kje go te lyfta dei fraa Markj'enne eigaang, aa inkje vild'an prøva da heldor. Han sa', at han gjor' ikje noke mæ Bytto;⁴ da va ikje noke Arbei fø haano⁵ te ga aa bera vatn i Bytto; han vilde anten bera heim heile Brunn'⁶ mæ ei Gaang, held daa vild' ikje han vyrja da.⁷ Da hadd' ikje Jøtelen noken Hug te; han vilde heldor ga sjølv daa aa bera heim ei Vassbytta aa lata Brunn' vera te ei onnor Gaang. So ba han Guten bera inn eit Faang mæ Ve;⁸ men da va 'kje noken Smaa-ve, so han brukte, dan Karen; da va berre store Kubba, so da vore Timbrestokka. Daa sa Guten da, at da va 'kje Umakjen vært aa ga aa bera Veen i faang; han va 'kje van'o⁹ te slikt Smaa-Arbei han; naar han skulde bry sæg, so vilde han bera inn heila Veahus'e mæ ei Gaang. Da, totte Jøtelen, vart no for mykje væl da, aa so vild'an heldor bera inn Veen sjølv. So kom Jøtelen inn mæ Ve'æ, aa lae Kveiksl inn i Gruo,¹⁰ aa ba Guten kveikja

upp.¹¹ Daa tok Guten te aa blaasa inn i Gløenna,¹² men han va inkje go te faa da te bredna, før Jøtelen kom aa foor te blaasa sjøl; daa fysta fekk da eit anna Lag. Han blees so, at da sto Vindflagenna¹³ fraa han so sterka, at Guten fauk upp i fraa Golvæ aa foor i Tunn¹⁴ upp i Lukt'enne, so da vore ei Fluga. "Kvi fær du so?" sa Jøtelen. "Seer du kje da, æg held'o paa dansa," sa Guten; "æg tenkte berre paa da, at me skje koka aa faa oss Mat, aa naar æg saag da tok te bredna, so vart æg so gla', at æg kund' ikje halda mæg; æg laut upp aa gjera eit lite Kast." So kokte Jøtelen ein Graut aa slo han upp i eit Kjærald, aa so skulde dei te eta; daa sa Jøtelen, at dei skje kapp-eta,¹⁵ aa sjaa um Guten va go te møta han midt i Fataæ. Guten sa, at han laut ut fyst aa taka paa sæg ei Kufta, aa so gjekk han ut aa leitte sæg upp ei stor'e Hit,¹⁶ aa dan batt han paa sæg frammanpaa Bringo aa tok so paa sæg ei Kufta utan paa. So gjekk han innatt'o aa leest kappeta mæ Jøtelen; men han leet ne'i Hit'æ mykje meir eld'an aat, aa Jøtelen gaadd' ikje te da.¹⁷ Sian sa Jøtelen, at dei skulde ut aa byksa um Kapp;¹⁸ daa vild'an sjaa, um inkje Guten skje¹⁹ tapa. Guten va 'kje go te byksa fyre Hit'enne, so han bar paa. "Æg lyt'o hava ei Raa mæ Vomb'enne fyst, fyr'æg kjenne da, ho æ for full'e," sa han, aa so tok han upp Kniven sin aa skar inn igjønno Kufto aa inn i Hit'æ, so Grauten valt ut;²⁰ aa daa vart han so lett'o te byksa, at han foor so ein Fugl kringom Jøtelen. Daa vart Jøtelen rædd'o, at Guten skje vinna, aa so tenkte han mæ sæg, at da va best aa bruka sama Raa'æ, so Guten hadde bruk; tok so upp Kniven sin aa skar lika eins so guten hadde skore; men daa kom han te aa gjera Ulukka

paa Vomb'æ si, kann du veta, aa so vart ikje da meir mæ han. "No tvila æg fyre, du ha bykst ifraa dæg,"²¹ sa Guten, aa so gjekk han inn aa tok adle Penganne hans, aa darmæ reist'an heimatt'o.

¹ Jøtel, det samme som Jutul, Jøtun. ² en uanseelig Stakkel; egentlig Pjalt. ³ befalede han ham. ⁴ han behøvede ikke Bøtterne. ⁵ for ham. føy, eller fy (aab. y), forkortet af fyre. ⁶ for Brunnen, Brønden. ⁷ befatte sig dermed. vyrja for vyrda (agte, ændse). ⁸ en Dragt Brænde ⁹ vant. G. N. *vanr*. ¹⁰ lagde Tændespaaner paa Skorstenen. ¹¹ tænde paa. ¹² Gløderne. ¹³ Vindstødene. ¹⁴ hvirvlede omkring, svævede rundt. ¹⁵ de skulde kappes i at æde. ¹⁶ Hiit: Bælg, Hud som er heelt aftrukken og bruges til Sæk. ¹⁷ mærkede det ikke. "gaa te:" lægge mærke til. ¹⁸ kappes i at hoppe eller gjøre Spring. ¹⁹ skje, for skilde eller skylde, d.v.s. skulde. (Konjunktiv). ²⁰ væltede ud af den. ²¹ Nu troer jeg næsten at du gjør ikke flere Spring.

Æventyret er ikke ganske fulstændigt. Jf. "Askeladden som kapaad med TrolDET," i Asbjørnsens og Moe's Samling.

18. Vangs-Kyrkjo.

Dan Gaangjæ dei skulde byggja Kyrkjo i Vangs-Sokn'e,¹ daa va dei tenkte te seta henne paa Bøjarmo'no;² da æ ein Skogamo, so ligg'o ein Fjorung aavanfyre Vangjen. Dar toke dei te byggja og, men da vart ikje noko Lukka mæ da; fyr alt da, so dei bygde um Dajjen, da vart ne-rive naar Nattæ kom, aa da va ingjen so visste, kor da gjekk te. So va da ein gamall'o Mann, so va so klok'o aa juptenkt'o, at han va vi-gjeten taa da;³ haano sende dei Bo' te aa spurde, kor dei sku fara aat. Han gav dei da Svar'e, at Kyrkjo sku sta dar, so fire Dala møtttest, aa da kund' ikje vera aresta'ne⁴ helde paa Vangj'æ. Dei seia da og, at da va ei Øks,

so dei hadde lagt fraa sæg paa Tuft'enne⁵ paa Bøjarmo'no, aa dan Øks'æ flytte sæg eit Stykkje kvær Natt, alt te da ho va komæ ne paa Vangjen; daa fysta vart ho liggjande. So fore dei te byggja, dar so Øks'æ laag, aa daa gjekk da so greidt, at da va so Arbei'e sku gjort sæg sjøl. Dar æ eitt Berg tett aavanfyre; dar funne dei Stein, mæ dei vilde hava, aa dan so go va og;⁶ da va nett, so han skje vor darte skapt'o. Aa noke Bly funne dei dar og; da rende dei upp i Plate aa hadde te tekkja Koren mæ. Men ette dan Ti ha 'kje dar vore noke Bly te finna, aa inkje Stein held'o, so æ te seia taa.⁷

¹ Egentlig: Sokn'enne (Dativ). ² Dativ af Bøjarmoen (Stedsnavn). Bøjar (l. bøj-jar) er Genitiv af Gaardsnavnet "Bø". Mo'no svarer til G. N. *mónum* eller *móinum*. ³ han var vidt bekjendt af det (el. derfor). ⁴ andensteds. ⁵ Dativ af Tuft el Tuft (Tomt). ⁶ og den som var god ogsaa, d.v.s. og det af en ret god Sort. ⁷ som er værdt at nævne. — Ordet "kyrkja" maa naturligviis læses som Kjyrkja eller Kjørkja.

Den Endevokal, som svarer til G. N. 'r (Isl. *ur*), er her skreven med o, f. Ex. rædd'o, att'o. Den er imidlertid ikke nogen reen O-lyd, men kun en dunkel Mellemlyd, som nærmer sig noget til o eller u, og er saaledes lidt afvigende fra den tilsvarende E-Lyd, som bruges i andre Maal. I det Hardangerske synes den at nærme sig mere til u. — Det dobbelte l og n burde maaskee oftere skrives med dl og dn: dog synes denne Overgang ikke at være saa stærk her som i det Sognske. — ld og nd udtales meget tydelig.

XII. Hardanger.

Ullensvang. — Første Feminin faaer Endelsen æ, og i Fl. **er**, bst. **enna** (inna). Andet Fem. faaer **o**, og i Fl. **ur** (or), bst. **unna**. Dativ bruges ikke. — aa lyder som ao.

19. Søfjoren.

Harangurfjoren kløyve sæg i tvo Greiner inst inn i Land'e, aa dan lengsta Grein'æ æ dan, so dei kalla Sø-fjoren; han skjer'u beint i ein Sør¹ aa æ mesto tri Mil lang'u.² Dar æ godt Jordkynde³ aa gilde Garar, men dar æ 'kje manga Slettenna elde mangje Moanne; fyre Straandæ æ javnaste brott⁴ aa berguttu, aa Fjedl'æ standa so ein Vegg paa baa'a Siur⁵ aat Fjoren. Dar æ langje Stykkjæ, so æ berre Skreelop,⁶ aa dar kann ingjen byggja; fyre dar ryn'u⁷ aa rudlar jamt aa samt, Mold aa Stein um Hausten, aa Snjo um Vøtren aa Vaaren. Dar æ da berre djupa Gjiljanne⁸ mæ bratte Rindar imydlo, aa Jor'æ æ so laus aa sundurivæ, at dar fær ikje festa sæg nokon Grassvor paa henne. Men da æ 'kje allesta'ar so held'u, maa du tru. D' æ mangje Staer,⁹ at Markj'æ æ tolle' jovn¹⁰ alt ifraa Fjøro aa uppunde Eggj'æ, so dar gjengu ingna Skreur, so æ te seia taa. Dar æ da gilda Jorer aa slette Bøar ne mæ Sjødnen,¹¹ aa stora Skoga-Liar aavanfyre. D' æ meste Parten Lauvskog, so veks'u dar: Ask aa Bjørk aa Orr aa mangje are Veaslog;¹² aa endaa Fjedl'æ æ mykje-godt høgje, so naar daa Skogjen alt upp i Eggjabar'e¹³ fyre da mesta, so han ser ut mesta so eit Duun kring um Nutanne i øfsta Upsalogjæ¹⁴ aa i Fjelskar'æ¹⁵ upp i Himmelsyndæ¹⁶. Dar æ no sagta dei Fjedl'æ og, so æ so høgje ate dar inkje veks'u Skog paa dei; men

dei liggja attanfyre dei fremste Fjedl'æ, so ein fær ikje sjaa dei, før ein kjem'u litevetta uppi Høgd'æ. Dar æ ein fæl'u Mengde mæ Stein i Jor'æ, men da æ go Jor likavæl baate mæ Høy aa Kodn, naar ho vett'¹⁷ uppbrotæ aa hævda. Aa mykje Slæp aa Arbei heve dar vore lagt paa Jor'æ og. Dei so alti ha'so mykje te lasta paa Bonden, aa seia han æ lat'u aa ørestelaus'u,¹⁸ dei sku sjaa adle Steinrøysanne i Harangur, so kunde da hendt, at dei fekk are Tankar. Dar ligg'u Røysanne langs ette Fjøro so stora aa langa, at dei sjaa ut mesta so smaa Nutar; da æ Merkje paa, ate dar hev' ikje alti vore so fin'u Aakur aa Eng, so no æ dar. Aa Apla-Garar¹⁹ aa Kissebærhagar æ dar mesta paa kva einaste Gar, so dar gjeng'u mang ein go'u Aldufarm²⁰ te Bydn um Haustanne. Dar æ eit serdeildes godt Alduland; da kjem'u taa da, at Jorkynde æ godt, aa Lukt'æ æ so maatele' vorm²¹ um Sumaren; inkje æ ho so gyrmæ²² aa raa so ut mæ Hav'e, aa inkje held'u æ ho so turr aa skorp so i Fjedlbygdanne austupaa.²³ Æg kann ikje anna seia, elde dar æ sagta veent aa hugnale' i Harangur um Vaaren, naar Soleiunna æ oppkomna²⁴ aa Alduhaganne bløma paa da besta; daa æ dei so kvite so Snjo, aa Blomen lave²⁵ taa kvar ein Kvist, so ein mest inkje kann sjaa ei Blokka,²⁶ aa Angjen²⁷ stend'u so sterk'u taa Blomen, at ein kjenne han langa Lei'æ. Aa daa stendu Lauvskogjen grøn'u upp ette adle Lianne, aa Fossanne hanga likaso kvita Borur²⁸ utyve Bergj'æ, aa Bekkjenne sikla i Dalslo'æ,²⁹ aa Fuglanne syngja paa kvar dan Kvist. Dan so kann sjaa paa slik ei Prya aa høyra paa alt da, so syng'u aa frygdar sæg paa adla Siur, aa endaa inkje kann kvikna aa kjenna sæg gla'u,

han maa antan vera ein tankalaus'u Gap, elde maa han hava ei tung Sorg te bera.

¹ For: Sydr; egentl. Sudr. ² Denne Endevokal er ikke noget reent u, men en dunkel Lyd, som ligner u eller o. (See Anm. under Voss). ³ Jordbund. ⁴ Hunkjøn af bratt'u. ⁵ for: baada Sidur. ⁶ for: Skridulop: Skredløb. ⁷ Præs. af rynja: styrte ned. ⁸ Fl. af Gil (Gjeel): dybe Furer, især efter Skreder. ⁹ for: Stader. ¹⁰ Hunkj. af javn'u. ¹¹ Søen. En besynderlig Form, da Ordet ellers hedder Sjø. I Lighed med "Sko'ren" (af Sko) og fl. skulde denne Form hedde Sjoren. ¹² Fl. af Veaslag, for Vidarslag: Træart. ¹³ for: Eggjar-Bardet, d.v.s. Fjeldets øverste Kant eller Rand. ¹⁴ Fl. af Ufsalag: horizontal Række af Smaaklipper. ¹⁵ Fl. af Fjellskar (Skard). ¹⁶ Fjeldrand, Horizont. "Synd" med lukt y. ¹⁷ for: vert'u (bliver). ¹⁸ skjødesløs. ¹⁹ for: Apalla-Gardar (Æblehaver). ²⁰ Frugt-Ladning. Af Alda: Frugt. ²¹ Hunkjøn af varm'u. ²² taaget, fugtig. ²³ for: austur paa. ²⁴ Markblomsterne ere udsprungne. ²⁵ lave: hænger ved i stor Mængde. ²⁶ Blad; Smaaløv. ²⁷ Lugten. ²⁸ Border, Strimler. ²⁹ Fl. af Dalsla' (Slad): Sænkning, Huulning.

20. Steinen paa Tveit.

Dar æ ein Gar i Søfjoren, so dei kadla Tveit; dar ligg'u ein storu Stein i ein Bakkje nean fyre Hus'æ, aa dan Steinen gjeng'u dar ei gomol Soga¹ um. Han ska ve'² komen taa da Fjedl'e som dei kadla Hausa-Nuten; da æ paa vestra Sio³ aat Fjoren, aa Tveit æ paa dan austra Sio. Da va eigaang dar va ein Gut, so hadde kome inn te ei Gygur,⁴ so budde dar i Nuten, aa so hadde Gygr'æ tott so veent um han⁵ aa fengje slik ein Elskje te han, at ho vilde slett inkje sleppa han fraa sæg. Men kor da no gjekk elde inkje, so slapp daa Guten heimatt'u likavæl, aa siane vatt⁶ han gift'u aa fekk ei

taa gildaste Tausenna i Bygd'æ. Daa vatt Gygr'æ so horm⁷ aa sint, at ho tenkte berre paa, kor ho skje⁸ hevna sæg, so da kunde vera noko te Muns.⁹ So vatt da no inkje noko taa da, førr dan Dagjen, daa dei foro te Kyrkjo aa sku vetta brudvigde; daa sat Gygr'æ paa Hausanuten aa saag paa Baatanne, so foro inn yve Fjoren; daa kann du tru, ho va 'kje go, dar ho sat. So gjekk ho inn yve Fjedl'e aa leitte sæg ut ein stor'u Stein, so ho vilde hava te hevja¹⁰ ne paa Brurabaaten, naar dei kom att'u fraa Kyrkjo. Aa naar daa Brydlaups-Lagj'e reiste heimatt'u, aa Brurabaaten va komen ut fyre Tveituland'e, so treiv¹¹ Gygr'æ Steinen sin aa sende han aav, so da surra i Lukt'æ; men so kom ho te aa kasta for høgt, arma Trodl'e, so Steinen gjekk langt yve Baaten aa vatt liggjande paa Markj'æ dar so han no ligg'u. Da kom væl taa da, at ho skolv taa Sinne,¹² so ho va 'kje rettule' stø' paa Haandæ.¹³

¹ Soga (aabent o), Sagn. G. N. *saga, acc. sögu*. — gomol er Hunkjøn af gamall. ² ve, el. væ, for vera. ³ for: Sido. ⁴ Udtalt næsten som Gjøgur. Egentl. Gygr. ⁵ syntes saa godt om ham. ⁶ vatt, for vart: blev. ⁷ Hunkjøn af harm'u. ⁸ skulde. ⁹ Saa at det kunde rigtig forslaae. Te Muns: tilgavns, af Mun. ¹⁰ slænge, kaste. ¹¹ greb. ¹² Vrede. ¹³ Udtales med den almindelige Lyd af aa, ikke som ao.

XIII. Søndhordland.

Findaas. — Stærke og svage Femininer faae samme Former, nemlig: den bestemte Form **o**, Fl. **er**, bst. **enne**. Dativ bruges ikke.

21. Kjøkemeister-Tale.

Gje Ljo, gje Ljo,¹ godt Folk, aa lat mæg faa tala. De maa 'kje fortryta paa, at æg hindra dokke i dokkas

Snakk aa Tale; da ska kje vara lengje, førr de ska faa taka da att'e.² — Her æ komen ein Rett paa Bor'e; han ha kosta mæg mykje Stræv aa Møa. Da var i Maaro tilegt, daa Orren tok te kurra, aa lengje førr æg va vakjen, daa hadde Brur'o stee³ opp or varma Sengj'o aa kom aa vakte mæg. Æg haure da i Hov'ørslo,⁴ at hu sa', hu vilde ha' ein Rett aat Bru'gommen føre Sjaasvæve,⁵ aa da skulde vara ein Graut, kund' æg skyna.⁶ Æg rauk opp or Sengj'o, baa berrarma aa berrfötte, aa rende te Kokkjen; daa laag hu aa sov mæ i Gryta onde Hove aa adle Tvogenne⁷ paa sæg te Aaklæ'. Svart'e va hu, aa kolette va hu, aa idl'e⁸ vart hu og, daa æg sa, ka æg vilde; hu jagde mæg aav aa sa, æg skulde fara ette Gryn, da føsta æg gjore. Æg treiv Stakkjen te Kokkjen aa kasta yve Akslenne, før' æg va berrarma, sku de veta; aa so laupte æg te Sjøa aa treiv ein Baat aa sette paa Sjøen. Daa æg sku te sjaa,⁹ so va Baaten baa sond' aa roten; inkje va der Nygla¹⁰ aa inkje meir elde ei Aar; Vinden sto taa Land'e, aa te Havs bar da mæ mæg; den eina Haand'o laut æg halda i Nyglehol'e, aa den andra Haand'o laut æg styra mæ. So visste æg ikje taa, førr æg va komen i Mil onda Land,¹¹ daa saag æg eit Farty, aa da va ein Hollændar. Daa tok æg Kokkjen sin Stakk aa sette paa Aar'o te Flagd; Stakkjen va korka-leta¹² mæ svarte Kola-Rend'er¹³ paa, aa daa Skiperen fekk sjaa han, so tok han da før'et Turka-Flagd¹⁴ aa vilde reisa sin Veg. Daa laut æg ropa mest æg vant,¹⁵ aa bea han gjera so væl aa bia, aa daa kund'an høyra da paa Maal'e, at æg va 'kje noken Turk. "Ha du Gryn?" sa æg. "Jook," sa han; da va paa Hollands Maal.¹⁶ So kom han te mæg aa

sturta i heil'e Tønna mæ Gryn ner i Baaten min; aa so va altsama væl, anna da at Baaten lak so fælt,¹⁷ ate heile Grynadongjen vart opp i ein Graut. So snudde æg te Lands aa kom heim aa drog Baaten lika opp i Kokkahu'se. "Der ha du Graut," sa æg te Kokkjen, aa so kom hu aa sku smaka paa han. "Tvi vøre dæg, kor salt'e han va, aa inkje æ han kocht'e held'e," sa hu. "Aav ette Mjelk," sa hu. No laut æg redna te Skogs; men inkje fant æg Kydn'o,¹⁸ aa inkje hadd'æg noko te malka i, anna i botnalaus'e Kipa;¹⁹ den dytte æg te mæ i Torva, aa so fant æg i Mærr aa nokre Purker; dei malka æg opp i Kipo aa bar da so heim te Kokkjen. Daa blikkast hu lite Grand'e,²⁰ men so jagde ho mæg aav ette i Tvora²¹ te røra Grauten mæ. No laut æg paa Skogjen ein Gaang te, aa gløymde so att'e Øks'o; so laut æg riva opp i Fura mæ Rot'o aa bera heim te Kokkjen. "Der ha du Tvora," sa æg. Men endaa va hu 'kje nøgd'e.²² "No ska du aav te Byn ette Krydder te strøya paa, aa skonda dæg og, so inkje Grauten ska svia," sa hu, aa so smore²³ hu te mæg mæ i Tvoga. Ka æg inkje va va vaska førr, da vart æg daa. Te Byn laut æg, aa heimatte laut æg, aa heimatte kom æg og, baa mødd'e aa svulten aa tøst'e, so ingjen kann ondrast paa. Daa føsta sa' Kokkjen, æg sku sleppa. — Men no vil me inkje drygja lenger, førr me smaka paa Retten vaar; æg meina meste, han ska vara etande.²⁴ De ska kje gjera dokke rædde, om de sku koma te sjaa noko svart paa'an; da kan vera Moldklompar taa Tvaro elde Sot, so ha dutte ne taa Randaasen,²⁵ daa Kokkjen rørte mæ den langa Tvaro; men da æ 'kje te bry sæg om. Æg ska sjøl eta føst'e, so mykje de ska sjaa, at der æ inkje te ottast føre

¹ Hedder ogsaa Ly. Egentl. give Ljod. ² Eller: ta' da atte, d.v.s. begynde igjen, fortsætte. ³ for: stede el. stide: staaet. ⁴ Forvirring, Søvnsvimmel. ⁵ for Hjaasvæve, d.v.s. Sengekammeratskab. ⁶ Eller: skjøna. ⁷ Vaskekludene. Tvoga, aab. o. ⁸ for: iller (vred). ⁹ see til. ¹⁰ Tap i Bunden af Baaden. ¹¹ Eg. undan Land: fra Land. ¹² farvet med Steenmos (Korkje), altsaa blegrød. ¹³ Kulstriber. ¹⁴ tyrkisk Flag. ¹⁵ vant for vann. Ligesaa: fant for fann. ¹⁶ Ordet "jo" hedder i denne Egn: jog. ¹⁷ var saa forfærdelig læk. ¹⁸ Kydn'o (Kørne), en uregelmæssig Form for Kydn'e (Kyrnar). ¹⁹ et Slags Vidiekurv. ²⁰ blev hun en Smule blidere. ²¹ Tvora (aab. o), Røretræ, Tvære. ²² fornøiet. ²³ for smurde. ²⁴ spiselig. ²⁵ Bjælken hvorpaa Grydekrogen hænger.

Da de aabne Vokaler i denne Egn udtales temmelig bredt, er her skrevet: veta, leta (med e for i), føre, føst, tøst (med ø for y), onde, sond, skonda, Dongje, Klomp (med o for u), og egentlig kunde her ogsaa skrives: Fora, Tork, storta (o for u), øve, døtte (ø for y), bæra, gjæra (æ for e). Nogle vilde vel ogsaa have skrevet: Haave, raaten, kaalette, Tvaaga, Tvaara (med aa for o); dog er denne Overgang ikke saa stærk som de forrige.

Dette stykke er en af de forskjellige Taler, som Kjøgemesteren holder for Bryllupsgjæsterne i det Øieblik, da Brudegrøden er baaren paa Bordet. Den her anførte Tale fra Findaas har ogsaa forhen været trykt; den findes nemlig i Provst N. Hertzbergs Beskrivelse over Bondeskikkene i Hardanger og Søndhordland, indført i "Budstikken," 3die Aargang (1821), og er derfra siden indført i et Par andre Skrifter. Da jeg imidlertid har faaet Hjælp af en indfødt Findaasing, har jeg foretaget adskillige smaa Forandringer i Texten. Der gives nemlig ingen staaende Formular for saadanne Taler; de ombyttes og forandres paa mange Maader og forefindes derfor i meget forskjellig Form. Paa Søndmør har man endog en saadan tale paa Riim, og den stemmer tildeels noget overeens med den her anførte, fornemmelig i Slutningen.

Af forhen bekendte Prøver af Bygdemaalene i *Bergens Stift* gives der kun faa, uagtet der ere Dialekter, som vel fortjente at være mere bekendte, og der ogsaa findes adskilligt, som kunde være verdts at optegne, især af Viser og Vers. Foruden adskillige Stev forefindes ogsaa enkelte Stumper af gamle Folkesange og endog af Kjæmpeviser, men de synes at være saa nær ved Forglemmelsen, at det vistnok vilde blive vanskeligt at faae dem samlede. Af de nyere Vers og Viser er der ellers mange, som ikke vilde være skikkede til Udgivelse, f. Ex. de som kun handle om Personer og Begivenheder i en Bygd, og som ikke ret kunne forstaaes udenfor Bygden. Hertil hører blandt andet den saakaldte Endeløysa (eller "Endelause-Visaa"), som omtales i Sogn og paa flere Steder, og som kun bestaar af en Række af Bygde-Stev, der omskiftes efter Tid og Sted og altsaa hverken have Begyndelse eller Ende.

Fra Søndmør har man enkelte Sange, som dog ikke høre til den egentlige Folkedigtning. En Kjæmpevis, kaldet "Runda-visaa," omtales af Strøm (i det norske Videnskabers Selskabs Skrifter, Ny samling 1, 167); imidlertid giver han kun et Uddrag af Indholdet og anfører intet af selve Visen. Adskillige gamle Vers og Formularer (Vesser) findes anførte i Sivert Aarflots Landboblad, og enkelte nyere Viser ere ogsaa udkomne fra Bogtrykkeriet paa Egsæt. En Fortælling i denne Dialekt er indført i Tidsskriftet Folkevennen for 1852.

Fra Nordfjord og Søndfjord er, saavidt jeg veed, intet udgivet i Bygdemaalene. — Fra Sogn har man den gamle bekendte Vise om "Rabnabrydlaup'e," ogsaa kaldet "Fuglavisaa" (i Sogn) og "Bjønnavisaa" (i Søndmør). Den har imidlertid været skjødesløst skreven, saa at den, saadan som den hidtil har været trykt, ikke giver noget rigtigt Begreb om Sognemaalene, men kunde ligesaa snart henføres til en anden Dialekt.

Fra Nordhordland har man endeel Viser paa Prent. Af disse mærkes den bekendte: "No kom æg taa Fjedlæ," som findes i Hallagers Samling, men ellers ogsaa er særskilt udgiven i Bergen i et rettere og bedre Sprog. Af nyere Viser mærkes en Selskabssang, der begynder saaledes: "Æg ska syngja, men de

maa — inkje Visaa mysforstaa,” og den morsomme Spotvise: “Me æ kje endaa so ganske vekke.” Desuden findes et Par af Edv. Storms Viser og et Par søndhordlandske Viser ogsaa omskrevne paa Nordhordlands Maal og trykte i Bergen.

Fra Voss har man, saa vidt vides, desværre intet paa Prent. — Fra Hardanger haves kun lidet. En for sin Tid høist fortræffelig Beretning om Hardangermaalet, af M. Schnabel, indeholder kun Ord og Talemaader; den blev desuden kun begyndt og ikke fuldført. I Provst Hertzbergs Beskrivelse over Bondeskikkene, i Tidsskriftet Budstikken (1821), findes derimod adskillige Taler og Smaastykker, deels i det Hardangerske og deels i det Søndhordlandske. Enkelte gode Viser skal forekomme, men findes ikke trykte. Det er Skade, at man ikke skal have flere Prøver af saa fortrinlige Bygdemaal som det hardangerske, vossiske og sognske, da disse i al Fald fortjente fuldt saa megen Opmærksomhed som de søndenfjeldske Dialekter, af hvilke man nu har saa mange og gode Prøver.

Fra Søndhordland har man ogsaa lidet, men deriblandt er dog et Par af de ypperligste Viser, som findes i Landet, nemlig “Bonden i Brydlaupsgaren” (I rykandes Uveer aa fykandes Vind), og “Brydlaup’e henna Siri” (Høyr du Siri Dotter mi). Den Form, hvori de findes skrevne i Hallagers Samling, er nemlig den søndhordlandske og ikke, som angivet, den hardangerske; imidlertid er de meget udbredte og bekjendte overalt i det Vestenfjeldske. — En Selskabssang, som begynder med de Ord “Her æ me Grannar tre uti Lag,” skal ogsaa have været trykt; men det er uvist, om den hører til Søndhordland eller Ryfylke.

D. Kristiansands Stift.

XIV. Jæderen.

Femininerne have i den bestemte Form **aa**, i Fl. **e**, bst. **enne**. Dativ bruges ikke. Bløde Konsonanter i Udlyden.

22. Resen paa Li-Fjedle.¹

Her æ mange Segnenne her isjaa okke² au, naar ein bare va go' te haatta paa dei;³ men naa veid æg ikje naage te fortelja, anna hell om Resen, saa vilde broda⁴ ne Bykyrkjaa. Naar du kjem'e reisanne te Stavanger ette Postveien, saa seer du naagaa Bakka, saa liggja ein liden Mole⁵ fraa Byn, aa saa ser du ein stor'e Steidn, saa ligg'e i Hibnaleide⁶ paa ein a desse Bakkanne. Den Steidn⁷ æ der ei gamalle Segn om, ate han ska vera komen a et Fjedl, saa æ bortaføre Fjoren, aa saa heide Lifjedl'e. Dæ skulde vera i den Ti'aa,⁸ daa Bykyrkjaa va bygd'e, aa daa æ dæ naa skjønt længje sia;⁹ føre Bykyrkjaa æ ligasaa magalaust gamalle, saa hu æ magalaust ven'e aa stor'e aa onnale'¹⁰ bygd'e. Naa va detta i dei Tienne, daa Resanne aa alt saavre¹¹ Trollskab va te (æg veid naa inkje korvidt ein ska tru dæ); aa saa kann du tænkja, ate Resanne ligte ikje dæ, der vart bygde slige Hus; føre te fleirne¹² Kyrkje der vart, te meir Kristendom vart der au, aa te mindre vart Resanne si¹³ Magt. Derføre va dei idle¹⁴ paa adle Kyrkjenne, aa større aa venare dei va, idlare vart Resanne;¹⁵ allramest maatte dei harmast, naar dei saag ei slig'e Kyrkja saa Bykyrkjaa. Daa va dæ ein Rese, saa gjekk oppaa Lifjedl'e aa tog sæg ein stor'e Steidn aa kasta, aa meinte han skulde

treffa Kyrkjaa aa slaa henne i Knas;¹⁶ men dæ vart ikje naage a dæ; føre Steidn' kom ikje saa langt, saa han skulde; han vart liggjanne¹⁷ paa Bakkjen, der saa han ligg'e ennaa. Daa føsta vart Resen skikkele' sint'e, daa han saag, at'an inkje trefte; reiv saa laust et stort Stykkje a Fjedl'e aa heiv¹⁸ dæ i Luft'aa sama Veien; men dæ naadde heller inkje Kyrkjaa; dæ datt ne tett attemæ.¹⁹ Detta Stykkje va saa stort aa tungt, ate dæ gjekk avleides²⁰ ner i Jor'aa, saa dar vart ei stor'e Hola²¹ ette dæ, aa den Holaa rann full'e mæ Vatn. Dæ æ den Kjød'n'aa,²² saa dei kadla Breiavatn'e.

¹ For Lidfjell'e. Rese er = Rise, Jætte. ² hos os. Lyder sædvanlig "isj'okke". I Hardanger hedder det; isjaa aako (isj'aako, el. sjaako). I det gamle Sprog: *hjá (í hjá) okkr.* ³ komme dem ihu. "haatta paa" bruges ogsaa i Søndre Bergenhuus amt; paa Søndmør hedder det: haa ette. ⁴ For brjota. "saa" istedetfor: som. ⁵ Mole (aab. o), Stykke. ⁶ for Himnaleite, d.v.s. Horizonen. ⁷ for: Steinen. ⁸ Tiden. ⁹ temmelig længe siden. ¹⁰ for: undalege (undarlega). ¹¹ Egentlig saavore: saadant. ¹² Hedder ellers fleire. ¹³ Risernes. Denne Brug, af Ordet "sin" istedetfor Genitiv, er meget udbredt i det Vestenfjeldske. ¹⁴ for ille. ¹⁵ Her maa Ordet "te" underforstaaes (te større, te illare); altsaa: jo større — desto vredere o. s. v. denne Ordføining bruges ogsaa ved Bergen og paa flere Steder. ¹⁶ Hedder ogsaa: i Kras. ¹⁷ Efter Udtalen for: liggjande. ¹⁸ slængte. ¹⁹ ved, nær hos. ²⁰ for avleites, d.v.s. af Syne, saa langt at man ikke kunde see det igjen. ²¹ Hola (aab. o), Hul, Grube. ²² Kjød'n for Tjørn: Vandpyt.

XV. Sætersdalen.

Første Feminin faaer i den bestemte Form æ (e), i Dativ **inne**, — Fl. e, bst. **inne**. Andet fem. faaer a, Dativ **unne**, — Fl. o, bst. **unne** (unn).

23. Skyttaren paa Heio.¹

Dæ va ein Skyttare eigaang, som va paa Heio aa vilde skjote Fugl, aa so gjekk han igjenom ein Skog aa bare saag upp i Toppanne aa glaapte² ette Fuglo, aa daa visste han ikje av, fyrr han va komen inn i eit Hus, som han alli³ ha set fyrr. Der va stora Stogo⁴ paa adda Sio,⁵ aa langa Svole imiggjom,⁶ aa Hurinne⁷ vaare so munga, at dæ va inkje Tal paa. Der gjekk han aa sveiv ikring so lengje, te han va lei'e; inkje saag han Fokk,⁸ aa inkje visst'an aa finne Vegjen ut-te. So va dæ daa ein Sta, han toktest høyre, at der va Fokk inne, aa der let han upp ei Hur aa saag inn; daa sat der ei Gjente eisemo⁹ inne, aa so tala han te'enne¹⁰ aa spurde, kaa Fokk dæ va, som budde paa den Garen. Ho svaara¹¹ dæ, at dæ va Tussefokk¹² som budde der, aa Garen va so laga, at ein maat' ikje sjaa'an,¹³ fyrr ein kom inn i han, aa daa kunna ein inkje koma ut-te. Dæ hae gjengje sossi¹⁴ te mæ henne au; ho hae vore der i lang Ti aa hae inkje visst, kossi¹⁵ ho skilde sleppe heim-te. Daa vart Skyttaren rædd'e aa spurde um ho inkje visste noko Raa, at han maatte koma ut; aa Gjenta sa dæ, at ho skilde sei'o¹⁶ ei Raa, fyst han bare vilde lova, at han skilde koma atte aa taka henna ut or Gar'æ, aa dæ lova han au, at han skilde gjera. "Naa ska du fykje¹⁷ me," sa ho, "aa lata upp den Hur'æ, som eg syner deg; der sita di mæ Bore aa eta, aa den som

site hægst i Padd'æ,¹⁸ dæ æ Kungjen, aa han æ større aa veenne¹⁹ hell adde dei aire,²⁰ so du kjenner'an, dæ fyste du ser 'naar²¹ i Stoga. Daa ska du taka Byrsa di aa sigte paa Kungjen, men du ska bare sigte, du maa inkje skjote. Daa vare²² dei rædde aa jaga deg ut, men dei tor' inkje gjera deg noko, alt mæ du heve Byrsa. So æ du bergd'e, aa daa maa du tenkje paa meg au; du ska koma hidt fyste Tosdags-Kvelden, aa den aire aa den trea Tosdagskvelden au, men daa ska dæ vera vist, at eg ska fygje deg heim-te." So gjekk ho ut aa synt'o²³ Hur'æ som han sku lata upp, aa so gjekk han inn; daa saate²⁴ dei 'naar mæ Bor'e aa aate aa drukke, aa so tok han Byrsa si aa sigta paa den, som sat hægst i Padd'æ; daa vorte dei rædde aa sprunge fram, aa han gjekk unda, aa dei gjinge ette, alt te han va utkomen, aa dærmæ slapp han fraa dei aa kom godt heim-te. So gjekk han upp aa Fjødd'e²⁵ fyste Tostdagskvelden, aa so gjekk han den aire au, aa tala mæ Gjenta baae Gaangjinn, men trea Gaangj'æ, daa dæ galdt mest um, daa kom han der inkje; kaa dæ va, som hindra'an, hev eg inkje fengje vita.²⁶ Dæ va eigaang daa Skyttaren va paa Hei'inne, aa dæ va væl trju helle fjogo²⁷ Aar derette, daa hørde han eit, som gret aa let aa bar seg so idde,²⁸ aa tala um ko leidt aa dauvlegt²⁹ dæ va aa vera so eisemadde aa alli mei³⁰ faa koma heim. Daa kunna han høre, at dæ va sama Gjenta, som han hae funne der fyrr, aa han gjekk ikring aa glaapte aa leita paa adda Sio; men daa va han alli go te sjaa nokon Ting anna hell bare Markj'æ aa Skogjen der som aire Stae.

¹ For: Heidom. ² saae, stirrede. Af glaape. ³ aldrig. ⁴ Stuer. ⁵ paa alle Sider. ⁶ Svaler eller Ganger imellem.

imiggjom er egentlig: imidjom (el. imilljom). ⁷ Dørene. Af Hur. G. N. *hurð*. ⁸ Folk. ⁹ Ellers: eisemodd, og i Hankjøn: eisemadde (for eismall), d.v.s. eenlig, alene. ¹⁰ til hende. ¹¹ Hedder egentlig: svora (aab. o), d.v.s. svarede. ¹² Underjordiske. ¹³ man kunde ikke see den. ¹⁴ saaledes. ¹⁵ hvorledes. — Konjunktivet af “skulde” hedder deels skjilde (sjelden skylde), deels silde; i Tellemarken: stille. G. N. *skyldi*. ¹⁶ For: segja honom (sige ham). ¹⁷ For: fylgje. ¹⁸ høiest i Bænken. hægst af haag’e (høi). Padd for Pall. ¹⁹ vakkre. Nogle Steder: venre. ²⁰ end alle de andre. aire for adre. ²¹ længere ind. “naar” for innaar, andre Steder: innar og inna. Modsat aataar, for utaar. ²² vare, d.v.s. blive. Formodentlig for varda: paa andre Steder: verta (G. N. *verða*). ²³ For: synte honom (viste ham). ²⁴ Fl. af sat (sade). ²⁵ Fjødd for Fjell. ²⁶ faaet at vide. ²⁷ tre eller fire (i Neutrum). G. N. *Þrjú eða fjögur*. ²⁸ For: ille. ²⁹ kjedeligt. ³⁰ aldrig mere.

Ordene “ut-te” og “heim-te” staae istedetfor ut-atte og heimatte.

24. Ho Tore paa Nut’æ.

Der æ ein Støil,¹ som dei kadde² Nuten, aa som ligg’e langt aust aa³ Heio; dæ va ein Gar’e i gamle Daga, aa daa budde der ein Mann som heitte Knut’e,⁴ aa Kaana heitte Tore.⁵ So va dæ eigaang um Vetteren tett fyre Jol’æ, daa hae dæ lagt ni’ so mykjen Snjor’e,⁶ at dei maatte ikje koma so langt, at dei funne Fokk; fyre der va som langt aa gange, at dæ va fimm⁷ Fjorunge fra nimmaste⁸ Gar’æ i Bygd’inne. So hae dei gløymt Dagatal’e, so dei vaare ikje rett visse paa, nær Jol,æ skilde koma, aa dæ tokte dei, va leidt, som dæ au va;⁹ men dæ va ikje onno Raa hell aa gange so langt, at dei funne Fokk aa finge høyre, kor lengje dæ va te Hægj’inne.¹⁰ So va dæ ein Goveirsdag’e um Morgonen, daa vilde Kjæringjæ gange ut i Bygd’æ,

aa Mannen skilde vera heime, aa so gjekk ho daa aa brøytt¹¹ i Snjor'æ eit lite Bil,¹² men Snjor'en va so stor'e aa Skavlanne vaare so haage, at dæ vart ikje langt Stykkje, fyrr ho va so trøytt i Njoo,¹³ at ho va reint trota¹⁴ aa laut leggje seg ne i Snjofonnæ aa kvile. Daa hørde ho eit som tala inn i ei Ufs¹⁵ i Fjødde, aa dæ ropa te 'enne aa sa dei Or'æ: "Dikke Dikke,¹⁶ Tore, baka Brau te Jole; Nott'æ ei aa Daganne tvei;¹⁷ so lengje æ dæ te Jole." So reis ho¹⁸ aa vende heim-te aa nøytt seg au; ho tokte, dæ va'kje meir Ti, hell'o turte,¹⁹ nær dæ va 'kje ko²⁰ tvei Daga te Jole.

¹ Støil for Stødel (Sæterplads). ² for kalle. ³ aa, d.v.s. paa. ⁴ for Knuter (*Knútr*). ⁵ Egentlig Tora. G. N. *Póra*. ⁶ Snee. G. N. *snjór* ⁷ G. N. *fimm* (fem). ⁸ nærmeste. ⁹ som det virkelig var ¹⁰ Hæg for Helg. ¹¹ vadede, brød Vei. ¹² en liden Stund. ¹³ i Knærne. Njoo for Knjoom. G. N. *knjám* ¹⁴ trota (aab. o): opgiven, hjælpeløs af Udmattelse ¹⁵ Klippevæg. ¹⁶ dikke skal betyde at banke og jævne, saaledes som man gjør med Brødleiverne, naar man bager. Er ellers et dunkelt Ord. ¹⁷ to (i Hankjøn). G.N. *tveir*. ¹⁸ stod hun op. — nøytt seg: skyndte sig. ¹⁹ mere Tid end hun behøvede. Egentl. turfte. ²⁰ ikje ko: ikke mere end, ikkun. Ved Mandal hedder det: "ikje kon".

Dette Sagn synes ogsaa at tilhøre enkelte andre Steder i Landet. Ialfald har man paa Søndmør et Barnevers, som lyder saaledes: "Statt upp Tore, bake te Jole; d'æ berre tvo Dage te Jole." Formen "Jol" bruges altid i dette Vers, uagtet Ordet ellers hedder Jul. Jf. G. N. *til jóla*.

*

Af de Tilfælde, hvori de søndenfjeldske Dialekter adskille sig fra de vestenfjeldske, kunne følgende anmærkes. Infinitiverne

have forskjellig Endelse, saaledes at nogle ende paa a (f. Ex. vera, bera, fara, koma, sova), men de allerfleste ende paa e. Femininer med Endelsen a forekomme ikke; derimod findes nogle med Endelsen u (f. Ex. Furu, Eyju), medens de allerfleste ende paa e. Stærke og svage Femininer adskilles overalt i Fjeldbygderne; saaledes i Fleertal, hvor de stærke faae: ir, er eller e, men de svage faae: ur, or eller o; f. Ex. Skaal, Skaalir; — Kiste, Kistur.

XVI. Tellemarken.

Sillejords Maal. — Første Feminin faaer i den bestemte Form **i**, Fl. **ir**. bst. **inn** (inne). Andet Fem. faaer **a**, Fl. **ur**, bst. **unn** (unne). Dativ bruges ikke.

25. Argehovden.

Der æ et Vatn, som dei kallar Møsvatn'e; dæ ligg'e høgt uppe millom Fjöll'i, aa d'æ saa stort aa langt, at dæ gjeng'e langt nor i Almann-Vidd'i,¹ aa hellest æ der store Bugtir aa kilar² paa baae Siur. Der æ mange Moar aa Slettir langs mæ Vatn'e, aa store Bjørkeskogar; i gamle Dagar heve der vore Furuskog au, fe der æ fullt av Fururøt'ar aa Læg'ar³ i Moanne. D'æ meste Parten Øyemark, som blir brukt te Staulsbeite⁴ um Sommaare; fe der æ slike gille Grasmakir, at Kræturi bli feite paa eit lite Bil,⁵ naar dei gjeng'e der. Dæ va ein Mann der uppe fe ei Ti sea,⁶ som dæ va mykje Snakk aa mange Segnir um; dæ kann vera som ein Manns-Alder helle tvo, sea han va te; han heitte Andres, men hellest plagar dei⁷ naa jamnaste kalle han *Argehovden*, ette Garsnamne. Dæ va mange, som trudde, at han va ein fremminde Kar, som ha' rømt langvegjes ifraa; men Sanningji æ dæ, at han va baa'

fødd' aa upp-vaksen i næmmaste Bygd'i. Der æ ein Gar, som heiter Juvik, aa der va ei Gjente som heitte Margjit; denna Gjenta ha'en huglagt,⁸ aa ho vilde au gjønne hava'n;⁹ men dæ va inkje Raa te, at dei kunne faa einann'.¹⁰ Far hennars va saa sinna¹¹ paa honom, at han told' ikje eigaang sjaa'en; han syntest væl, at han va for mykje trassig aa sjavstyren,¹² aa dæ Lyte va han vist inkje fri'e fe, ette som dæ syner sæg paa Atfær'i honoms. Daa tok han seg fe aa rømde oto¹³ Bygdi aa tok gjenta mæ seg, aa reiste saa aust ive Heiann te Nummedal helle horhelst dæ va; aa der va dei daa noko Ti fram ette aa heldt seg i Skugg aa Skjul; fe dei va rædde, at dæ sku koma Spurlag¹⁴ ette dei. Saa va der ein Kjøv,¹⁵ som dei kalla Pipargaren, aa som va mykje namnkjend i dei Ti'inn; han heldt seg au der i Fjøllbygdann, aa der kom han i Lag mæ Argehovden aa lokka saa honom mæ seg te stela; hellest ha dei sagt, at Argehovden stal ikje sjav,¹⁶ men han bar fram dæ, som hin ha' stole, aa dei heve et Vers um dæ, som lyer saa:

“Pipargaren va rask'e te stela,
men Argehovden va sterkar' te bera.”

Men saa vart han daa lei'e av den Livemaaten au, aa dæ va væl leidt fe hennar, som sku vera Kjeringji honoms au, tenkjer eg. Saa fekk dei den Tankjen, at dei sku fara te Heimbygdi si atte, aa saa reiste dei vest ive Heiann te Møsvatne; men dei tord' ikje gange ne i Bygdann. Daa va Far te ho Margjit dø'¹⁷ sama Ti'i som dei kom austate; dei sat upp i ein Nut aamafe¹⁸ Garen aa gloste ne i Ton'e,¹⁹ aa daa saag dei Likfæri, som reiste te Grav'i mæ'en. Daa gjekk ho Margjit ne i Garen te Systeri si aa fortaalde, hoss²⁰ dæ

sto te, aa ba seg noko te liva utav. Aa sea fekk dei Lov te aa røa²¹ seg Plass upp mæ Møsvatn'e, aa der rudde dei aa sette seg upp ei liti Stogu; men altsama gjekk saa stilt aa dult, at dæ va faae, som viste noko um dæ, aa inkje va dæ mange, som kom der heller, anna hell Hjuringar,²² som kom der mæ Kræturi. Men saa blei dæ daa kunnigt,²³ saavidt at dæ kom fe Øvrigheiti, aa daa ha' dei alt vore tesama i saa lang Ti, at Bon'i²⁴ deires va store, aa dei eldste va vaksne jamvæl,²⁵ daa dei kom te Presten aa sku bli kristna. Eg hev ikje høyr't at Argehovden lei noko Straff, fe dæ han ha forbrote seg; dei totte væl saa, at han ha lie vondt nok før; aa mæ Bon'i honoms sto dæ au saa ille te, at dæ blei ikje noko av dei. Men Plassen æ bygd'e endaa, aa naa æ dæ ein heil'e Gar, aa d'æ jamvæl twigara,²⁶ saa der bur tvo Bønd'ar paa Garen.

¹ Almann-Viddi, eller blot Viddi, er Almindingen eller de øde Marker inderst imellem Fjeldene. ² Fl. af Kil: en smal Bugt. ³ Fl. af Laag: et gammelt nedfaldet Træ. ⁴ Sæterhavn. Staul er egentlig Støul for Stødul. ⁵ paa en kort Tid. ⁶ for en Tid siden. "fe" (egentl. fi, aab. i) er forkortet af firi (d.v.s. for). G. N. *firir* og *fyrir*. ⁷ pleier man. ⁸ af hugleggje: forelske sig i. gjønne: gjerne. ⁹ For: hava han. ¹⁰ Egentlig: ein-annan (hinanden). Her hvor der tales om En af hvert Kjøen, skulde det egentlig hedde: eit-anna, ligesom "kvart-anna" i Bergens Stift. ¹¹ vred (= sint). ¹² For sjalvstyren: selvraadig. ¹³ For: utor. ¹⁴ Efterspørgsel. ¹⁵ Tjov (Tyv). ¹⁶ For sjalv. ¹⁷ For daud. Ogsaa i mange andre Distrikter gjøres den latterlige Forskjel imellem død og daud, at det første bruges i Alvor og om Mennesker, men det sidste kun om Dyr og i Spøg. ¹⁸ ovenfor. ¹⁹ saae ned i Gaarden. gloste af glose (se). Ton for Tun. ²⁰ hvorledes. G. N. *hversu*. ²¹ For rydja. Imperf. rudde. ²² Juring for Hjurding, egentl. Hyrding (Hyrde).

²³ bekjendt. ²⁴ Boon, Fl. af Baan (Barn). ²⁵ endog. ²⁶ der er endog to Gaarde, eller: Gaarden er deelt i to Brug.

Denne Tildragelse findes, saavidt jeg erindrer, ogsaa beskrevet i Grave's Fortællinger for Bondestanden. Her er den imidlertid indtagen efter mundtlig Meddelelse.

26. Guro Eilivskjønn.

Den Ti'i¹ daa Svartedauen gjekk ive Land'e, daa va dæ mangt eit Hus, som blei tomt fe folk, aa daa maatte dæ vist vera auskle² aa langsamt fe dei som atte livde. Der æ ei Bygd hell ei Grend³ (som me kallar dæ paa kons⁴ Maal), som ligg upp i Land'e aama-fe Siljor, aa som heiter Manndalen; den Bygd'i skal hava Namn'e sitt av dæ, at der va 'kje meir hell⁵ ein einaste Mann, som livde atte, daa Svartedauen ha' gjengje der. Aa saa æ der ei Fjöllbygd langt vesta-fe, som heiter Øyefjöll; ho skal ha fengje⁶ Namn av dæ, at der va reint øye⁷ ette Svartedauen. Der va bare ei Kjering, som heitte Guro, aa som budde paa den Garen, som heiter Eilivs-Kjønn;⁸ ho livde ette, daa alle hine va døde,⁹ aa daa gjekk ho i Kring i Bygd'i aa saag inn i Garann aa leita ette Folk, men ho fann ikje anna hell tome Hus'i.¹⁰ Der æ et gamalt Vers um hennar, som æ dikta i Fjöllmaal,¹¹ aa dæ lyer saassaa:

Dæ va Guro Eilivskjønn,
 ho saag seg fram ette mæ Hadde:¹²
 D'æ so¹³ langsamt i Heimi¹⁴ liva,
 eismadd ette dei adde.¹⁵

¹ For Tidi (Tiden), ² for audslegt: kjedeligt af Mangel paa Selskab. ³ Udtales oftest Grænn. Det betyder ellers Naboskab; her ogsaa et Bygdelag. ⁴ Egentlig okkons, d.v.s. vor.

Vestenfor hedder det okka. G. N. *okkar*.⁵ end. Hedder ogsaa: “inkje bare ein.”⁶ faaet. G. N. *fengit*⁷ For øyde. ⁸ Egentlig: Eilivs Tjørn (Tjønn). ⁹ For daude. ¹⁰ Fleertal; altsaa “tomme Husene”. ¹¹ Herved forstaaes Sproget i de øverste Fjeldbygder. ¹² For Halle. ¹³ Dette “so” skal egentlig udtales med aab. o (næsten som “saa”) ligesom i Sætersdalen. ¹⁴ Dativ af Heimen. ¹⁵ adde for alle. eismadd for eismall (einsmall).

*

Af Bygdemaalene i *Kristiansands Stift* har man rigtignok endeel Prøver, men disse ere dog paa faa Undtagelser kun fra et eneste Distrikt, nemlig Tellemarken. Der findes imidlertid meget, som var værdt at optegne, i dette Stift, især af Viser og Stev, og fornemmelig kan Raabygdelaget og Tellemarken ansees som Folkepoesiens rette Hjem. Det er her, at de fleste Stev, de fleste Skjemteviser og de fleste Kjæmpeviser forefindes. Enkelte Kjæmpeviser skulle rigtignok ogsaa forkomme i den vestlige Deel af Stiftet, men imidlertid synes dog disse saavel som de øvrige Distrikters Forraad af saadanne Sager at være kun en Ubetydelighed imod den store Rigdom, som Tellemarken tilbyder.

Fra Ryfylke eller Stavangers Omegn har man et Par Viser, som ere trykte tilsammen, og synes at være noget gamle; men deres Aarstal er ikke angivet. Den første begynder saaledes: “Reis dæg Brita, gakk aad Straandaa;” den anden begynder: “Granne, vil du høyra Rygdaa.” Om den sidste veed jeg kun liden Besked, da jeg ikke har seet noget heelt Exemplar. Den første er en ret god Vise, forfattet i reen Dialekt uden Pynt eller laante Ord; imidlertid har den dog enkelte Linier, som ere vanskelige at forstaae. Den handler om en Forlovelse og indeholder kun en Samtale imellem Frieren, Pigen og hendes Fader. Til Prøve hidsættes det andet Vers, hvori Faderen raader Pigen at modtage Tilbudet:

“Fløyels Bol mæ blanke Snorer,
Silkje-Stakken vie’e aa stor’e —
(Mi Dokka),

aa knebla Skaud, saa Prestkaanaa okka,
 aa trehædla Sko, aa ringspøda Sokka
 (Mi Dokka),
 Gjeider aa Sauer gjeve æg dæg
 mæ Hodn aa mæ Klauver, — lye du mæg.

Fra Jæderen har man neppe nogen Sprogprøve undtagen et Par Opsatser i Stavangers Aviser. Fra Lister og Mandal synes der heller ikke at være noget trykt. I Holm's Beskrivelse over Lister og Mandal omtales et Par Kjæmpeviser, den ene om Brødrene Bukkebjørn og Elvestein, den anden om Kong Herredag paa Daarsnæs (Topographisk Journal, 11 H. 62, og 13 H. 44); men disse Viser findes maaskee ikke engang skrevne, end sige trykte.

Fra Sætersdalen har man kun enkelte Vers og Stev i forskellige Skrifter. Det skulde ellers være meget ønskeligt at see en større Sprogprøve fra en Egn med en saa særegen og i flere henseender mærkværdig Dialekt.

Fra Tellemarken har man derimod en stor Mangfoldighed af Prøver, især i Vers. Endeel Vers og nyere Viser findes i den Mallingske Visebog (Norske Viser og Stev). Ligeledes findes nogle nyere Sange i dette Maal i "Blandede Rimerier" af Tormod Knudsen. Enkelte gamle Viser ere meddeelte af J. Moe i forskellige Skrifter, saaledes: Draumkvædet, Harpevisen, Beiarblakkjen og fl. i Skole-Annalerne og Hemingviserne i Folkekalenderen for 1850. Og endelig kommer Landstads store Visesamling hertil. Denne Samling er rigtignok ikke ganske skreven i Distriktets Maal, da endeel Former ere lempede og udfyldte efter det gamle Sprog; men alligevel giver dog Samlingen overalt et Begreb om Egenhederne ved dette Bygdemaal, og den vil ogsaa ved sin betydelige Størrelse komme til at gjøre denne Dialekt mere bekendt end nogen af de øvrige.

E. Agershus Stift.

XVII. Hallingdal.

Aals Præstegjeld. — Første Feminin i bst. Form **e**, Dativ **en**; Fl. **i**, bst. **idn**. Andet Fem. bst. **a**, Dativ **un**; Fl. **u**, bst. **udn**. Maskul i Dativ: **e**.

27. Slag'e paa Ustedalsfekjo.¹

Naar ein fær upp igjønno Aalssokn'e ette Storvegj'e, aa en daa kjem sopass so ei Mil upp ifraa Aalskyrkjun,² so ser en ei stor veen Bygd midt fram i Dal'e,³ aa noko taa den Bygd'en⁴ gaar burt igjønno ein Tverdalen paa søre Sia. Den Bygd'e kalle dei Kvisl'e; men sjølve Dalen eite Ustedalen. Der æ ein Gar⁵ øfst upp i Bygden, so eite Tufto, aa tett attve der æ dæ nokle Sletta, so dei kalle Fekjadn.⁶ Der sea⁷ dei, at dæ ha stae eit Slag i gamle Daga, aa d'æ mykjy likt te dæ mæ,⁸ at der ha vore ein Bask eigaang; for der æ store Hauga aa Kjempegrefti, aa d'æ sjelda en ser slike so langt upp i Fjellbygdo. Dei ha fortalt, at dæ va ein Kungji, so dei kalla Islands-Kungjinn, aa han va komen upp i Fjellbygdadn mæ mykjy Folk, aa so va dæ ein ann' Kunngji, so stridde mot'o;⁸ aa daa hōvde dæ so te, at dei møttest paa Fekjo, aa der heldo dei paa aa slo'ost¹⁰ ei lang Stund; men Enden vart no den, at Islands-kungjinn laut gje¹¹ se, for han ha faatt so store Høgg aa vorte so ille mæ-faren, at dæ va knaft,¹² han va go te sita paa Hest'e, te han kom ne i den Gar'n so eitte Isungsæt; der stufte¹³ han taa Hest'e aa dōydde, aa der vart han ne-graven. Dæ ha vore Moro aa veta noko lite meir, um kosslein¹⁴ dæ gjekk te, a kor dei komo ifraa, aa ko mange dei voro,¹⁵ aa alt slikt; men

d'æ ikji nokon, so veit dæ no, maa veta, for dæ æ so mykjy lengje sea. Ha dei vist dæ, dei so skriv¹⁶ desse gamle Bøk'adn um alle Kungadn aa Kjempudn, so ha dei vel sett dæ inn i; men dei kunna 'kje veta Greie paa alle Ting, dei held, maa veta.

¹ Fekjo, for Fitjom. ² Dativ af Kyrkja. ³ Dativ af Dalen. ⁴ Dativ av Bygd'e. ⁵ Kunde ogsaa skrives Gal, da Lyden ligner det tykke l. Egentlig Gard. ⁶ for Fitjarne. Dativ "Fekjo." ⁷ Egentlig segja (sige). ⁸ det er meget sandsynligt ogsaa; eller: det seer rigtigt ut dertil. ⁹ o for honom; altsaa: mot honom. ¹⁰ for slogost. ¹¹ gje for giva. ¹² knapt. ¹³ for stupte (falt). ¹⁴ hvorledes. ¹⁵ Fl. af var. ¹⁶ Fl. af skreiv.

Lyden *ei* kunde maaskee ogsaa skrives *ai* (altsaa: ain, dai, aite, vait), da dette "ai" bruges i en stor Deel af Præstegjeldet. Paa nogle Steder bruges *ø* istedetfor det aabne o (altsaa vøre, kømen, Følk). — Det tykke l bruges her som i de øvrige agershusiske Distrikter, f. Ex. væl, Folk. En lignende Lyd findes stundom ogsaa ved r, som i det foranførte Gar eller Gard.

I det følgende gives en Prøve fra Hoels Sogn med en anden Skrivemaade.

28. Buføringj'e.¹

Naar me ha pløgt upp, so maa me fyst te turkæ aa mala dæ so me ha te Kød². Me ha inkji væl gjort dæ taa,³ so sko me paa Haimstøln⁴ mæ Krytyro. Har e daa vaksen Tenest-Gjentæ,⁵ so gaar ho burt Kveld aa Morgo aa tæk ne⁶ aa tvær Kjørøld'e⁷ aa mjølka; men har e inkje vaksen Gjentæ, so maa Kjæringj'e gjæra dæ sjøl, aa mæ ho gjiri dæ, so maa e sjøl passe Bødn'e.⁸ Derimyljo passa ho Huse haimæ aa snugga se raiug,⁹ te ho ska paa Langstøln;¹⁰ daa tvær ho raint alt dæ me ha, aa har Bakstedaie¹¹ aa baka, aa dæ kann hende, ho bryggja Øl mæ. Aa naar dæ daa æ Jønsøk,¹² so maa me laga te Bufar-Kløv'e,¹³ aa fara aat Fjelle.

Daa me foro aat Fjelle i Fjor, daa lae me fyst ei Kløv paa Børkj'in,¹⁴ aa leto Guten aa Gjenta raise, aa daa dæ lai um noko Daga, so raiste me ette sjølvæ. Daa sat dæ ain i kor Tainæ¹⁵ taa dai minste Bødno, aa den støstæ sat upp-imylo; men d'æ so laidt nol¹⁶ igjønno Liadn, dæ æ so mykky Kvista paa Bjerko,¹⁷ so slutæ aaver Vegon, at dei kunna rivæ Bødn'e fordærva; e maa laiaæ Børkj'in jamt, aa stundo maa e bøygi Kvistadn ifraa, aa naar e kjem aat Æ'no,¹⁸ so va'r¹⁹ e aa held i Kløv'e. Kjæringj'e kjem ette aa ri' paa Blakkj'i. So æ e der noko Daga, te me ha hogggi Ve aa kjøyr't'en paa Stølen, aa so raisæ me heimatt, Guten aa Gjenta aa e sjøl; men Kjæringje aa Bødn'e æra att paa Støl'e. Daa ta' me te aa laga uss te Ønn,²⁰ aa hava Sme te gjæra Ljaa, aa summæ Daga æra me i Skogj'i aa brennæ Køl. Aa naar Hundædagadn koma, so ta' me te slaa; daa slaa Husmennadn noko Taiga, aa noko slær Guten, aa noko Taiga ha e kjøpt burt,²¹aa so faar e Ønn'e fram; e slær inkji sjøl, for e har so mykky anna Arbei: e stelle Ambøe²² aa høya aa kjøyre Fo'r. Aa naar e daa har mykky Saatu, so raise e aat Fjelle aa vil ha'Hesten haim te kjøyræ mæ. Naar e daa kjem paa Stølen, so møte e Bødn'e ut paa Vøll'e, aa daa æ dæ so morott²³ mæ dai, dai ha daa so mykky te fortelja um Søyudn²⁴ aa Lømb'e aa Kjydn²⁵ aa alt slikt. So æ e ain Dag aaver der, aa so raise e heimatt mæ ei Kløv. Naar dæ li'te aattæ Daga fyry Bufarhelgje,²⁶ daa ta'me te kjøyræ Kløvja, aa so halde me paa mæ di, te me ha faatt haim all Maten taa Støl'e; aa aattæ Daga fyry Krøssmess²⁷ daa koma me buførand or Fjelle mæ Krytyro, aa daa raise me paa sama Maaten, so naar me raiste aat Fjelle.

¹ Dette Stykke er et Uddrag af en kort Beskrivelse over Sommer-Arbejderne, skreven af en Bonde i Hoels Sogn. Hans Skrivemaade er her i de allerfleste Tilfælde beholdt; saaledes findes her blandt andet: **ai** for ei, og i Endelsen **æ** for e, hvilket sidste grunder sig paa en fiin Forskjel i Udtalen, som en Fremmed vanskelig kan høre, men som de Indfødte vide at angive med stor Bestemthed. Ordene **burt** og **gjort** ere i Originalen skrevne “buut” og “joot”, hvilket grunder sig paa en egen Udtale, som ogsaa findes paa andre Steder søndenfelds. — Buføring er Kreaturenes Flytning til og fra Sæteren. ² det Korn som vi have. ³ gjort det færdigt (af). ⁴ Heimstøl er en mindre Sæter nærmere Gaarden. ⁵ I Orig. Tenesjæntæ. ⁶ tager Mælken ned. ⁷ vasker Karrene. tvær, af tvaa (vaske). ⁸ Børnene. ⁹ gjør sig færdig. ¹⁰ Langstøl er en større Sæter, som er langt fra Gaarden. ¹¹ Bagerkone. ¹² For Jonsoko (Jonsvoka). ¹³ en Kløv af Madvarer og Mælkekar. ¹⁴ Borkjen: den borkede eller gulblakke Hest. ¹⁵ Kløvkurv. ¹⁶ med tykt l for rd: nord. ¹⁷ Bjørk hedder her i Fleertal: Bjerk’a, Dativ Bjerko. ¹⁸ Aerne, Elvene. (Dativ) ¹⁹ vader. (Andre Steder: væd, væ). ²⁰ For Onn’en. (Dativ). ²¹ bortleiet, akkorderet bort til Arbeide. ²² Redskaberne. Her Ambø, *f.* ellers Ambo, *m.* ²³ morsomt. ²⁴ Søye (for Søyda), Faar, af Hunkjønnet. ²⁵ Lammene og Køerne. ²⁶ den Tid da man farer hjem fra Sæteren. ²⁷ Krossmesse (14de September).

XVIII. Valders.

Slidre Gjeld. — Andet Feminin har i Fleertal **o**, bst **udn**. Dativ som i Hallingdalsk.

29. Trøll’e paa Stalltræve.¹

Dæ va eigaang ein Mann, so haddø eit stort Stalltræv,² so va fullt mæ Fo’r,³ o fraa dei Mann’e⁴ vart dæ støle Fo’r te kor Natt, so’en va rædd’ø han sku missø

dæ alt ihop. No haddø Mann⁵ tryaa Søne, o so va dæ ein Kveld han ba eldste Saan' sin, at'en⁶ skuldø liggji paa Træve o sjaa ette, kem dæ va, so stal For'ø. So gjikk Guten paa Træv'ø o la' se,⁷ men han haddø inkji væl lagt se, førr dæ kom noko baland,⁸ so'en vart so rædd', at'en sprang inn att' i Stogo o sa, han inkji tørdø liggji der lenger. Den arø⁹ Natt'e skuldø den arø Saan' liggji der, men dæ gjikk dæ sama mæ hono.¹⁰ Den trea Kvelden kom yngste Saan' (held Øskøfis'n, so dei kalla'n) o sa, at'en vildø faa Løv liggji paa Træve. I Fysningen¹¹ vilde Far hass dæ slett inkji, men te Slutt'e fekk han daa Løv, o so ba'en¹² Mor si, at'en skuldø faa ein Ystyl,¹³ so'en ogsaa fekk, o so tok'en Ystyln mæ se, daa'en gjikk sta la' se. Daa 'en haddø leie lite,¹⁴ so kom der inn eit stort Bergatrøll o vilde te ta'¹⁵ se eit Fo'r-Fanga.¹⁶ Men mæ dæ sama skraik Guten: "Ress¹⁷ du inkji læ¹⁸ For'ø væra, ska du faa anna veta," sa'n; "e ska trystø¹⁹ de, so e tryste dene Stain' her." O mæ dæ sama trystø han Ystyln, so Møso²⁰ rann or'o.²¹ Daa Bergatrøll'ø saag dæ, at Guten va go te trystø ein Stain so hart, so skjöntø dæ nok, at Guten va stærkar en se sjøl,²² o daa vart dæ so rædt,²³ at dæ sprang utatt', o kom alder mair paa dæ Træv'ø.

¹ Dette Stykke er skriftlig meddeelt af en Mand i Slidre, og hans Skrivemaade er i det væsentlige beholdt. Lyden af det tykke l var angiven ved et eget Tegn i de Ord: Stal, støle, væl, sjøl, baland, stort, vart, tørdø. **ai** for **ei** burde maaskee ogsaa sættes i de Ord dei og ein. Endelsen **ø** for **e** synes ikke at være ganske gennemført i Manuskriptet. Det er forøvrigt med denne Lyd omtrent som med det føromtalte "æ" i Hallingdal: en Fremmed vilde neppe falde paa at skrive det anderledes end med "e."

men Valdarserne paastaae, at det skal være “ø”. ² Træv: Loft, især Høloft. ³ Foder (Foor) betegner her egentlig Hø. ⁴ og fra den Mand. (Dativ). Dette “dei” maa være G. N. *Peim*. te kor Natt: for hver Nat. ⁵ Mann for Mannen. (Ligesaa: Saan for Saanen). tryaa (tre) svarer til G. N. *Prjá*, Akkusativ (Underform) af *Prir*. ⁶ Egentlig skrevet “at’n” for: at han. ⁷ og lagde sig. ⁸ buldrende, bragende. ⁹ anden. (For adra). ¹⁰ gik ligedan med ham. ¹¹ for Fyrstningen. ¹² bad han. ¹³ en Ost; egentlig en Klump af Ost, som ikke er kogt eller presset og altsaa indeholder megen Valle. ¹⁴ ligget en liden Stund. leie eller leji for legje. ¹⁵ taka. ¹⁶ Høknippe, Favn, Dragt. ¹⁷ “ress” hedder paa andre Steder: ess og erso, d.v.s. er det saa, hvis, dersom ¹⁸ For: læt’e (lader). ¹⁹ klemme, kryste. ²⁰ Rettere: Myso (aab. y), d.v.s. Vallen. ²¹ For “or honom,” af den. ²² end det selv. Egentl. sig selv. ²³ Efter Opgivende hedder det “rædd” ogsaa i Intetkjønnet.

30. Han Langbein Rese.¹

Her æ eit Vatn, so me kallø Mjøs’e,² o dæ ska væra fælt djuft.³ Dæ va eigøng dei vildø mælø Mjøs’e o sjaa, ko djup’ø ho va, o so toko dei eit Tøg aa bøndo⁴ fast i Prestgar’e, o so gjingo dei mæ di so langt, at dæ va mest so tre Fjørunga. So truddø dei dæ, at eit Vatn, so æ so djuft, maatte væra varmt i Bøtt’e,⁵ o dæ vilde dei prøvø mæ dæ sama, o so toko dei eit raatt Kjøtstykki o ei Tinkannø⁶ o ein Stein, o dæ hengdø dei i Endin paa Tøg’ø.⁷ So roddø dei ut paa mefjores,⁸ aa daa va dæ nettup at Tøg’ø røkk te Bøttas,⁹ aa daa dei drogo uppattø Tøg’ø, daa va Tinkanna braai¹⁰ o Kjøtstykki va fullkomele’ kokt. So va dæ eigøng der kom ei Storkjempø, so dei kalla Langbein Rese, aa daa spordø dei, um han truddø se te aa va¹¹ aavør Mjøs’e, men dei sa’o¹² inkji dæ, at dei haddø

mælt, ko djup'ø ho va. "O e slepp'ø no væl aa ha taa me¹³ Brok'e føre dæ," svara'n; men daa han kom ut i, so gjikk dæ heilt upp aavør Brok'e o mest upp unde Hendarn hass. Daa laut'en uppaa Fjell'e o turke Brok'e si, o daa sto'en¹⁴ mæ ein Fot paa Bersfjelle, so ligg'ø paa vestre Siun aat Mjøsen,¹⁵ o mæ hino Fot'e¹⁶ paa Skushødne, so liggø paa øystre Siun.¹⁷ "E ha no vae¹⁸ aavør so mangein Vassdipil"¹⁹ sa'n, "men dæ ha aldør²⁰ nokon gjort me brokevaat'ø førr."

¹ Dette Stykke er fra Vangs Præstegjeld og er taget af Lindemanns Beretning om en Reise i Valdres i 1848 (i Norske Universitets- og Skole-Annaler). Enkelte smaa Forandringer ere gjorte med Forfatterens Samtykke. ² Navnet er Hunkjønsord. ³ Neutrum av djup'ø (dyb). ⁴ for bundo, Fleertal af batt. ⁵ Ordet Botn (Bund) hedder i mange Fjellbygder: Bott (her Bøtt); altsaa i bestemt Form: Bott'en, og Dativ Bott'e. ⁶ Tin lyder her som Teen. ⁷ For Tog'e (Touget). ⁸ Andre Steder: midfjors (midt i Fjorden). ⁹ Den rette gamle Form er: til Botnar. ¹⁰ For braadi (i Hankjøn braaden), d.v.s. smeltet. ¹¹ dristede sig til at vade. ¹² For: sa hono, egentlig: sagde honom. ¹³ at trække af mig ¹⁴ stod han ¹⁵ Er Dativ. ¹⁶ med den anden Fot. Saaledes ogsa i Bergens Stift. f. Ex. paa Søndmør: "mæ hinaa Fot'a". ¹⁷ Dativ. G. N. *siðunni*. ¹⁸ vadet. ¹⁹ Vandpyt. Andre Steder: Depel. ²⁰ aldrig.

XIX. Gulbrandsdalen.

Sells Sogn. — Fleertal af det første Feminin har **e**, bst. **inn**; Fl. af andet Fem. **o**, bst. **unn**; Fl. af Maskul **e**, bst. **enn** (ænn, einn). Dativ paa -om.

31. Bjøinn aa Ræven.¹

Dæ va i den Ti'en, da ælle Ting kunne taalaa,² da va dæ ein Bjøinn aa ein Ræv, som gjorde den

Aavtala, at døm skulde haa³ ælting i Hop aa byte dæ emillom se, ner⁴ døm fekk se naagaa te leva taa. Saa fækk døm se ein Braataa⁵ te saa ti, aa saa skulde døm byte Aveln⁶ saalest, at Ræven fækk Røt'en, aa Bjøinn fækk Toppænn.⁷ Saa saadde døm Næpo fyste Aar'e, aa ner da Hausten kom, saa fækk Ræven Næpunn, aa Bjøinn fækk bærrer Kaal'e. Detta tykte Bjøinn, va eit kleent⁸ Byte, som dæ au va; men Ræven sa' dæ, at dæ va ingen Orett skjedd, — "i Aar æ dæ e, som har Vinningen, men eit ænna⁹ Aar æ dæ du; for da fæ du Røt'en, aa e lyt nøias mæ Toppom." Men da Vaaren kom, saa taalaa Ræven um, at døm skulde freiste aa saa inkort ænna Slag,¹⁰ for 'en va lei taa Næpom, aa dæ va Bjøinn au, meta;¹¹ aa saa vart dæ aavgjort, at døm skulde saa Rog. Aa ner Hausten kom da, saa fækk Ræven ælle Aks'e aa Toppænn taa Rogj'e,¹² aa saa kænn du veta, kaa Bjøinn fækk. Da vart Bjøinn fælt sint lel, for 'en maatte fell¹³ sjaa, at 'en ha vurte narra; men endaa saa taalaa Ræven saa væl mæ'om,¹⁴ at'en vart bli att, aa saa vart dæ aavtaalaa, at døm skulde kjøpe se ei Smørbytte¹⁵ te Vintern. Da va Ræven ute mæ Fantestykkjom sine att¹⁶ aa stal taa Smøre, mæ Bjøinn sov, aa saa forsto Bjøinn dæ gjekk gale te, for dæ minka for mykkjy i Smørbyttunn, meta, aa 'en visste inkje nugun a'en hell¹⁷ Ræven, som kunne faa Skuld'e for dæ hellan. Da sa Ræven, at døm skulde snart faa Greie paa dæ; "naa ska oss¹⁸ bærrer kommaa i Hog dæ i Morgaa, ner oss vakna, aa sjaa ette, um d'æ nugun taa oss, som æ smøraat," sa'n. Aa ner dæ da lei paa Natt'e, saa sto Ræven upp aa tok naagaa Smør aa klinte paa Bjøinn, aa saa passa'n paa aa turka se rein sjøl, saa dæ synt' inkje naagaa paa 'om.¹⁹

Da Morgaan kom, da va Bjøinn saa smøraat, at dæ baa seig aa draup taa 'om. Men da tok Sinne 'en lel,²⁰ saa Ræven vart saa rædd, at 'en rende aat Morken,²¹ aa Bjøinn sette ett'om aa vilde da reint tyne'en.²² Saa smaug Ræven inn unde ei Bjørkerot, aa Bjøinn kom ette aa tok te graavaa ekring Rot'e aa grov saa længje, te 'en naadde i ein taa Føtom aat Ræv'e. "Tak inkje i Bjørkerot, men tak i Rævefot," sa Ræven. Saa trudde Bjøinn, dæ va ei Taag,²³ som 'en helt i, aa saa sleft'en²⁴ Foten aa tok te graavaa att. "Aa du fæ spaaraa me lel," sa Ræven, "e ska syne de eit Humlebol,²⁵ som e saag inn i ei gumul Bjørk; e veit du æ hoga paa Honing." Da vart Bjøinn bli att aa kom i eit slikt Gomøle,²⁶ at dæ va reint orimele; for d'æ naa slik' en Forkunn-Mat²⁷ for Bjønn'e, ner'en kænn faa Humleviin, meta. Saa gjekk Ræven aa synt'en Veigen aat Bjørken, aa da va dæ ein stor lang Stokk, som va kloven²⁸ aat Midt'e, aa Bleggen²⁹ sto i 'om enda. "Der inn æ dæ," sa Ræven, "vil naa du smette inn i Kluft'e, saa ska e slaa Bleggen utu, aa da klovna Stokken." Bjøinn va godtruen aa smatt inn i Kluft'e aa klemde paa mest 'en orka; da passa Ræven paa aa slo Bleggen utu, aa saa vart Bjøinn saa fast i Stokkj'e, at'en slapp korkje att hell fram.³⁰ Aa saa kom Mainn' som aatte Stokken, aa vilde te kluv'en,³¹ aa trast 'en saag Bjøinn, saa tok 'en Øks'e si aa la'en³² i Skællen, aa sea æ dæ kje meir aa fortelja taa.

¹ Bjøinn for Bjønnen eller Bjørnen. Ræv for Rev (aab. e). I de øvre Bygder hedder det Røv (aab. ø). ² for tala. ³ haavaa for hava. ⁴ neer, d.v.s. naar. ⁵ Eller Braattaa, for Brote (aab. o), Jordstykke at saae i. ⁶ For Avlen. "saalest" saaledes. ⁷ Eller Toppeinn. ⁸ daarligt, lumpent. ⁹ Eller "einna"

andet. ¹⁰ forsøge at saae noget andet. ¹¹ Ellers “maata,” for; maa vita, d.v.s. kan man vide. ¹² af Rugen. ¹³ Ellers “fulla:” nok, vel. ¹⁴ for: med honom. ¹⁵ Et saadant Smørkar hedder ellers Butt, Holk og Strokk. ¹⁶ igjen. ¹⁷ nogen anden end. ¹⁸ vi. ¹⁹ for: paa honom. ²⁰ da betog Vreden ham alligevel. ²¹ Dativ af Morkj’e: Skoven. ²² tyne han: ødelægge ham. ²³ en Green af Roden. ²⁴ for: slepte han (slap han). ²⁵ Humlerede, Biekube. ²⁶ venlig Stemning, godt Humør. ²⁷ Lystemad, Lækkerhed. ²⁸ kløvet. ²⁹ Kilen, som man havde brugt at kløve med. Ellers Bløyg. ³⁰ hverken frem eller tilbage. ³¹ kløve den. ³² for: lagde han, d.v.s. slog ham.

XX. Østerdalen.

Tønsæt. Første Feminin har i bestemt Form **a**, Dativ **en**, Fl. **er**. Maskul. og Neutrum har i Dativ **a**.

32. Ulvedansen.

Af Østgaards Fortællinger i “En Fjeldbygd.” Embret Tønsætning har i det Foregaaende fortalt, at han paa sin Hjemreise fra Røraas kom kjørende paa Elve-Isen med to Heste, hver med en tom Kulslæde. Han havde reist meget tidlig fra Herberget, og det var endnu mørk Nat; han var derfor tung og søvrig og havde endelig faldet i Søvn i Kulkurven.

Ker længe dæ va (at ei sov), dæ veet ei itte,¹ men ei vakne mæ dæ (at) Bron’² gjorde it Røkk aa kaste³ sei braatt tæ Sien. Da va ei medt før Telhølen, der Elv’a æ som traangest, aa der veet dø,⁴ Bergjehamrann hæng saa høge aa svarte utøver paa baee Sier, saa d’æ rugsamt,⁵ aa Isen pla’ au vaaraa vaale’en der,⁶ da Elv’a gaar saa stri. Aa jaug, da ei fækk opp Auga aa saag mei ikring, saa kann dø tru, ei va itte i’samen;⁷ før paa alle Le’er saa yre dæ⁸ taa Graabein, ja ut-taa

Telos'a kom der i Ulvskre',⁹ som ingen Ende tok, aa længer næ mæ Elven medt i Vei'a sto in Hop paa in ti-tolv Stykkjyr aa liksom ville stænge, saa en itte kunne slæppe fram paa nøen Kant. Gampann vart da mæst førstyre, kan dø vaattaa¹⁰, aa me'ei strævde aa faa stagge døm, saa tok Graabeinhopen aat aa fluge aa danse, aa gjorde liksom in Krinsil¹¹ kring mei aa Gampa', aa den ene flaug ette den are rundtom ikring, aa Krinsiln vart minder aa minder, saa tæ Slut saa hoppete døm aa skaut sei mæst øver etteste¹² Lass'e, aa ei vente bare, døm skulle kaammaa aa rive sund baade Hestann aa mei. Aa itte nok mæ dæ, saa va dæ are Hoper taa Graabeina paa baae Sier taa Elven, som tok aat aa ule, aa den Ulen den svaaraas¹³ fraa den ene Li'a tæ den are, aa sømme hadde grovt aa sømme hadde kvellt Maal.¹⁴ Ja da kann ei itte seie anna, en at dæ rann som Is næ øver Rygg'a¹⁵ paa mei, aa ei tøykte mæst Luva¹⁶ løfte sei opp taa Hugun; saa hjartrædd vart ei. Men enda hadde ei da saa mykjy Hogs,¹⁷ at ei løste Rep'e paa ettre Kølkørgjen¹⁸ aa læt dæ hænge, aa saa tok ei Velt-Svarten¹⁹ ti Tøma aa slo paa aa skreek aat Bron'a, aa saa gjekk dæ asta'beint mot Ulvhop'a. Aa ja, dæ va saa vidt, døm drog sei 'tur Vei'a, saa ei slapp igjønnon; men hele Hopen følde mæ, sømme føre aa sømme ette aa sømme paa Sien, aa dæ gjekk i kutande Renn²⁰ næette Elven. Men lel kom døm da itte nemer hell Rep'e rakk. Da vart ei sagte gla, kan du tru, da ei endle' fækk sjaa dæ ljøste pa Telnæsa,²¹ aa da føst tok Graabeinhopen aat aa gje sei attende.²²

¹ Paa andre Steder "veit eg ikje." ² for Bronen, d.v.s. Brunen, den brune Hest. ³ for kasta (kastade). Saaledes ogsaa: vakne for vakna'. ⁴ for de, d.v.s. I. ⁵ pludseligt. ⁶ pleier ogsaa

være farlig der. ⁷ for einsaman: alene. ⁸ paa alle Sider vrimlede det. ⁹ for Ulveskreid, om et stort Følge. ¹⁰ kunne I vide. ¹¹ Kreds, Cirkel. fluge (fljuga) betegner her at løbe. ¹² bageste. Af att. ¹³ dette Hyl gjenlød. ¹⁴ fiin Stemme (= grant Maal). ¹⁵ Andre Steder: ne over Ryggen. ¹⁶ Huen. ¹⁷ Hugs: Erindring, Besindelse. ¹⁸ paa den bageste Kulkurv. ¹⁹ for: Vesle-Svarten (om Hesten). ²⁰ i fuldt Sprang. ²¹ det lyste i Vinduerne paa Telnæs. ²² trække sig tilbage.

*

Af Maalet i Fjeldbygderne i *Agershuus Stift* har man nu adskillige gode Prøver i forskjellige Skrifter. Kun fra Nummedal haves, saavidt vides, intet. Fra *Hallingdal*, og især fra Aals Præstegjeld, har man meget godt Prøver. En Beskrivelse over et "Gravarøl" (fra Hoels Sogn) findes i "Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie", 4de Bind, S. 614 og følg. En lignende Beskrivelse over et Fæsterøl (i Aals Maal) findes i samme Værk, 5te Bind, S. 360. En Deel af Fortællingen om "en Halling med Kvannerod" i Asbjørnsens Huldreæventyr (Første Samling) er ogsaa paa Hallingdalsk, og kan ansees som en af de mest udmærkede Prøver, som vi have i Folkesproget. "Langeleiken" af Wergeland er fordetmeste ogsaa i Hallingmaal; den synes imidlertid at være oversat fra Skriftsproget og indeholder saaledes endeel fremmede Vendinger i Stilen. Iblandt de "Norske Viser og Stev" findes endelig et Par Sange af mindre Betydenhed, som henføres til denne Dialekt.

Fra *Valders* har man betydelige Samlinger, især fra Vangs Præstegjeld. I en Reiseberetning af Lindemann (i Norske Universitets- og Skole-Annaler) findes nogle Fortællinger i Valders Maal og tillige nogle Folkeviser (hvoriblandt Næmingen, Tvæ Systs, Tore liti, Tordiviln aa Fløga). — Og endelig er en større Samling af Fortællinger i Vangs Maal særskilt udgivne under Navn af "Gamla Reglo aa Rispo" af Anders E. Vang. (Kr. 1850). Med Undtagelse af en og anden Efterligning af Skriftsprogets Stil, kunne disse Fortællinger i det Hele

siges at være ganske godt skrevne; Bygdemaalets Former ere omhyggeligt iagttagne, og Udtalen kan endog siges at være alt for nøiagtigt paaholdt, da der paa Grund heraf er anvendt en stor Mængde Forkortninger, som falde noget vanskelige ved Læsningen.

Fra Guldbrandsdalen har man endeel ældre Prøver, for det meste paa Vers. En Bedemands-Tale fra Froen findes anført i Hjorthøys Beskrivelse over dette Distrikt. Stockfleths bekjendte Digt "Heimatt-Komsten" er nok egentlig forfattet i Faabergs Dialekt. De bekjendte Viser af Edv. Storm (Skogmøte, Ælderdomen, Sæterreisa o. s. v.) maae derimod henføres til Vaage, Forfatterens Fødebygd. Med Hensyn til de egentlige Former maa disse Viser vistnok endnu ansees som gode Prøver; men forøvrigt lide de af den sædvanlige Feil ved dette Slags Arbejder, nemlig Efterligning af Skriftsproget og en altfor ængstelig Stræben efter at betegne Udtalen*).

Fra Østerdalen, og navnlig fra Tønset Præstegjeld, har man nylig faaet endeel meget gode Sprogprøver i Østgaards Billeder fra Østerdalen eller "En Fjeldbygd." (Kristiania 1852). Fra samme Forfatter har man ogsaa et meget vakkert Digt i Østerdals Maal, kaldet "Østerdølen hemkømmen fraa Amerika".

Fra Lavlandet i Agershuus Stift, eller fra de saakaldte Storbygder, har man kun enkelte Viser, hvis Hjemsted tildeels er uvist. De bekjendte Viser af Hans Allum ere for det meste fra Omegnen af Tønsberg. "Naar Gjenta bare er femten Aar," synes at være fra Ringerige. "Je tente pa Kjølstå i Fjor," synes at være fra Hedemarken. "Je ser dei ut for Gluggen," skal være fra den nedre Deel af Østerdalen.

* Det maa dog bemærkes, at jeg herved kun sigter til de ældre Udgaver, og ikke til den nye Udgave af "Norske Viser og Stev" fra 1848, da der i denne Udgave er gjort mange Forandringer i Skrivemaaden.

Prøver af et almindeligt Landsmaal.

Den Sprogform, hvori de følgende Stykker ere skrevne, er at betragte som en til nærmere Prøvelse foreslaaet Form for et norsk Fællessprog, eller som et Forsøg paa at forene Bygdemaalene og benytte deres samlede Forraad af Ord og talemaader i en enkelt grammatisk Formbygning. Den her antagne Formbygning falder ikke ganske sammen med noget bestemt Bygdemaal; den har maaske mest Lighed med det Hardangerske og Sognske, men den afviger dog ogsaa fra disse, idet enkelte Former ere forkortede eller udeladte, medens derimod andre Former ere tillæmpede eller udfyldte efter andre Dialekter og efter det gamle Sprog.

Af de her antagne Regler for Grundformerne maae følgende mærkes:

Infinitiv overalt paa **a**, f. Ex. fara, høyra, døma.

Svagt Femininum paa **a**, f. Ex. ei Visa, Klokka, Kista.

Adjektiv ender med Roden, f. Ex. stor, tung, lett.

Skrivemaaden er tildeels lidt anderledes end i Ordbogen over det norske Folkesprog; saaledes er her i nogle Tilfælde vedtaget at sætte **e** for **æ**, og **o** for **aa**, saasom her, berre, venja; Gong, trong. Efterlydene **d**, **rd** og **rn** ere her overalt indførte paa sit Sted, f. Ex. Sida, Møda; Ord, Ferd, herda, Horn, Born. Lydene **mn** og **kv** ere derimod beholdte som i Ordbogen, saasom Namn, Hamn; kvass, kvila.

Istedetfor **gj** og **kj** (foran e, æ og ø) er her i Forstavelserne kun skrevet **g** og **k**, f. Ex. geng, gæta, kem, kenna. Dette var imidlertid kun en Prøve paa, hvorledes denne Form vilde tage sig ud, og jeg er just ikke tilbøielig til at bruge denne Maade for Eftertiden, da den nemlig har store Uleiligheder med sig, blandt andet den, at Regelen ikke kan anvendes paa Endestavel-

serne, hvor der altid vil blive endeel Former med **ge** og **ke** (uden j), f. Ex. mange, Bøker, Folketal, brukeleg, o. s. v. I Endestavelserne har jeg her kun skrevet **gj** og **kj** i de Tilfælde, hvor det allernødvendigst maa udtales, saasom Vegjer, tenkjer. Men det vilde være ønskeligt, at det ogsaa maatte blive saaledes udtalt i flere tilfælde, f. Ex. Rike, Merke, myket o.s.v. Da imidlertid ingen bestemt Regel i dette tilfælde kan uddrages af Dialekterne, maa enhver læse Ordene saaledes som han er vant til at udtale dem.

Bøiningformerne for de regelrette Substantiver ere her bestemte efter følgende Plan:

	Eental, ub.	bestemt.	Fleertal, ub.	bestemt.
Hankjønnsord, 1.		en	ar	arne
2.	e	en	ar	arne
Hunkjønnsord, 1.		i	er	erna
2.	a	o	or	orna
Intetkjønnsord		et		i.

Efter det gamle Sprog skulde rigtignok Hunkjønnsordene have **in** (eller **en**) og **an** i den bestemte Form; men det vil dog falde vanskeligt at gjenoprette disse Former, da Dialekterne overalt ere saa enige i at bortkaste Endekonsonanten baade her og i de tilsvarende Adjektiver og Pronomener (ho, ei, hi, mi, di, si). Ved Intetkjønnsordene falder det noget lettere at optage den gamle Form med **t** eller **et** (f. Ex. Huset), og her er det ogsaa mere nødvendigt.

Dativ er udelukt, undtagen i Vers og enkelte talemaader. Genitiv paa **ar** og **s** er kun anvendt i faa Tilfælde, hvor det kan ansees omtrent som en Sammensætnings-Form.

De Adjektiver, som ende paa **en**, rette sig efter Substantiverne og faae altsaa i Hunkjøn: **i**, og i Intetkjøn: **et** (open, opi, opet). — Fleertal ender i Hunkjøn paa **a**. Den bestemte Form ender kun paa **e**.

Ved Verberne mærkes, at i Præsens er gjort Forskjel paa den stærke Form, som ender med Roden (f. Ex. ber, giv, bryt), og den svage, som ender paa **er** og **ar** (dømer, kastar). Fleertal

er antaget i Præsens, f. Ex. bera, døma, kasta. Men i Imperfektum er det ikke gennemført, fordi det i den største Klasse af Verberne (nemlig de svage) er vanskeligt at adskille Fleertal fra Eental.

Foruden de ovenfor nævnte Hunkjønssord: ho, ei, hi, o. s. v. er ogsaa nogle flere Eenstavelserord skrevne efter Udtalen uden Udfylning, nemlig "da" (det) og "kva" (hvad), samt "te" og "aa" ved Infinitiverne. Ordene da og kva burde dog maaskee udfyldes til "dat" og "kvat"; men ved de øvrige Ord er Udfylningen neppe nødvendig.

A. Mindestykker.

33. Myntmeisteren.

Da var ein Sjømann, som hadde voret ute paa Sigling ei Tid og havt so god Lukka, at han aatte baade Farm¹ og Farty og var ein rik Mann. So var da ein gong han kom siglande langvegjes ifraa med ein stor Ladning; daa kom da paa han eit overhendigt Uvedr, og han vart so ille ute, at han saag inkje Syn² til aa berga seg. Daa gjorde han dan Lovnaden, at han skulde gera ein fattig rik, ifall han kom væl til Hamnar. Og sidan gekk da so lukkelege og, at han fekk bergat baade Folk og Føring og kom seg væl fram. Da var ein Kaupstad, som han skulde til, og dar hadde han so manga Ærender og Greidor te gera, at han kom til aa vera dar eit langt Bil. Daa tenkte han paa Lovnaden sin og gav til dei fatige, so mange som han kunde raaka; og daa detta spurdest, so var da mange, som kom til honom, og han tok væl imot dei og gav dei goda Gaavor allesaman. Daa var dar ei ung Genta ibland dei andre, som kom til honom og bad um ei Gaava, og dan Gento

¹ Ladning. ² Udsigt.

lagde han Merke til framfyre hine; fyre han tykte, ho saag so snild og vitug ut, at han var forviten¹ te høyra, kva Folk ho var komi av; og daa fekk han spurt, at ho var Dotter til ei Enkja, som hadde lidet myken Motegang og hadde inkje til aa hjelpa seg med. Daa sende han stora gaavor til Enkjo og bad Dotteri koma atter ein annan Dag, og naar ho daa kom, so spurde han væl etter alle Ting um Moderi hennar og um all deira Varnad.² Og alt som Gento sagde og fortalde, tykte han var so vitugt og væl tenkt, at han hadde aldri ventat slikt av ein Ungdom, som var alen i slik ei Armod. Daa sende han ogso ei Gaava med henne og bad henne koma atter ein annan Gong; fyre han tykte, at dessmeir han talade med henne, dessbetre likade han henne. Sidan spurde han andre kende Folk i Staden, og dei svarade alle da same, at da var ein snild Ungdom, og dei visste inkje vondt aa segja korkje um Moderi elder Dotteri. Og naar daa Gento kom atter til honom, so talade han lengje med henne, og sidst paa spurde han, um ho vilde hava han. Daa var da liksom ho vart noko faamælt³ og bad han inkje tala um slike Ting; da kunde inkje vera Aalvore hans; da var for myken Skilnad paa hans Stand og hennar, og dartil so var dei for litet kende med kvartannat til aa tenkja paa nokot slikt. Sidan gekk han til Moder hennar og var upp Maalet⁴ fyre henne og fortalde um den Lovnaden, som han hadde gjort i Naudi, og sagde, at no var dar so god Raad til aa fylla ein slik Lovnad, at da kunde aldri betre vera. No vart dar mange Umtalar og Raadarlag um detta Tilbodet; sume talde til⁵ og sume talde

¹ nysgjerrig. ² Slægtskab; Forholde. ³ ordknap. ⁴ frembar Ærindet. ⁵ raadede til.

fraa; men Enden vart no dan likevæl, at Skiperen fekk Gento, og naar dei daa var gifte, so flutte ho med honom til ein stor og ven Gard, som han hadde kaupt seg, og dar busette dei seg og livde (som dei segja) baade godt og væl. No var dar ein Kaupmann, som budde dar i Grendi; honom vart no Skiperen snart kend med, og dei gikk ofto til kvarannan og heldt Lag som andre Kenningar. Men da vart ein uheppen Kendskap fyre dei baade tvo, som de skal høyra; fyre den Kaupmannen var ein faarleg Mann til aa hava nokot Hopehavande med. Da var ein Gong at Skiperen var buen¹ til aa fara ut paa ei lang Reis; daa var Kaupmannen hjaa honom og sat og snakkade baade um likt og ulikt; daa sagde han da ibland annat, at da var vaagsamt fyre Skiperen aa vera so lengje burte og lata Kono vera heime; han kunde ikje vita, kor tru ho kunde vera, og da skulde voret Moro, um nokon kunde lokka henne ifraa honom og hava eitkvart Merke paa Vinskapen hennar til aa syna honom, naar han kom heimatter, og allersløgaste skulde da vera, um ein fekk henne til aa giva fraa seg dan Gullkedjo,² som Skiperen hadde givet henne, daa dei var feste. Men Skiperen meinte so, at han var urædd fyre da, og da turvte vist ingen bry seg med aa prøva paa nokot slikt. “Skal me gera Veddemaal um da?” sagde Kaupmannen. “Da kann me gerne,” sagde Skiperen. Kaupmannen sagdest vilja vedda um Garden sin, og Skiperen sette sin Gard imot, og soleid var Veddemalet gjort; men Kono til Skiperen visste inkje nokot um, kva dei hadde havt fyre seg. Naar daa Skiperen var faren, so gikk Kaupmannen og lyddest inn til Kono hans baade tidt og jamt, og sidan tok han til aa masa³ um

¹ færdig. ² Guldkjæde. ³ tale idelig om det samme.

ei Gullkedja, som han visste, ho skulde hava; han vilde kaupa da Halsgullet, um da var aldri so dyrt, og naar han inkje fekk kaupt da, so vilde han berre laana da, so Smiden kunde faa Maal av da te gera eit annat etter. Men da nyttade inkje; fyre Kono var so rædd um Halsgullet sitt, at ho hadde da paa seg baade Dag og Natt og vilde aldri sleppa da av Halsen. Daa han no tykttest hava freistat nog med godo, so tok han til aa freista med vondo og skulde skræma henne og truga Kedjo ifraa henne; men da var ogso faafengt, fyr ho var ikje dan, som let seg skræma helder; og so laut han finna paa ei onnor Raad. Da var ei Kering, som var Reiddeia¹ hjaa Skiperkono; henne talade han væl med og baud henne store Pengar, um ho vilde taka Kedjo av Kono, medan ho sov, og lata honom faa henne. No va da lengje, ho stod imot og vilde inkje gera da; men sist paa gjorde daa Mutegaavorna² hans so myket, at han fekk Halsgullet likevæl, og daa kann de tru, han tykttest hava gjort eit godt Kast. Naar daa Skiperen kom heimatter, so rodde Kaupmannen ut og tok imot han, og daa Skiperen spurde etter Kono si, so tok han berre upp Gullkedjo og synte honom. Daa vart Skiperen so fælelege sint og uppøst,³ at han var reint fraa seg og visste ikje sjølv, kva han gjorde; han ropade til seg tvo Mann og bad dei fara i Land og drepa Kono og koma atter med ei Flaska med varmt Blod til Prov paa, at dei hadde gjort da, som dei var bedne. Mennerne torde ikje annat en fara i Land; men dei hadde ikje Hjarta te gera da, som dei var tilsette, og so fann dei paa aa ganga upp i Fjoset og taka eit Lamb og drepa, og so toko dei Blodet paa ei Flaska og foro tilbaka med di

¹ Opvartarske. ² Bestikkelse, Stikpenge. ³ ophidset, forbitret.

til Skiperen. Daa let han leggja Fartyet ut or Hamni og sette til Havs og siglde sin Veg. Men da gekk ikje meir so lukkelege med Siglingi hans, som da hadde genget fyrr. Da var eit lite Bil daretter, at han hadde lagt ut paa ei lang Reis og var komen inn i Midelhavet, daa kom da paa han ein ubergeleg Storm, so han miste baade Folk og Føring og kom paa Land som ein naken Mann, og sidan laut han tigga seg fram, alt til han kom til ein Herremann, som vilde hava seg ein Hønsegætar, og dar tok han seg Tenesta. — No er da te fortelja um Kono hans, at ho sat heime og ventade paa honom og var reint uvitande um kor da var til-genget, alt til at Kaupmannen kom og fortalde, at han skulde hava garden hennar baade med Lut og Lunnende,¹og ho hadde dar inkje meir te gera annat en aa forda² seg darifraa, da snøggaste ho kunde. So torde ho inkje annat en gera seg ferdig og fara ut or Garden; og so tok ho Vegen sud igjenom Landet, og dar klædde ho seg um og tok Karmannsklæde paa seg og sagdest vera ein Ungkar, som reiste i Kring og søkte Tenesta. Daa høvde da til, at ho kom til ein Myntmeister langt sud i Landi, og dar fekk ho Sveine-Tenesta og var dar eit Bil. Men ho hadde Hug til aa fara lenger og freista Lukko paa andre Stader, og sidan reiste ho so langt, at ho kom til ein Stad sud med Midelhavet; dar kom ho til ein Greive, som stod fyre Mynti aat Kungen dar i Landet, og dar fekk ho Embætte hjaa honom og vart Myntmeister; fyre daa hadde ho lært da Handverket, som dartil høyrer. No ljota³ me kalla henne Meisteren; fyre da var alle, som toko henne fyre ein Mann, og ingen som visste, at da var Kvende. Naar so denne Myntmeisteren vart kend

¹ med tilhørende Bekvemmeligheder. ² pakke sig. ³ maa.

med Folket dar i Landet, so fekk han høyra, at dar var ein Hønsegætar, som var komen langt nordantil og hadde voret Sjømann og lidet Skipbrot i Havet. Denne Gætaren vilde han endelege tala med og fekk honom til seg og spurde væl etter alt hans Tilstand; men Gætaren var so undarleg og faatalande, at Meisteren fekk inkje vita nokot, som var til aa retta seg etter. Men likevæl so vilde ikje Meisteren sleppa han fraa seg, og sist paa fekk han da so lagat, at han fekk honom til Tenar elder Dreng; og Tenaren var hjaa honom baade heime og burte, og var so snild og viljug og vyrk¹ fyre Meisteren, at da var ein Hugnad te sjaa; men so snart som Meisteren spurde etter kva Stand han hadde voret i, fyrr han kom dartil, so vart han tagall² og bad seg undan og var, som han skulde voret baade rædd og skemd. No vart Meisteren dar verande nokre Aar og stod seg godt og fekk stora Løner; men sidan tok han til aa lengta til Heimbygdi, og so sagde han fraa seg Embættet sitt og reiste og tok Tenaren med seg. Daa reiste han som ein Herremann og var væl mot-teken paa alle Stader, og sist paa kom han til Fødelandet sitt, og daa gekk han inn til dan Kaupmannen, som me hava fortalt um, og spurde um han kunde faa Husvære nokre Dagar. Kaupmannen var daa so blid og beinsam,³ at da var ingen Maate paa; fyre da var rike Folk, syntest han, og dar var vist ein god Skelling aa venta. “Veit du kvar du er komen no?” sagde Meisteren til Tenaren sin. Nei, han lest inkje vera kend paa dan Leidi, og var daa so still og sturen, som han hadde ventat paa ei Ulukka. daa sagde Meisteren, at han vilde hava Kaupmannen inn, og han skulde fortelja um alt da, som hadde hendt i Landet,

¹ omhyggelig. ² taus. ³ tjenstvillig.

og Kaupmannen kom og sette seg til aa fortelja um baade eit og annat, og sist paa fortalde han nokot smaatt om seg sjølv. Da, tykte Meisteren, var da morosamaste, og bad han fortelja meir. “Da kann no vera so smaatt aa tala um,” sagde Kaupmannen, “men eingong gjorde eg daa ei Pretta,¹ som ikkje var so klen² endaa. Da var ein Skipper, som budde paa denne garden og hadde kaupt han og sett han væl i Stand. Eg hadde myket Gaman med honom, og eingong fekk eg honom til aa gera eit Veddemaal um da, at eg skulde faa Keringi hans til aa giva meg ei Gullsnor, som ho bar paa Halsen. So fekk eg lokka ei Fante-genta til aa stela Gullet, eingong daa Mannen var burte, og naar han kom heim, so gekk eg til honom og synte honom Gullet. Daa trudde han, at eg hadde fenget da i Elskuggaava, og skapade seg reint galen og gjorde Folk av³ til aa drepa Keringi; og so sette dei upp ei Lygn aat honom, so han trudde, at da var alt gjort; og dermed strauk han av og spurde inkje meir etter nokon Ting. So tok eg Garden hans, etter som Veddemaalet lydde, og jagade Keringi av; og sidan heve eg inkje høyrte nokot atter, korkje um henne elder honom.” — “Da var da sløgaste, eg heve høyrte,” sagde Meisteren, “eg vilde berre, at eg hadde dan Fortelnaden uppskriven; fyre da var ein rik Herremann, som bad meg spyrja upp nokra Fraasegner til Gaman, og han er so kær fyre slika Sogor, at han giv store Pengar fyre dei, og te sløgare og fulare dei er, te betre likar han dei.” Og Kaupmannen var ferdig med fyrste Ord til aa gera alt, som kunde vera Gesten hans til Vilje, og so gekk han og sette seg til aa skriva, og Meisteren og Tenaren hans

¹ Puds. ² ringe. (l. kleen). ³ sendte Folk afsted.

sat atter tvo eine. “Veit du no, kvar du er komen?” sagde Meisteren. Daa sagde tenaren, at han kunde ikje dylja da lenger, at han var dan Skiperen, som Kaupmannen hadde talat um. “Veit du kven eg er daa?” sagde Meisteren. Tenaren visste ikje, kva han skulde segja; “eg heve havt som ei Tru um da i lang Tid,” sagde han, “men er du dan, som eg tenkjer, so heve eg gjort so stor Urett og so myket vondt imot deg, at da kann aldri vera tilgivande, og inkje er eg verd nokot annat en dan verste Hemn og Refsing, som nokon Mann kann lida.” — Ger deg ingi Sut fyre di,” sagde Meisteren, “no er da fraa seg gjort¹ baade med Hemnen og Harmen, og no skal altsaman vera gløymt; men no ljota me fyrst gera ei liti Greida² med Kaupmannen.” Og so sende dei eit Klagemaal til Riksraadet og lagde Kaupmannen sitt Brev inn i; fyre daa hadde han skrivet Fortelnaden um Meisterstykket sitt, og sett Namn og Bustad innunder; men kor da gjekk med Løni, som han ventade seg, da heve eg inkje høyrte nokot um; han kom no væl i Myrkestovo fyre da fyrste. Men Skiperen og Kono hans fekk atter Garden sin og stod seg godt og livde so væl saman, at dei visste ikje kor snilde dei skulde vera mot kvart-annat.

¹ overstaaet, forbi. ² Opgørelse.

*

Anm: Ordene: kend, kær, Kedja, Kering, Skelling — maae naturligvis læses med Lyden af kj: kjend, kjær o. s. v. Ligesaa maa Lyden gj (eller j) iagttages i de Ord: gekk, gera, Gætar, Gest, Genta. — Det aabne e (næsten som æ) iagttages i saadanne Ord som: vera, stela, heve, betre. Ligesaa det aabne i (næsten e) i Bil, Smid, Vinskap, vitug, lidet; — det aabne y i: fyre, myken; — og det aabne o i de Ord: Sogor, nokot, voret;

ligesaa i: Gong og Kona, hvor det almindeligst udtales ganske som aa.

Med Hensyn til Indholdet er denne Historie fortalt ganske saaledes, som jeg selv har hørt den af en Bekjendt i Bergens Stift, og han havde hørt den fortalt som et Æventyr i sin Barndom. Om den ellers kun beroer paa mundtlig Sagn, eller om den maaske kunde findes i en eller anden Bog, ved jeg ikke at afgjøre.

34. Hermingar.

Ein Stor-Leting.

Da var ein Herremann, som hadde leigt seg tie Arbeidsmennesker, og dei var so late, at dei gjorde inkje til Gagns. So var da eingong han kom yver dei, daa dei hadde lagt seg til aa sova alle ihop; daa vakte han dei upp og sagde til dei: “Da skulde vera Moro aa vita, kven som er største Letingen av dikkor; dan som no kann visa, at han er dan lataste, han skal faa ein Dalar.” Daa var dei nie, som rette upp Handi og vilde taka imot Dalaren; men dan tiande sagde berre: “Stikk han i vestefikka mi.” “Da var rett,” sagde Herremannen, “du maa væl vera dan beste, som inkje eingong idest bera upp Handi.”

Ein Knipar.

Da var ein Mann, som skulde gera Dugnad, og han hadde ei stor Sut fyre all dan Maten, som skulde ganga til; fyre han var so nauv og smaahjartug av seg. Daa Gesterne var komne til Bords, so aat han sjølv berre ein Grand, og so heldt han upp og tenkte, at hine skulde gera da same; men dei gav seg goda Tider og heldt paa eta rett munarlege. Daa vart Mannen

reint forskræmd, og so ropade han til Keringi: “Kom hit og et, du ogso; du ser no, at da geng til likevæl.”

Ein fyndarleg Søknad.

Einstad var da ein mann, som skulde skriva eit Bønarbrev til Fatig-Kommissionen fyre ein Husmann, som da sto ille til med paa mange Maatar. Han sat lengje og grundade paa, kor han skulde stila Brevet, men han visste inkje aa faa da til, so da kunde høva. Daa var dar ein dreng inne, og han baud seg til aa stila Søknamen; han meinte, da var eit vandelaust Verk og slett inkje verdt aa gera seg nokot Hovdebrot fyre. So bad han Husbonden skriva:

Her bur ein Mann upp i Aasen:
Han eig inkje Ku paa Baasen,
alle Ungarne liggja i Krilla,
og han hev' ikje Sengklæde-Filla;
inkje hev' han Gryta, inkje hev han Fat,
inkje hev han Skeid og inkje hev han Mat;
og fær han inkje nokot av Kassa,
so døyr baade han og Tassa.

*

Anm. Hermingar: Anekdoter. Leting (aab. e), lad Person. Ordet “Arbeid” er rigtignok uægte, men bruges overalt og er vanskeligt at undgaae. — Dugnad er en Sammenkaldelse af mange Folk til et Arbeide, og tillige et Gjæstebud i Anledning deraf. — Krilla er det søndenfjeldske Navn paa Meslinger; paa andre Steder hedder det: Krægda. — Tassa, et Øgenavn for Konen.

35. Stev.

1. Dar tykjer meg er vent aa vera,
dar Drotten dansar med Drengjom.
Gauken gæl i grøne Lid,
og Fuglarne skaka med Vengjom.
2. Dar er vent med Viningskyrkja,
naar Bruderna ganga i Flokkar;
dei tarv ikje bry seg med Ljos aa bera:
da lyser av Brudar-Lokkar.
3. Dar er vent med Viningskyrkja,
naar Brudi ho kem inn;
dei tarv ikje bry seg med Ljos aa bera:
da lyser av Blome-Kinn.
4. Haaret heve ho som Tiritunga,
og Halsen er som Mjell,
og Augo er i Hausen sjaa
som Soli kom upp fyre Fjell.
5. Hanen sit paa Budar-hella,
og Bonden giv honom Korn.
Rakken reikar i Bakkom nord,
og Hyrdingen blæs i Horn.
6. Hyrdingen sit paa Berget
og ser imote Sol;
so gled han seg mot Kvelden
som Borni gera mot Jol.

*

Anm. Efter Landstad. (Folkeviser, S. 385). — Tiritunga eller Tiriltunga er en gul Blomst (Kjellingetand). — Mjell eller

Mjøll er tør Snee. — Budarhella hedder ogsaa Burshella, da en Madbod hedder deels Bud og deels Bur. — Ordene *Horn* og *Korn* maa her ikke læses som Hoorn og Koorn, men som Horn og Korn, med aab. o. Ligesaa Borni (Borr'ni), d.v.s. Børnene. — Formerne Bakkom, Drengjom, Vengjom, ere Dativer, som kunne bruges med Fordeel i Vers istedetfor de tungere Trestavelser-Former (Bakkarne, Drengjerne, Vengjorna); men man bør da naturligviis vide at bruge dem paa rette Sted og ikke sætte dem istedetfor en anden Kasus. I Vers maa man ogsaa have Lov til at bruge begge de foreliggende Former af Præsens af de stærke Verber, saaledes at man undertiden kunde sætte f. Ex. kemer, siter, giver, blæser, gæler o. s. v. istedetfor det her anvendte: kem, sit, giv, blæs, gæl. Maaskee kunde man ogsaa af og til optage den længere Form af Adjektiverne, f. Ex. goder, riker, stærker, ligesom i de svenske Folkeviser; thi de ægte Dialekter have samme Form for Adjektivet som for Verbet; f. Ex. rik'e, sterk'e; eg kjem'e, eg sit'e; — andre Steder: rik, sterk; kjem, sit.

36. Regla.

Guten gekk til Skyttaren. “Kære min Skyttar, vil du inkje skjota Bjørn? Bjørnen vil inkje taka Ulv, Ulven vil inkje taka Rev, Reven vil inkje taka Ketta, Ketto vil inkje taka Mus, Musi vil inkje skera Reip, Reipet vil inkje hengja Smid, Smiden vil inkje smida Øks, Øksi vil inkje hogga Klave, Klaven vil inkje strypa Ukse, Uksen vil inkje drikk Vatn, Vatnet vil inkje sløkkja Eld, Elden vil inkje brenna Kepp, Keppen vil inkje dengja Geit, Geiti vil inkje heimatter til rette Dogurd-Maalet.” — “Jau,” sagde Skyttaren, og so sprang Skyttaren etter Bjørnen og Bjørnen etter Ulven, og da eine etter da andre like til Keppen. Og Keppen dengde Geiti, og Elden brende Keppen, og Vatnet sløkte Elden, og Uksen drakk upp Vatnet, og Klaven strypte Uksen, og Øksi

hogde Klaven, og Smiden smidde upp Øksi, og Reipet hengde upp Smiden, og Musi skar upp Reipet, og Ketto drap Musi, og Reven tok Ketto, og Ulven tok Reven, og Bjørnen tok Ulven, og Skyttaren skaut Bjørnen. Og so var da inkje meir.

Anm. Efter vang. (Gamla Reglo aa Rispo ifraa Valdris 1850). — De saakaldte “Reglor” ere egentlig en Slags Hukommelses-Øvelse for Børn og kunne undertiden være meget lange. Det her anførte er kun Slutningen af en saadan Ramse, som begynder med, at Drengen gaar til Kjæppen og klager over Gjeden, derpaa til Ilden og klager over Kjæppen og Gjeden o. s. v.; men hans Begjæring bliver allesteds nægtet, indtil han kommer til Skytteren. Disse Stykker ere imidlertid vel skikkede til Sprogprøver, og især til Prøver paa en Dialekt, som har Dativformer, da man nemlig faaer en Mængde Substantiver i forskjellige Stillinger. Til Exempel herpaa kan den mellemste Post af det ovenfor anførte Stykke her tilføies i sin fuldstændige Form. Efter Vangs Optegnelse lyder den paa Valders Maal saaledes:

“Jau, sa Skyttarn, — aa Skyttarn ette Bjødn’e, aa Bjødn ette Graabein’e, aa Graabein ette Røv’e, aa Røven ette Kattun, aa Katta ette Musen, aa Mus’e ette Reipe, aa Reip’ø ette Sme’e, aa Sme’en ette Øksen, aa Øks’e ette Klava, aa Klavin ette Uksa, aa Uksin ette Vatne, aa Vatn’ø ette Varma, aa Varmin ette Kjepp’e, aa Kjeppen ette’en Sprov” (Navnet paa Gjeden).

Paa Søndmørs Maal vilde den lyde saaledes:

Aa so rende Skyttarin itte Bjønn’a, aa Bjønnin itte Vargj’a, aa Vargjin itte Røv’a, aa Røvin itte Kjøysinne, aa Kjøysaa itte Mus’inne, aa Mus’a itte Reipa, aa Reip’e itte Smid’a, aa Smidin itte Øks’inne, aa Øks’a itte Klava, aa Klavin itte Uksa, aa Uksin itte Vatna, aa Vatn’e itte Eld’a, aa Eldin itte Kjepp’a aa Kjeppin itte Gjeit’inne.

37. Gaator.

1. Git kva da er: Da stend ein Hund paa Glasberg ut gøyr ut i Havet.
2. Eit Hus er fullt med graa Ull, og ein kann ikkje taka ein Neve full.
3. Eg veit eit undarlegt Tre; Roti snur upp og Toppen ned; da veks um Vinteren og minkar um Vaaren.
4. Kva er da, som geng i Halmen og inkje ruskar?
5. Fire ganga, og fire hanga; tvau visa Veg i By, tvau peika upp i Sky, og eit dalkar etter.
6. Framantil som eit Nysta, midt paa som ein Sekk, attantil som ein Kare-kepp.¹
7. Lodet som Lambskinn, og bid² inkje Haar paa.
8. Svarter Hatt, rauder Stakk; Stein i Magen og Tre i Foten.
9. Kva er so høgt som da høgste Tre, og inkje skin Sol paa?
10. Kva er da, som er korkje paa Himmel elder Jord, og korkje inne elder ute?
11. Um Vinteren feitt som ei Hind; um Sumaren skrint som ei Grind.
12. Raudt fær til Rundeberg, og kvitt kem atter.
13. Brutn i Botnen, kvitt i Toppen; kritlar under Aaklædi, gerer godt i Kroppen.
14. Eit litet Hus er fullt med Mat; grisne³ Veggjer og inkje Tak.
15. Kva er da, som heve fleire Saar, en Hunden heve Haar?
16. Da rullar og da renner, da sputtar og da spenner, da munar og da minkar.

¹ Ovnkjæp. ² findes. ³ aabne.

17. Rundt som eit Egg, og lenger en Kyrkjevegg.

18. Kva er, som fær aat Elvi og drikk, og legg atter Vombi heime?

19. Kva er, som fær syngjande aat Elvi, og læst drikka og drikk inkje?

20. Kva er, som segjer alle Mann sant og inkje seg sjølv?

21. Da gekk ein Mann av Garde med baade Navar og Tvare,¹ Tunna, Skeppa, Laup og Dall,² Naust og Baat og Hest og Stall. Og endaa kunde han boret ei større Byrda.

22. Kva er, som geng fraa Fjell og til Fjøra og inkje rører seg?

23. Kva er lengste Timen paa Dagen?

24. Kor mange Miler er da til Maanen?

Svar. — 1) Vinden. 2) Røyken. 3) Jukulen. 4) Skuggen. 5) Kui (med Føter, Spenar, Augo, Horn og Rumpa). 6) Katten. 7) Høna. 8) Hjupa. (Njupa). 9) Mergen. 10) Stove-Glaset. 11) Kola (d.v.s. Lampen). 12) Kornet pa Kverni. 13) Ølet. 14) Korgi. 15) Stabben. 16) Snelda, i Rokken. 17) Eit Nysta. 18) Dyna (i Vask). 19) Bjølla. 20) Bismaren. 21) Han bar eit Skiftebrev. 22) Skilgarden. (Merkesgarden, Gerdet). 23) Vente-Timen. 24) Ei og alle hina.

38. Ordtøke.

Hugen dræg halve Lasset.

Han vinn som traas³ er og taper som braad er.

Han fær inkje vera tykkjen,⁴ som snikja skal.

Da vil kvar vera heil, og ingen veil.⁵

¹ Spigerbor. ² Et Slags smaa Trækar. ³ udholdende.

⁴ utaalmodig. ⁵ svækket, beskadiget.

Annan Manns Øyk er alltid sterk.
Han er inkje galen, som ilt ottast.
D'er betre vera fyre var enn etter snar.
Av Skade vert ein vis og inkje rik.
Da ein inkje kann faa, skal ein venda Hugan ifraa.
Han skal vægja,¹ som Vit heve.
Skikka deg væl; da spyrst minst.
Da læt seg mange Ord tala; han tegjer, som mest veit.
Ein Gap kann spyrja meir, en tie vise kann svara.
Ein skal lova varlege og halda da væl.
Da er mangt ubundet, som held.
I stillaste Votni² er styggaste Botnen.
Da vert eingong røynt, som lengje er løynt.
Da er Visso ein heve, og Voni ein fær.
Ein skal inkje selja Skinnet, fyrr Bjørnen er skoten.
Ein skal inkje bæsa³ uboren Kalv.
Dan som er fyre *eitt* kend, han er til tie tenkt.
Da er alle som apar, og ingen som skapar.
Da legst alltid Visa til fyre dan, som kveda vil.
Dan som fører nokot *til* deg, fører ogso nokot *fraa* deg.
Han høyrer sjeldan sitt Lov, som paa Lur stend.
I Utidom er Trolli trivnaste.⁴
D'er Skam i Skorten, og Æra i Avgangen.⁵
Da heve mange for myket, men ingen heve nog.
Lang Biding er ingi Matardrygging.
Naar Ølet geng inn, so geng Vitet ut.
Draum og drukken Manns Ord er like.
Da er betre Vælfjerdi en Høgferdi.

¹ give efter. ² Vandene. ³ sætte paa Baas. ⁴ mest virksomme.

⁵ et Overskud.

Han falar¹ som treng, og segjer nei som inkje vil.
 Han svelt inkje, som dyrt kauper.
 Laan skal koma lægjande atter.
 Ein laaner sin Vin og krev sin Uvin.
 Takkelaus Gerning er alltid tung.
 Ger alle Mann Rett, og ver ingen Mann rædd.
 Da fær ingen væl av di, at ein annan fær ille.
 Da smakar lengst, som fyrst kem i Keraldet.
 D'er brotne Bikarar² i alle Land.
 Dar som er ingen Agen, er helder ingi Æra.
 Naar ein vesall fær Vald, veit han inkje Atterhald.
 Dei smaae faa hanga, dei store faa ganga.
 Han gerer alltid væk, som inkje gerer ille.
 D'er betre Kvist, som bognar, en dan som brest.
 D'er vidt Vega-Mot. (Han er sæl som væl heve gjort).
 Ringaste Gesten heve gløggaste Augat.
 Han er ikje beste Mannen, som mest fiskar.
 Sume sova seg til Sæla,³ og sume slæpa seg til Armod.
 Dan som litet heve, han myket misser.
 Da er stort i Naudi, som er smaatt i Nøgdi.⁴
 Naudi sel; Mannen stend og ser paa.
 Da veit ingen si Æva,⁵ fyrr ho er all.
 Da veit ingen, kvar dan feige flakkar.
 Dauden er viss, men Dagen er uviss.
 Da er eit langt Aar, som er trøytt med vondo.
 Ei sein Saalebort er betre en ingi.
 D'er seint aa stengja Stallen, naar Folen er burte.
 Dan som trøyter⁶ Alni, kann og trøyta Spanni.

¹ tinger, forlanger. ² Bægere. ³ stor Lykke. ⁴ Velstandens Tid. ⁵ Alder.

⁶ holder ud med.

D'er ingen so lang, han ei maa tøygja seg, og ingen so laag,
han ei maa bøygja seg.
Da høver inkje, at Krubbo er høgge enn Hesten.
D'er ofto Fals under fagert Skinn.
Da er fleire flekkutte Bikkjor en berre ei.
Dan eine Ramnen hogg ikje Augat or hinom.
Da er Skil paa Fant og Fagna-Mann.
Dar som er eit feitt Stykke, er og ein Eitel¹ i.
Gode Dagar giva kaatt Kjöt.
Dan fulle veit ikje, kva dan fastande tarv.
Ein triven verter riven, ein lat fær Mat.
Da kem aldri dan Skade paa Land, da er ei einkvar til Bate.

B. Nye Stykker.

39. Eit Innstig.²

Daa eg gekk igjenom Langedalen, fekk eg slik ein Hug til aa lydast inn til han Olav Bakken, at eg tykte, eg kunde inkje lata da vera, etter di eg eingong var komen paa dan Leidi. Eg var væl kend baade med honom og Kono hans; fyre me var so godt som Grendarborn, og eg hadde inkje funnet dei paa mange Aar. Da var godt Vedr og Sumars Dag, so da var endaa Raad til aa koma langt til Kvelds, og difyre gav eg meg goda Tider og gekk i Make og saag væl etter alle Ting paa Vegen; fyre eg var forviten te sjaa, kor dei hadde da lagat. Dar var ingen Stas og ingi Storvis te sjaa, men vent og vælstelt var da paa alla Sidor, so da synte, at dei hadde voret baade verksame og vituge, dei som styrde Jordi. Engi var rudd og jamnad, Veitor

¹ Kjertel. ² Et kort Besøg.

var upptekna, og Steingard var uppsett paa mange Stader; nye Aakrar var oppbrotne og gamle var atterlagde, og Atterlegorna stod med slikt eit Gras, at da var so tjukt som ein Borste. Sjølve Garden var bygd paa dan gamle Maaten; dar var ikje nokor stor Laan¹ med ei tvau-try Slags Maaling paa, dar var berre ei liti Rotstova² med Torvtak og Ljore paa; so var dar ei Stabbud med Sval paa Sido, so ei Løda med Fjos i øvste Enden, og sidan var dar Sengstova og Eldhus og Smidja og alt da, som høyrer til ein vælhalden Gard. Inn i Tunet gekk dar try smaae Born og leikade seg, eit med eit Lamb og eit med ein Katt, og da minste gekk og tvikade imillom dei andre og syntest hava mest Moro av Katten, som laag paa Ryggen og kavade med eit Plagg, som dei hadde breidt utyver han. Eg gekk upp til dei og spurde, um Fader deira var heime, og med sama vaknade Hunden, som laag i Utdyri, og han hadde nok inkje kvar Dag set langframande Folk, fyre han fauk upp med slik ei Gøying, at ein kunde inkje høyra Manna Maal, og inkje kunde han tagna,³ fyrren Kono kom ut og skulde sjaa etter kven som var komen. "Eg er rædd, at eg kennei rangt, men eg tykjer mest, at da er kent Folk," segjer ho, og eg svarade, at eg tenkte, ho kende rett, og fortalde kvar eg kom ifraa, og kvart eg vilde. So bad ho meg inn i Stovo og viste eit av Borni av ut paa Marki etter Mannen, at han skulde koma heim. Inn i Stovo var alting væl i Stell, og da synte korkje Mannløysa elder Koneløysa paa Husbunaden; reint og vælflitt var da i kvar ei Kraa, og kvart eit Kerald var so fint gjort, som da var rent⁴ av Malm; fyre i dei Bygderna gera dei mest all sin Bunad sjølve og leiga

¹ Hovedbygning. ² Stue uden Loft. ³ blive stille. ⁴ støbt.

inkje Handverksfolk; og difyre er da, som dei segja, at da syner paa Keraldi kva Karen er, og paa Klædi kva Keringi er. Men eg fekk ikje lang Tidi til aa tenkja paa Stovebunaden, fyre da var daa so mangt te spyrja etter og fortelja paa baada Sidor; og best som da var, so kom Mannen heim. “No hadde eg aldri trutt, at eg skulde faa sjaa deg paa desse Tufterna, og rett inderlege vælgjort var da, at du vilde lydast til oss,” sagde han. Eg svarade, at eg hadde største Hugnaden av di sjølv, at eg kunde sjaa atter gamle Kenningar og høyra, kor dei livde, og at eg var glad av di, at da stod so væl til med dei. “Aa ja,” segjer han, “da er som dei segja: da grævst ein Dag um Senn;¹ da er inkje nokot te klaga paa, og inkje er da nokot te skrøyta av helder; ein balar og baskar, so myket at ein bergar Vombi, og so er da inkje stort meir helder. Men no lyt du vera her hjaa oss ei Stund fram etter, so me kunde faa svalla um alt da, som heve hendt og høvt seg i desse Aari. Eg heve no ogso Hug til aa høyra, kor du heve stadet deg i Byen, og kor du likar Livemaaten dar. Men da er sant, eg segjer *Du* like eins som fyrr, og eg veit ikje, kor da kann høva aat ein Bymann da.” — “Seg du, og berre du,” svarade eg, “d’er da som eg helst vil høyra, og daa veit eg kven da er, som Folk talar til. Eg veit, at da er sume Stader dei hava dan Sedi, at naar da kem ein Kar med Kjole paa, so torer ingen segja du til honom, men han sjølv torer segja du til alle dei, som inkje bruka Kjole. Men dan Visi skal me inkje bry oss stort um.” — “Da var rett,” sagde han, “eg høyrer, du er dan same no som fyrr. Men no kem du væl til aa vera i Byen heile Tidi, tenkjer eg; og

¹ man slaæer sig igjennem den ene Dag efter den anden.

da er væl berre som snaraste, at du er her paa dette Leite.” Eg fortalde honom, kor eg hadde da lagat, og at eg laut til Byen atter og hadde Von til aa verta dar verande. “Aa ja,” sagde han, “da er ikje anderleid med oss; da er som dei segja: da veit ingen kvar Borni skal bu, og dei faa ikje alle vera heime. Men me sitja berre og bry deg med Spurningar og bjoda deg ingen Ting; du heve genget ein lang Veg og kann vera baade tyrst og svolten.” Eg svarade, at da stod inkje paa med di,¹ og bad dei inkje gera seg nokot Bry fyre dan Skuld. Men med da same stod han Olav upp og kviskrade nokre Ord til Keringi, og so gekk han ut og kom innatter med ein Ølbolle og bad meg smaka paa dan “uvande”² Lands Drykken. “Du er ein hæv Mann, som heve Øl paa denne tid,” sagde eg. “Eg plar hava ein Kagge³ til Slaatten,” sagde han, “da er so godt aa hava ein liten Ølsup, naar ein strævar med Høyingi, og naar ein kjem heim av Slaatteteigen so trøytt og mod, at ein vil stupa; da tykjer eg, eg er langt betre en te sitja og renna da i seg i Gestebody og i Helgarne, daa ein er korkje tyrst elder trøytt, og daa da inkje nøyder paa i nokon Maate.” Og medan me sat soleid og rødde, so kom ho Ragnhild inn med ei stor Korg og sette fram Mat og bad meg ganga aat Bordet, og talade um at ho hadde da inkje so voret, som ho vilde, og at da var so litet te bjoda, at da var ikje framberande aat dan, som var betre van; men so vilde ho, at eg skulde stadna dar hjaa dei fram etter Dagen, so dei kunde faa koka og stella til nokot, som kunde vera betre. Eg meinte, at dar var no so myket tillagat, at dar var sagte inkje nokot te orsaka seg fyre; og dan som inkje vilde vera nøgd med

¹ det havde ingen Nød med det. ² simple. ³ Dunk, Anker.

slikt, han maatte vera van til nokot, som var meir en rimelegt. “Ja, da er darpaa aa lita, at da er ein, som heve Skyn paa, kor Folk hava da,” segjer ho; “da er som dei segja: da er godt dan skynjuge skjenkja. Ellest maa dar no sagte vera ein betre Livemaate paa andre Stader en her hjaa oss; fyre da hender stundom, naar her kjem framande Folk i Bygdi, at dei laata so ille yver dan Visi, som me bruka, og tykja da er klint og ille voret, alt som me hava.” — “Eg meiner, eg heve fulla set Merke paa da,” sagde eg, “men da er berre Kræsna og Uvittingskap; dei er ikje alle so væl vane fyre alt di; men da kann væl henda, at dei hava komet inn i eit Fille-Kot einkvarstad og set, at dar var nokot ruskut og vanstelt, og so tru dei strakst, at da skal vera allstad like eins, og so ganga dei og grina aat alt, som ein byd dei; dei var inkje verde te faa da so godt eingong.” — Eg kann ikje undrast so myket paa da,” segjer han Olav, “fyre da hender enddaa med Folk or vaare eigna Bygder, naar dei hava voret burte nokre Aar og er komne nokot til Manns, at dei er reint umskapade, naar dei koma heimatter, og so storvorne, at da er ingen Ting til Lags aat dei. Og difyre tykjer eg no, at da er so hyggjelegt aa høyra paa ein, som heve andre Tankar, og som endaa skynar paa Heimeskikken og inkje forsmaar sine gamle Kenningar.” — “Ja”, svarade eg, “da var no sagte inkje meir, en som rett var. Eg kann inkje sjaa, at ein heve nokot te vera storlaaten av, um ein heve vant seg te ei onnor Vis. Vistnog er da no so, at ein lyt skapa seg um paa mange Maatar, naar ein kem ut i Verdi; men da er daa berre ei Møda og ein Trældom, som ein er nøydd til, og inkje vert ein no so snart utlærd i Kunsten helder. Da vert sjeldan

nokon rettug Bymann av dan, som inkje er upp-alen til di og heve lært nokot i Yngdi; han kann brøyta paa seg og skapa seg um so myket som han vil, so kann da daa henda, at han vert halden fyre ein Byting og ein Tverstøyt i all si Tid, og er so litet vyrd ibland sine Grannar, at da er ein Harm aa høyra da. Og daa tykjer eg, han heve litet til aa gera seg til av, og han kann gerne vera glad og takka til, at hans gamle Landsmänner vil kennast ved honom.” — Soleid vart me sitjande lengje og svallade baade um da eine og da andre, og sidan laut eg vera med ut og sjaa paa Husi. Daa var me fyrst inn paa Budi og saag paa Fødevarorna, og dar var da væl fyresytt og tillagat nokot av kvart Slag, so som da kann vera paa dan Aarsens Tid; fyre i da Bilet plar da no jamnaste vera litet i Buderna, undtakande hjaa rike Folk, som kann hava Fyreraad elder Fyreferd til eit heilt Aar; ellest plar da vera berre so myket, at da kann vara væl til Hausten, so dan gamle Aaringen rekk ihop med dan nye. Sidan var me ute og saag paa dei andre Husi, og dei var allesaman godt i Stand og væl haldne baade med Tak og Tile¹ og med all sin Innreidnad. No vilde dei endelege, at eg skulde vera hjaa dei til Morgons; fyre no skulde me fyrst ut og sjaa paa Aakrarne og paa Marki, og sidan skulde me aat Sumarfjoset og sjaa paa Fenaden naar han kom heim til Kvelds. Men eg tykte, eg kunde inkje giva meg til lenger; eg vilde so gerne koma paa Vegen atter, og dartil so tykte eg, da var leidt aa føra Umak paa Folket og hefta dei i Annsemdi si;² dei vilde gera væl og reknade vist inkje paa da, men eg visste, at ein Mann paa ein sovoren Gard heve annat

¹ Gulv. ² i sin Travlhed.

te gera en aa taka mot Vitjarfolk¹ og heftast med dei midt i Vyrkjo.² Og difyre gjorde eg Tidi so kort, som eg kunde og takkade fyre vælgjort og bad væl liva; og endaa fylgde Mannen meg eit Stykke paa Vegen, fyrren me skildest.

40. Um Dikting.

Da er mange, som segja, at ein Fortelnad, som er berre diktad, er ein falsk og faanyttug Ting og skulde aldri voret skriven elder prentad. Dei ottast fyre, at da er berre Grillor og Yrkjeløysa, som avlar slikt, og at faatenkte Folk verta narrade av di og tru, at da er sant altsaman. Dei meina da og, at ærlege Folk maa hava so stor Vyrdnad fyre Sanningi, at dei inkje gera seg nokor Skemting av slika Sogor, som er logna³ og utruande. Dan Meiningen kann vera rett nog i seg sjølv; men ein skal gera Skilnad paa dei Tilfelli, daa da er naudsynlegt⁴ aa hava eit sant og truverdugt Vitnesmaal, og paa dei Tilfelli, daa da inkje er naudsynlegt. Naar ein skal fortelja nokot fyre Aalvore um ein kend og namngiven Mann, so skal ein fortelja da sannaste, som ein veit, og inkje nokot annat; legg ein daa nokot attaat, so gerer ein Urett, anten da so er til Skade elder Bate fyre dan, som da er sagt um. Og naar ein skal fortelja nokot fyre Aalvore um ein Tilburd⁵ elder eit Hendelse paa ei viss Tid og paa ein kend og namngiven Stad, so hev ein helder inkje Lov til aa segja annat en da, som sant er. Men naar ein berre vil fortelja um eit Huglynde⁶ elder ein Tenkjemaate, ei Vis elder Sed, som er brukeleg einkvarstad,

¹ Besøgende. ² Søgnedagene. ³ opdigtede, som Løgn. ⁴ nødvendigt.

⁵ Tildragelse. ⁶ Sindelag.

elder nokot slikt, daa er da inkje naudsynlegt aa halda seg til Folk, som ein ser elder kenner, og daa kann ein gerne setja fram Folk, som inkje er til, og giva dei Namn og tala um dei, som da var kende Folk. Og like eins er da, naar ein berre vil fortelja eit Hendelse anten fyre Moro Skuld elder til Uppllysnad um einkvar Lærdomen; daa maa ein og hava Lov til aa lata Tanken spela fritt og inkje binda han til da, som heve hendt ein Gong paa ein einaste Stad. Fyre daa er da inkje nokot Vitnesmaal um ein Ting, som Forteljaren sjølv heve set elder høyrst; men da er berre ei Utgreiding av ein Tanke, som han heve havt; da er inkje Mannen elder Folket, som da geng ut paa, men da er Huglyndet elder Aatferdi elder Livemaaten, anten han so kann vera lovande elder lastande. Da er berre faakunnuge Folk, som tru, at eit Dikt skal endelege handla um Diktaren sjølv elder Kenningarne hans, og som alltid spyrja etter, kven han heve meint med dei og dei Namni, som han heve brukat. Fyre da er ingi Torv til, at han skal berre fortelja Slarv og Drøsor um Kenningarne sine elder um slika Smaa-Slysnor,¹ som kann hava hendt i Grendi.

Naar ein Maalar skal tekna eit Tre, som stend paa ein uppnemnd elder utvald Stad, so tekna han da so, som han ser da fyre seg, og freistar paa te faa da so likt, som han kann; men naar han berre skal tekna eit Tre i aalmenneleg Meining, so bryr han seg inkje med aa sjaa paa nokot Tre, fyre daa kann han laga da etter sin eigen Hug. Og naar han skal tekna eit Berg, som han ser fyre seg, daa strævar han og paa, at Tekningi kann verta so lik sjølve Tingen, som mogelegt er. Men

¹ Uheld, Forseelser.

naar han skal tekna eit Landskap elder giva ei Vitring¹ um kor Landet ser ut fyre meste Parten, daa bryr han seg inkje med aa tekna ein einleg Flekk av Landet; men han tæk eit Berg og ein Skog elder ein Dal og eit Vatn og nokot av kvart Slag, so som da jamnaste ser ut, og da set han ihop i ein høveleg Skipnad² paa ei einaste Tavla. Daa kann ein inkje segja, at dan Jordflekken ligg her nordanfyre elder her sunnanfyre; men ein kann segja, at han ligg paa mange Stader, elder at sumt ligg paa ein Stad og sumt paa ein annan. Like eins er da med ein Fortelnad, som er diktad um Folkeseder og Folkeskippnad. Han kann tala um ei Slægt, ein Huslyd³ elder eit Sellskap, som inkje er til i Røyndi,⁴ men som godt kunde vera til og finnast paa mange Stader. Han kann tala um eit Fylgje av Tilburdar elder Hendelse, som inkje hava hendt paa ein einleg Stad elder ei einleg Tid, men som kann hava hendt paa ymise Stader og paa ymisa Tider. Daa er da berre eit Hopelag av upptenkte Folk og tenkjelege elder moegelege Tilburdar, som er sankade fraa ymisa Sidor og uppsette i eit tekkjelegt Samhøve, fyre di at dar skal vera meir Moro og meir Lærdom i da. Og daa kann ein inkje segja, at da er han Per elder han Paal, som er meint med di; fyre daa kann da henda, at Fortelnaden kann høva til mange Folk, som Forteljaren aldri heve kent elder høyrte eit einaste Ord um.

Slike Fortelnadar kann da røynelege⁵ vera myket Gagn i, naar dei er godt ihopkomne og høva til si Tid og sin Stad. Dei kann visa oss mange Mishøve,⁶ som trenga til Umbot; dei kann lasta og snerta paa mange

¹ Forestilling. ² Orden. ³ Familie. ⁴ Virkeligheden. ⁵ virkelig.
⁶ Misforholde.

Uvanar og Misdomar og falske Meiningar, som er myket aalgengde;¹ dei kann giva Døme² paa Klokskap og Godvilje, og vekkja Hug til Betring og Framgang i mange Maatar. So kann dei tena til Opplysnad og Vitring um ymise Tenkjemaatar og Seder, elder um ymise Stand og Samvære i Livet, som ein inkje ellest hadde Tilgang til aa kenna; og da er altsaman til Nytte, som kann auka Kunnskapen og giva Saali eit større og vidare Synsmaal. Og so er da dan store Dygdi med ein slik Fortelnad, at ein kann høyra og lesa han berre fyre Moro Skuld og endaa hava Lærdom av honom. Ein kann hava baade Gagn og Gaman paa ein Gong. Da er godt aa hava Lærdomen framsett i aalvorsame Raad og Fyretolor; men da er ogso godt aa hava han framsett i Fortelnad um vekkjelege Tilburdar og morosame Tilhøve;³ fyre daa er Folk fusare til aa høyra paa og verta inkje so snart leide. Da er eit Ord, som var kent fyre mange hundrad Aar sidan, at “han raakar Maalet best, som Gagnet med Moro kann mengja.” Og me hava so mange Døme paa, at endaa slike Menner, som hava skrivet Bøker um Kristendomen og da andelege Livet, hava inkje forsmaatt aa dikta Fortelnadar elder Sogor, som dei kunde setja Lærdomen sin inn i; og da er inkje tvilande paa, at dei gjorde god Verknad med di, like so væl som med sine andre Talar og Fyreteljingar.⁴

Men da er inkje helder avgjort, at alt da, som er fortalt og skrivet, skal endelege vera til eit Gagn, som alle kann sjaa med da same. Mannen⁵ er no eingong so skapad, at han treng til nokot annat en berre Aalvore

¹ almindelig gængse. ² Exempler. ³ Stillinger, Sammentræf.

⁴ Formaninger. ⁵ betegner her: Mennesket.

i Livet. Aalvoret plar jamnaste koma av sjølvo seg, og ein plar faa nog av da Slaget, anten ein leitar etter da elder ei. Da kann ofto henda, at Mannen treng til nokot, som kann letta og friska Hugen; da vil ofto henda, at han leitar etter Gaman og Skemting, og daa er da væl, um han kann finna slika Skemtingar, som er ingen Mann til Skade. Daa kann ein segja, at dan Lesnaden, som er til Gaman, er ogso til Gagn, naar han kann gera so myket, at Hugen kviknar, og Tankarne faa eit nytt Liv. Dar er, til Prøve, ein Stevleik,¹ som heiter "Fjell-Æventyret," som er væl kend og vide kend her i Landet; da er vandugt aa segja, kva Gagn elder kva Lærdom, som kann vera i da Stykket; men vist er da, at baade kunnuge og ukunnuge Folk hava voret fegne av di og tykt, at da var stor Mun² og Moro i da. Og naar ei Bok heve dan Verknaden, so kann ein aldri segja, at ho er gagnlaus.

Her hava me talat berre um slike Fortelnadar, som ganga ut paa nokot, som er moglegt og røynelegt i Verdi; men dar finst ogso manga Sogor um slike Tankeskapnadar og Tilburdar, som Mannen inkje kann sjaa elder merka i da røynelege Livet. Mest alle Folkeslag og Landslydar³ hava fraa fyrste Tidi havt ei stor Mengd av Runesogor⁴ og Vettesogor; dei hava diktat Kempesogor og Dyresogor; dei hava gjort fagra Visor um slike Tilburdar, som ganga yver alt da, som naturlegt og moglegt er. Og Sogorna og Visorna hava genget fraa Mann til Mann, fraa dan eine Samaldren til dan andre, og Folk finna Mun og Moro i dei endaa som fyrr, um dei endaa inkje tru, at da heve genget til røynelege so, som Sogorna lyda. Slika Sogor skulde

¹ Komodie. ² Interesse; Fornøielse. ³ Nationer. ⁴ Æventyr.

ein tru, maatte vera faanyttuga og litet verda te minnast; men naar alt er væl ettertenkt, so kann henda, dei er inkje so reint gagnlausa endaa. Me vil berre nemna, at dei kann vera til stor Upplysnad fyre dan, som vil skoda Aalmennings Hugen¹ og likna dan eine Landslyden med dan andre. Og darnæst vil me minna paa da, som sagt er, at da, som giv Gaman og ingen Skade, da gerer daa alltid da Gagnet, um da inkje gerer annat. Ein skal ikje halda Tanken so fast og bunden, at han ei maa faa Lov til aa gera seg ein liten Sving ut um Kvardagslivet og burt i ein annan Heim. Da er meste Parten av Folket som liver i eit snævt og litet Rom; da er litet, som Mannen ser fyre seg, og da litle, som han ser, er inkje alltid av huglegaste Slaget. Men han heve ein Hug, som vil ganga vidare, en som Augat ser, og dan Hugen er alltid sterk nog til aa slita seg ut or dei tronge Bandi, som halda han fast paa Flekken. Og difyre fylgjer han so gerne med Diktaren, naar han læt Hugen leika og spela ut igjenom dan endelause Verdi og setja Liv og Rørelse rundt ikring seg i audslege og ukjende Heimar. Men daa vil da gelda um, at Diktaren heve nokot te fortelja, som er verdt aa lyda paa, og at han veit aa fortelja da med da rette Liv og Lag, som høver til Aalmennings Hugen.

41. Um Storlæte.²

Da er ein Ting, som fylgjer med dei ymise Tilstandi i Verdi, at dar alltid maa vera myken Skilnad paa Folk, at sume maa vera megtugare en sume, og at dan eine kann hava mangein god Givnad framfyre dan andre. Men naar ein ser væl etter alt, so merkar ein

¹ Nationens Tilbøielighed eller Aandsretning. ² Stolthed.

og, at dar er myket som er likt med alle, at dar er ymise Veilor¹ og Vanskar, som endaa likaste Folket inkje er fritt fyre, og at da kanskje vert rettelege litet, som dan eine heve til aa gera seg stor av framfyre hine. Fyre da fyrste er dar mange Fyremuner,² som Mannen er liksom fødd med; han heve inkje lagt dei upp med sitt eget Stræv, men han heve fenget dei liksom sovande elder berre til Givende; og givna Gaavor skal ein takka Givaren fyre og inkje seg sjølv. Og darnæst skal ein hugsa, at desse Fyremunerne er likso snart farande som komande; dei kann vera lette te tapa og tunge te halda, og difyre kann ein inkje rettelege stola seg paa dei. Til aa vera stolt og storlaaten av slike Fyremuner er difyre jamnaste berre ein Uvitingsskap, og da vantar helder inkje Døme paa, at agtande Folk er smaalaatne³ og umgjengelege, medan faadugelege Folk er so byrge og bratte, at ein kann kvida mot aa møta dei paa Vegen.

Storlættet heve manga Orsakjer, og dei er ikje alla so myket mæta⁴ helder. Sume er storvyrdne av Likams Magt og Styrke, og sume av ein fager Skapnad og eit fint Andlit. Men da er mange, som hava havt dei Fyremunerne og endaa havt liten Baten av dei. Styrke er godt aa hava; men endaa sterkaste Folki kann verta utslitne og underbøygde av ymise Misfelle, og da heve ofto hendt, at ein veik og vanavlug Bul⁵ heve gjort større Ting og stadet seg betre i Lengdi. Fagerskapen elder Venleiken er og ein god Ting; men han er jamnaste kverven og kortvarug; han er like eins som Blomen paa Marki, fyre han glimar og bragar,⁶ so lengje som

¹ Skrøbeligheder. ² Fortrin. ³ beskedne. ⁴ betydelige, vigtige. ⁵ en svag Krop. ⁶ prunker, glimrer.

inkje røyner paa; men so snart som da kem eit Uvedr paa, so fell og folnar han Vonom snarare; og um han endaa slepp av fyre Uvedret, so heve han daa alltid ei kort Stund til aa standa i. — Ei onnor Rot til Storvyrdna er Standet, sidan dar er ei gamall Tru um, at sume Standi skal vera høge, og sume skal vera laage. Men da er betre, at Mannen pryder Standet, en at Standet skal pryda Mannen. Da er gode og dugelege Folk te finna i dei fleste Standi, og da finst ogso laake og faadugelege Folk i dei fleste. Og so hender da ogso jamt, at smaae Folk kann vera so heppne, at dei koma i eit betre Stand, og at store Folk kann vera so uheppne, at dei koma i eit verre Stand. — So er da og med Rikdomen, som mange Folk hava so ovlege store Tankar um. Han er sein til aa sankar, og snar til aa missa; dan som var rik i Fjor, er fatig i Aar, og eit annat Aar er da væl ogso einkvar, som heve mist Magti si og lotet sjaa paa, at smærre Folk hava stiget uppatter i Staden hans. — So paa Lag er da og med ei stor Æra og eit stort Ord; dar sjaa me ofto Døme paa, at Mannen kann missa da like fort, som han fær da. Naar han kann fara fint fram og vera alle Manns Vin, so kann da væl vara ei Stund frametter; men skulde han koma til aa gera eit litet Miskast elder nøydst til aa slaa paa ein Streng, som Folk inkje likar, so er da Ende paa den Skripno,¹ og daa kann da henda, at han fær Skam til Takk fyre alt ihop. — Nokot dilikt er da og med eit stort Vit elder ein stor Kunst og Lærdom: da er helder inkje nokot te gera seg til av. Vitet er ei Gaava, som Mannen inkje heve givet seg sjølv; og mest like eins er da med Lærdomen og, fyre han kem oftaste

¹ Kjælerie, overordentlig Yndest.

av eit godt Næme og godt Tilhald i Yngdi, elder i da minste av ei god Raad og Tilleiding¹ til aa læra. Og darnæst kann ein sjaa, at Vit og Lærdom er helder inkje alltid paalitande; fyre dar er mange Ting i Verdi, som er so blinde og løynde fyre Manns Augat, at dan lærde stend like fast som dan ulærde; og dar er so mange Tilfelle, daa ei ring og vandelaus Raad kann gera betre Gagn, en ei som er sløg og djuptenkt. Og helder inkje vantar da Døme paa, at ogso klokaste Folket kann ganga ein galen Veg, og at ein heimalen Styving² kann stella seg betre en dan, som klokare skulde vera.

Alle slike Fyremuner kann ein gerne slaa saman og kalla dei berre ei god Lukka. Vistnog er da sume av dei, som Mannen kann auka og fremda med si eigi Verksemd, men alltid er da daa so, at han treng Lukka til Verksemdi si og, um ho skal vera til nokor Hjelp. Da er mange, som hava stridt og strævat fyre da, at dei skulde koma eit Stykke fram i Verdi; men da vilde inkje lukkast fyre dei, da var faafengt og gagnlaust alt kva dei strævade. Og likevæl kann ein inkje segja, at dei var mindre verde te hava Lukka en so mange andre. Da er vandt aa vita, kven som verdugast er, og da kann væl vera einkvar, som tenkjer, at naar alt skulde ganga etter Verdleiken,³ so vilde mangein liten Mann vera stor, og mangein stor vera liten. Men naar Verdleiken er so vand aa døma, so skulde dan, som heve Lukko med seg, vera nokot varsam og vægjesam⁴ i sitt Umgjenge med dei, som hava havt mindre Lukka. Han skulde koma i Hug, at andre Folk kunde vera like so gode som han, naar Lagnaden elder Umstødorna⁵ hadde voret like gode

¹ Anledning. ² en udannet Klods. ³ Fortjenesterne. ⁴ føielig, skaansom. ⁵ Omstændighederne.

fyre dei som fyre honom. Han skulde ogso minnast, at dar endaa er visse Tilfelle, som bita like hardt paa dei store som paa dei smaae, at dar er visse Tilstand, daa alle maa luta og bøygja seg, og daa korkje Magt elder Æra kann hjelpa. Og allerhelst skulde han vara seg fyre aa bruka Magti si til Ugagn, liksom til aa skræma Smaafolket med og hogga mest paa dei, som minst kann verja seg. Dei kann hava Mein og Møda nog, um dei inkje skal hava Hat og Hæding¹ av dan, som dei helder skulde venta Hjelp og Stydnad av. Dan som heve so stort eit Mod, han kann alltid finna eitkvart, som toler aa taka imot, so han treng aldri um aa øyda da paa nokot Smaaflygje; dar kann alltid vera eit Verk elder ein Freistnad te gera, som krev baade Mod og Magt; og dar er da høvelegaste te prøva, kor langt da vil rekka.

C. Oversatte Stykker.

42. Døming um Forfederne.²

Da er vaar Tru, at Regjerings³ Vitskapen er ein freistnadleg⁴ Vitskap, og at han, liksom alle andre freistnadlege Vitskapar, er sedvanlege i eit Framgangs Tilstand. — — Da var ei Tid, daa dei megtegaste Manns-Viti⁵ vart narrade av Stjernetydaren og Gullmakaren sitt Slarv, og like eins var da ei Tid, daa dei klokaste og dygdugaste Regjerings Menner heldt da fyre dan fyrste Skyldugheiti fyre ei Regjering, at ho skulde forfylgja dei rangtruande, ho skulde byggja Kloster og føra

¹ Haan, Beskjæmmelse. ² Fra Engelsk, efter Macaulay. (*Critical and historical essays*. Tauchnitz Udgaven, 2, 291). ³ Med et reent norsk Ord kunde det hedde: Stjornar. ⁴ I Orig. *experimental*. ⁵ menneskelige Forstandsevner.

Strid imot Blaamennerne.¹ Men Tidi skrid fram; Røynslor² aukast til, og Tviler stiga upp. Linne Ljoskar av Sanningi taka til aa syna seg og lysa meir og meir, alt til da vert aalljos Dag. Dei beste Hovudi er, like eins som Fjelltopparne, dei fyrste til aa fanga og atterbjoda³ Dagsljoset. Dei er alt ljose, medan Flatlandet nedanfyre endaa ligg i Myrkre. Men da Ljoset, som fyrst berre lyste upp dei øvste Høgderne, vil snart skrida ned paa Flatorna og fara Landet igjenom like til dan djupaste Dal. Fyrst koma Tilvisningar,⁴ so koma Stubbar av Lærebygnadar,⁵ so koma halve elder ufullførde Lærebygnadar, so koma heile og samhøvelege⁶ Lærebygnadar. Dan rette Meiningen, som fyre ei Tid var uppehalden berre av ein einleg djerv Tenkjar, kem til aa verta Meiningen aat ei liti Undermengd⁷ sidan aat ei stor Undermengd, og so aat ei Overmengd i Mannslægti. —

Medan me sjaa slike Ting, og me sjaa da, som endaa dei mest hardsette Uviner imot Umbrøytingi⁸ kennast ved, at vaar Slægt heve til denne Dag voret mest alltid framskridande i Kunnskap, og medan me inkje sjaa nokon Grunn til aa tru, at dar, nett paa dan Tid daa me kom til Verdi, vart nokot Umskifte i Manns Givnaden⁹ elder i Maaten til aa finna Sanningi paa, — so er me Umbrøytes-Menner¹⁰; me halda med Framgangen og standa paa hans Sida. Fraa dei store Framstigi, som Sellskapet i Nordholvo¹¹ heve gjort i dei fire siste Aarhundradi i alle Greiner av Kunnskapen,

¹ Saracenerne. ² Kjendsgjæringer. ³ reflektere. ⁴ Antydninger, Vink. ⁵ Systemer. ⁶ harmoniske. ⁷ Minoritet. ⁸ Forandring, Reformer. ⁹ de menneskelige Aandsevner. ¹⁰ Reform-Venner. Eng. *reformers*. ¹¹ Europa.

vil me inkje draga dan Voni, at dar inkje er Raad til meir Betring,¹ men helder tru, at uendelege Betringar er med Visso ventande i kvar ein Vitskap, som er verd aa hava da Namnet.

Men sjølve dan Skodnaden,² som fører oss til aa sjaa ut imot Framtidi med so ljosa Voner, hindrar oss ogso ifraa te sjaa att paa Fyretidi med Vanvyrdnad.³ Me vil inkje høla⁴ oss sjølve med dan Tanken, at me hava naatt upp til Fullkomenskapen, og at dar inkje er meir Sanning atter til aa finna. Me tru, at me er visare en vaare Forfeder. Me tru ogso, at vaare Etterkomarar vil vera visare en me. Da vilde vera ein grov Urett av vaare Barneborn til aa tala um oss med Vanvyrdnad, berre fyre di at dei hava genget fram um oss. — — Og so som me vil, at Borni vaare skal døma oss, soleid skal me ogso døma Federne vaare. Naar me vil gera oss ein rettug Dom um deira Verdleike, so skal me tenkja oss sjølve inn i deira Umstødor;⁵ me skal fyre ei Stund draga fraa oss all dan Kunnskapen, som inkje dei kunde hava, kor trottuge dei endaa var til aa søkja Sanningi, og som me no er nøydde til aa hava, kor skøytelause me endaa kann hava voret. Da var inkje berre vanskelegt, men da var endaa reint umogelegt, fyre dei beste og største Menner fyre tvau hundrad Aar sidan, til aa vera so myket, som ein reint aalmenneleg Mann i vaare Dagar kann vera med letto, og maa og lyt vera av berre Naudsyni.⁶ Men da er for myket, at dei som hava voret Vælgjernings-Menner fyre Mannslægti, skulde fyrst vera hædde og vanvyrde⁷

¹ Eller: Umbot (Forbedring). ² Betragtning. ³ Ringeagt. ⁴ smigre. ⁵ Stilling, Omstændigheder. ⁶ Nødvendigheden. ⁷ haaned og foragede.

av Gaparne i deira eigen Alder, fyre di dei skulde ganga for vidt, og so sidan vera hædde og vanvyrde av Gaparne i dan næste Mannsaldren, fyre di dei inkje skulde ganga vidt nog.

43. Framgangen i Engelland.¹

Naar me skulde spaa um Aaret Nittan hundrad og tretti (elder hundrad Aar her ifraa), at ein Folkesetnad² paa femti Millionar, betre fødde og klædde og hyste en da engelske Folket i vaar Tid, skal vera utbreidd yver desse Øyarna (Stor-Britland og Irland); — — at ei Jordhævding,³ so rik som i ein Urtehage, skal vera drivi like upp under sjølve Fjelltopparne; — at Gangverk elder Maskinor, innreidde paa slike Grunnlag,⁴ som inkje endaa er oppfundne, skal vera te finna i kvar Manns Hus; at dar skal vera ingi Landsvegjer annat en Spongvegjer,⁵ og ingi Reiserferd annat en med Govdrift;⁶ at Riks-Skuldi vaar, so øgjelege stor som ho synest vera fyre oss, vil synast fyre Lang-Barneborni⁷ vaare te vera berre ei filleleg Smaatyngsla, som dei lettelege kunde greida fraa seg paa eit Aar elder tvau; — daa vilde mange Folk tru, at me var galne. Me spaa ingen Ting; men da vil me segja: Um einkvar hadde komet til da Lands-tinget,⁸ som møttest med Raadvilla og Ræddhug etter Striden i Aaret Sjauttan hundrad og tjuge, og hadde fortalt, at i Aaret Attan hundrad og

¹ Fra Engelsk, efter samme Værk (1 Deel, S. 258). Afhandlingen, hvortil dette Stykke hører, er skreven i Aaret 1830. ² Befolkning. ³ I Orig. *cultivation*. ⁴ Principer. ⁵ Jernbaner. Af Spong, el. Spaang (Fl. Spenger), Plade Beslag. ⁶ Dampkraft. ⁷ Børneborns Børn. ⁸ Parliament.

trethi skulde Rikdomen i Engelland ganga yver alle deira villaste Draumar; at dan aarlege Innkomo skulde vera jamstor med Hovdestolen¹ av dan Skuldi, som dei daa hadde haldet fyre ei uberande Byrda; at dar, i Staden fyre ein Mann med Eighedom paa tie tusend Pund i dan Tidi, skulde vera fem Mann paa femti tusend Pund; at Hovdestaden London skulde vera tvo Gonger so stor og tvo Gonger so folkerik, og at likevæl Høgdartalet paa Døyingi² skulde hava minkat til Halvparten mot da, som da daa var; at berre Post-Embættet skulde draga meir inn i Skatthuset, en som Torgskatten³ og Tollarne tilsaman hadde dreget inn, medan Karl dan Andre var Kunge (død 1685); — — at Folk skulde vera vane te sigla utan Vind, og hava teket til aa rida utan Hestar; — daa vilde Forfederne vaare hava sett like so stor Tru til dan Spaadomen, som dei sette til Diktesogorna um Gullivers Reiser (i Smaamanna-Landet).

44. Varmen i Vesterholva.⁴

Da er eit lønande Verk fyre dan aalmennelege Landlæra,⁵ um da endaa kann vera nokot vanskelegt, til aa likna dei ymise Natur-Lagi⁶ i langt av liggjande Jordbolkar⁷ saman med kvarandre, og til aa setja fram Utkomorna⁸ av dan Samanlikningi i nokre faae Merknadar. — Da er mangfaldige og til Deils endaa litet utgreidde Orsaker, som hjelpa til aa minka paa Turr-

¹ Kapitalen. ² Mortaliteten. ³ Accisen. — Et Par Sætninger, om særegne Stedsforholde i England, ere udeladte.

⁴ Fra det Tydske, efter Humboldt. ⁵ Geografie. ⁶ Naturbeskaffenheder. (Kunde her ogsaa hedde: Landslag). ⁷ Jordstrøg. ⁸ Resultaterne.

leiken og Varmen i dan nye Heims-Holvo¹ (Amerika). Da er Smalleiken paa Fastlandet med dei mange Vikarna og Skororna² i nördre Luten av Varme-Bolken;³ dan store Viddi ut imot dei islagde Polarne; eit fritt Storhav, som Varmlendes Vindarne⁴ kverva burt i; Flatleiken paa dei øystre Havlendi; Straumar av kald Havsjø, som skjota seg fram alt ifraa Eldlandet og nord etter like til Peru-Landet; eit stort Tal av kelderike Fjellgardar⁵ med snølagde Kollar, som risa høgt upp yver alle Sky-Flør;⁶ ei rikeleg Nøgd av ovlege store Elvar, som ganga i mange Krokar og alltid søkja til dei Strenderna, som liggja lengst ifraa; Øydemoar⁷ som er sandlause og difyre mindre varmenæme; Skogar som er ukomande igjenom og fylla dan elverike Flata under Sol-Lina,⁸ og som i Indre-Luten av Landet, dar som da er lengst imillom Fjelli og Havet, giva fraa seg ei overmaateleg Mukka⁹ med Vaatrøyk elder Vatn, som er nokot innsøget, og nokot sjølv-avlat; — alle desse Tilhøvi¹⁰ giva da flate Landet i Vesterholvo eit Himmellag,¹¹ som i sin Vaatleike og Svalleike heve ein merkverdug Skilnad ifraa Himmellaget i Sudholvo (Afrika). I dei Tilhøvi ligg Grunnen til dan frauduge, saft-sprikjande¹² Urtevokstren og dan store Lauvrikdomen,¹³ som teknar da sereignarlege Kennemerket¹⁴ paa da nye Fastlandet.

¹ Verdsdelen. Jf. Vesterholva (Amerika). Saaledes i det gamle Sprog: *norðrhálfa* (Europa), *austrhálfa* (Asia), *suðrhálfa* (Afrika). ² Indsnit. ³ den varme Zone. ⁴ de tropiske Vinde. ⁵ kilderige Fjeldkjæder. ⁶ Sky-Lag. (Fleertal af Flo). ⁷ Stepper. ⁸ Æqvator. ⁹ Masse. ¹⁰ Forholde. ¹¹ Klima. ¹² svulmende (af Saft). I Originalen "saftstrotzend". Jf. dansk strutte. ¹³ I Orig. Frondosität. ¹⁴ den eiendommelige Karakter.

45. Gagnet av Heimssogo.¹

Da er ei naturleg Kensla,² og ein kunde mest segja, ei Torv elder Naudsyn,³ som dræg oss til Heimssogo.⁴ Tankesyndi⁵ vil so gerne halda seg hjaa desse Belæti fraa dan framfarne Tidi, og Huglyndet⁶ rørest ved di paa ein godgjerande Maate. — Kva kann væl denne aalmennelege Tilhugen koma av? Han er djupt inngrodd i dan kennesame og sedelege Folke-Kyndi,⁷ som allstad, dar som ho viser seg uskemd og nokorleid fremdad og vitrad, vil ytra seg i ei samhugarleg elder medlidande Kensla,⁸ og som, naar ho lyder sin beste Inngivnad, vil elska og vyrda seg sjølv i Aalmenningsskapan aat Slægti, og inkje i Einstødingskapan aat Mannen.⁹ Til aa kenna denne vidspreidde einaste Slægti, som me høyra til; til aa skyna hennar andelege Liv, som ogso fører vaar eigen litle Livs-Baat med seg paa sin store Straum; til aa læra i da minste aa vona, kva Mid og Maal da er, som me stemna mot; da maa væl vera eit Fyremaal fyre dan høgste Traadomen¹⁰ i dei Ting, som høyra berre til Menneskjo. — Og kvar er da væl, at Menneskjo¹¹ syner seg fyre oss i sin sanne Skapnad, i sitt sjølvare Liv, soleid som i Heimssogo? I henne, og berre i henne er da, at me kennast ved da, som er jamstød

¹ Fra det Tydske, efter Rotteck. Denne Oversættelse er et Forsøg af det vanskeligste Slags, og man kan altsaa ikke vente, at den skal være forstaaelig for Alle. ² Følelse. ³ Trang eller Nødvendighed. ⁴ Verdens-Historien. ⁵ I Orig. "die Imagination." ⁶ Gemyttet. ⁷ i Menneskenes følende og moralske Natur. ⁸ en sympathetisk Følelse. ⁹ I Orig. "nicht in der Isolirung der eigenen Person, sondern in der Allgemeinheit des Geschlechtes". ¹⁰ Interesse; egentlig: Tragten, ogsaa noget at trage eller "traa" efter. ¹¹ Menneskeheden.

og altid varande Folke-Kynd,¹ under so mange tilfellege Umskpnadar, under alle dei ymise Seder og Sereigner,² som høyra til Tid og Stad. Vistnog ytrar denne Kyndi seg i mange skiftande Skap;³ ho er næm til aa taka imot baade Tilskapnad og Vanskapnad, baade Atterhald og Framskot; men likevæl er daa allstad dei same Upplagi⁴ og Emni tilstadar, dei same Tilhugarne og Ovhugarne⁵ er verksame. Aalmennings Gagnet sjaa me allstad liggja i Strid mot Einmennings Traadomen;⁶ men endaa fær da sin Fremde av honom, og igjenom dan mangfaldigaste Blandingi av Tilburdar i Smaahoparne⁷ kann me sjaa ein aalmenneleg Gang i heile Slægti. Difyre er dan, som inkje kenne Heimssogo, ein framande Gest paa Jordi, framande fyre si Slægt og fyre seg sjølv og; han kann inkje skøyta um dei høge Traadomarne,⁸ som Menneskjo heve stridt og strævat fyre like fraa sitt fyrste Upphav; og kva endaa ellest hans Hævleike⁹ kann vera, so kann han daa inkje taka meir en berre ein viljelaus og reidskapleg¹⁰ Part i da aalmennelege Livet i Slægti hans, like eins som eit Hjul, som inkje sjølv veit av, kva Gangverk da er som da grip inn i.

¹ Menneske-Natur. ² Eiendommeligheder. ³ Former. ⁴ Anlæg. ⁵ Tilbøieligheder og Lidenskaber. (Lidenskab hedder ellers: Gir, Fysna, Flosa, Øsa, Ofse). ⁶ Privat-Interesser. ⁷ af partielle Begivenheder. ⁸ Interesser. ⁹ Færdigheder. ¹⁰ passiv og maskinmæssig.

46. Friaren under Glaset.¹

Han lær aat Saar, som aldri kende Saar.
 — Men hyst! — Kvat Ljos er dat² dar upp i Glaset?
 Dat er i Aust, og Julia³ er Soli.
 Sprett, fagre Sol, og tyn dan Maane-Skjegla,⁴
 som alt er sjuk og bleik av berre Ovund,⁵
 at hennar Taus er fagrar' en ho sjølv.
 Ver inkje hennar Taus; dan Ovundsykja,
 so sjukleg grøn er hennar Jomfru-Klædnad;
 d'er berre Narr som ber han. Sleng han av!
 Ja, d'er mi Fru, d'er dan eg held i Hugen;
 aa, giv ho hadde vist dat, at ho er dat!
 Ho talar, utan Ord. Kvat skal ho med dei?
 Ho tala kann med Augom; — eg vil svara.
 Eg er for djerv; d'er inkje meg ho ser paa,⁶
 d'er tvo av fegste⁷ Stjernom dar paa Himlen,
 som gekk ei Ærend, og fekk hennar Augo
 te blinka i sin Stad, til dei kem atter.
 Enn um dei var dar sjølv Augo hennar.
 Kinn-Ljosken hennar hadde skemt dei Stjerner,
 som Dagsljøs skemmer Lampen; hennar Augo
 hadd' straatt so bjart eit Ljos i Himmels Høgdi,
 at Fuglar sang og trudde, dat var Dag.
 Sjaa, kor ho hallar Kinni lint paa Handi,
 Aa, giv eg var ein Vott paa denna Handi,

¹ Fra Engelsk, efter Shakespeare, i "*Romeo and Juliet*," anden akt, anden Scene. ² Ordene "da" og "kva" ere her udfyldte til "dat" og "kvat".
³ Julie, Pigens Navn. Det er hendes Elsker Romeo, som taler. ⁴ den skelende eller misundelige Maane. Maanens Navn betragtes i det Engelske som Hunkjønnsord og omskrives altsaa med "*she*," d.v.s. hun. —
⁵ Misundelse. ⁶ Egentlig: taler til, med Øinene. ⁸²⁷ fagreste.

at eg fekk strjuka Kinni den. — Ho talar. —
Aa tala meir, Ljos-Engel, med du lyser
so klaart i denne Natti kring mitt Hovud,
som naar dat kem ein utfløygd¹ Himmels Sending
mot Folk, som keika² seg og stira beint upp
med undrarsame kvit-snudd' Augo mot han,
naar han skrid um dan seinleg-sigand' Skyi
og sigler yver høge Himmels Barmen.

47. Hus-Livet.³

Dar som dat harde med dat linne
og sterkt og mildt er saman inne,
dar giv dat jamt so god ein Klang.
Di⁴ skal ein, fyrr ein bind seg, prøva,
um Hjarta kann til Hjarta høva.
En Draum er kort, ein Harm er lang.

Prydeleg i Brudar-Lokkor
glimar Møyarkransen frid,⁵
naar dei klaara Kyrkjeklokkor
bjoda Folk til Bryllaups Tid.
Men vaar største Fest i Livet
dræg⁶ med Blomstren av vaart Liv;
naar som Pyntet fell av Vivet,
burt dan blide Draumen⁷ driv.

¹ Eller fljugand'. Egentlig bevinget. ² bøie sig bag over.

³ Fra Tydsk, efter Schiller. Af Klokkesangen (Das Lied von der glocke). De her indførte Stykker af det Tydske findes alle i Autenrieths tydske Læsebog, nemlig No. 44 Side 210, No. 45 Side 304, og No. 47 Side 287 (i Anden Udgave). ⁴ derfor. ⁵ smuk. ⁶ farer bort. ⁷ Egentlig: den skønne Indbildning.

Ja, Fysno¹ fær Slut,
 men Elskende maa hemdast;²
 og Blomen døyr ut,
 men Frukti maa fremdast.³
 Mannen maa ut, i Vaas⁴ og i Møda,
 og syta til Føda,
 maa pløgja og plukka
 og freista si Lukka,
 maa vaaga og trøyta
 og Tiderne nøyta.⁵
 So koma Guds Gaavor i Garden i Lengdi,
 dat aukast i Budi dan munarleg' Fengdi;⁶
 og Bingarne veksa, og Buri seg tøygja
 og heime dar styrer dan hæve Husfrøya,
 dan Moder til Borni;
 so visleg i Lyden⁷ ho fører Stjorni.⁸
 Ho vaktar Smaaguten, ho lærer Smaa-Kella;⁹
 dei trottuge Hender ha' stødt nokot stella.
 Ho aukar sin Vinning
 med skipande Minning;
 med Skattar ho fyller dan daamlege Hylla,
 med Traad ho si snurrande Snelda mun fylla;
 ho sankar i reinslege blenkjande Skrin
 dan slikjande Ulli, dat snøkvite Lin.
 Ho kviler aldri; ho legg dat som fagnar¹⁰
 til dat som gagnar.

¹ den lidenskabelige Elskov. ² holde sig, trives. (Brugeligt i Søndfjord). ³ have Fremgang. ⁴ Strabadser. ⁵ benytte Leilighederne. ⁶ Fangst, Erhvervelse. ⁷ Familien. ⁸ Styrelsen. (Stjorn har lukt o, Born har aabent o). ⁹ Pigebarnet. ¹⁰ behager, fornøier.

48. Barne-Minne.¹

Naar Sjukdom kem med manga saara Rider²
og køler Varmen, som i Aadrom skrider;
naar Helso verter skjerr³ og flyg sin Veg,
kvar Gong at Vaardags-Vedret vender seg;
naar Verken inkje berr' i Kroppen flagar
men ogso paa det fallne Modet gnagar,
og Rygd⁴ og Ræddhug slær med Verken Lag,
so Hugen rys og kvekk med kvart eit Slag,
endaa han undergiven stødt maa strida,
alt med ei vesall Von um Liv mun bida:
daa døyvest Verken tidt, naar Minnet vil
slaa ut sin Ljosstrøym i dat myrke Bil
og um dei gengne glade Dagar mæla,⁵
daa Elsk og Venleik var ei Himmels Sæla,
og tekna blide Barneheimen av
med all dan Leik og Lyst, han alltid gav.
Som Morgonsoli gjenom Vindsky-Flokar
kem fram og lyser i dei myrke Krokar,
straar Gull paa Doggi fraa sin Straalekoll
og blinkar dimt ut paa dan vaate Voll:
so mot mi Framtid, mot dei Dagar svarte,
skyt Minnes-Soli sine Straalar bjarte.
Vist er ho inkje meir som fyrr so klar,
daa skin ho langt att paa dei fyrste Aar;
og Fred fær Hugen, naar han dit kann flya
og røra gamla Tider med dei nya.

¹ Fra Engelsk, efter Byron. Stykket indeholder kun Begyndelsen af et Digt, kaldet "*Childish recollections*," og er temmelig frit oversat. ² Angreb. ³ sky. ⁴ Skæk, Rædsel. "slær lag med," d.v.s. slutter sig til. ⁵ tale.

Ordet "Fred" skulde egentlig hedde Frid, ligesom ogsaa de ord: Sed (Skik), Led, ned og ved egentlig skulde skrives: Sid, Lid, nid, vid (aabent i). Men denne Skrivemaade vilde medføre megen Uleilighed i de afledede og sammensatte Ord, hvor der ofte vilde indtræde en Forvexling med saadanne Ord, som dannes af frid (d.v.s. smuk), sid (lav) og Sida (Side), Lid (Skraaning), Nid (Skam) og vid (rummelig).

I Anledning af Ordet "Menneskjo" (S. 112) kan her anmærkes, at dets Forklaring i Ordbogen er feilagtig, da to forskjellige Ord ere sammenblandede. Disse to Ord ere: 1) *Menneskja, f.* (uden Fleertal), om Menneskeheden, Mennesket i Almindelighed. Jf. Folk. 2) *Menneskje, n.* om et enkelt Menneske, Individ, Person. Det første er vistnok et ægte og brugbart Ord; det andet er derimod tvivlsomt og derhos et ubekvemt Ord, istedetfor Mann eller Menne.

Ordning af Indholdet.

1. Fabel (Dyresoga). Bjørnen og Reven, Side 76.
2. Æventyr (Runesogor). Runekallen og Drengen hans, S. 14. Jøtul-Drengen, 42. Trums-Karen, 10.
3. Æventyrsagn (Vettesogor). Jolaskreidi, 35. Jolareidi, 38. Borgaren paa Ut-Røst, Side 7. Skyttaren paa Heidom, 58. Gento i Lyklahaugen, 32. Langbein Rise, S. 75. Øyarslitet, 30. Risen paa Lidfjellet, 56. Steinen paa Tveit, 49. Gygrarsteinen, 37. Trollet paa Stalltrævet, 73. Trollet i Skervo, 11. Tora paa Nuten, 61.
4. Stedsagn (Heimfasta Segner). Vangs-Kyrkjo, 45. Værnes Kyrkjo, 17. Slaget paa Ustedals-Fitjom, 69. Moss Mossbrunnen, 19. Fruo paa Aam, 25. Guro Eilivs-Tjørn, 66. Argehovden, 63. Gentorna paa Stim, 22.
5. Historier (Lausa Segner). Myntmeisteren, 85. Nils Prest, 40.
6. Anekdoter (Hermingar), 94.
7. Nye Fortællinger. — Eit Innstig, 104. Ulvedansen 79.
8. Beskrivelser. — Søfjorden, 46. Buføringi, 70.
9. Forklaringer (Greidingar). Um Helsing, 28. Um Dikting, 110. Varmen i Vesterholvo, 126.
10. Betragtninger (Skodnadar). Um Storlæte, 117. Døming um Forfederne, 121. Framgangen i Engelland, 124. Gagnet av Heimssogo, 127.
11. Skjemtestykke. — Kjøkemeister-Tale, 50.
12. Riim og Vers. — Friaren under Glaset, 129. Huslivet, 131. Barne-Minne, 133.

13. Sang. — Stev, 96. Voggevisor, 21.
14. Ramser (Reglor). Guten med Geiti, 97. Bonden og Trollet, 13.
15. Gaader, 99.
16. Ordsprog (Ordtøke), 101.

*

Tillæg

Til Anm. Side 9. — Det Tegn, som her og i det følgende er indsat foran visse Endelser og især foran **a** og **e**, nemlig Apostrofen (‘), betegner ikke, at noget er udeladt, men kun at den foregaaende Stavelse har en stærk Betoning ligesom i Eenstavelsesord, hvorimod Endestavelsen bliver kun svagt betonet; f. Ex. Øy’a (Øen), Hav’e (Havet), o. s. v.

*